

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matej Mrevlje

Mentor: izr. prof. dr. Mitja Velikonja

Somentor: doc. dr. Peter Stankovič

25 LET PUNKA V SLOVENIJI

SPREMEMBE NA PUNKOVSKI SCENI

Diplomsko delo

Ljubljana 2004

Zahvale prav gotovo sodijo med najbolj nehvaležna dela, ker pa sem že po naravi mazohist, sem se spoprijel tudi s tem. Torej... Hvala: Mami, nonotu in noni (R.I.P.) za podporo in potrpljenje z mojimi nekonvencionalnimi izpadi. Hvala in en lep pozdrav rihemberški alternativni underground sceni (katere skromen prispevek sem tudi sam) ter vsem ostalim aktivnim entuziastom, ki še kar vztrajate v svojem altruizmu (vi že veste, katere imam v mislih). Vsem ki me podpirate in vsem, ki pljuvate po meni (zaradi vas se razvijam). Hvala vsem, ki ste pripomogli k nastanku te naloge. Mentorjema dr. Mitji Velikonji in dr. Petru Stankoviču za širok manevrski prostor, ki sta mi ga dala na razpolago. Vsem, ki ste se odzvali mojemu povabilu in sodelovali pri raziskavi. Katjuši za lektoriranje, Jani za koristne namige, gospe Nevi za printanje in kopiranje. In nenazadnje en velik hvala Eriki za vso potrpežljivost, podporo in ljubezen.

Hvala!

KAZALO VSEBINE

PREDGOVOR	5
UVOD	6
1. PUNK KOT SUBKULTURA	8
1.1. POMEN SUBKULTURE Z DANAŠNJEGA STALIŠČA	9
1.2. POLOŽAJ MLADINE KOT SFERE KREIRANJA IN OHRANJANJA SUBKULTUR	13
2. V DEŽELO PRIDE BAV-BAV	18
2.1. PUNK IN NAČINI IZRAŽANJA	19
2.1.1. <i>Videz</i>	19
2.1.2. <i>Zvok</i>	21
2.2. HARD CORE	23
2.3. PUNK KOT GIBANJE	25
2.4. VLOGA ŽENSK V PUNKU	26
4. KJE JE PUNK?	32
4.1. SUBVERZIVNA (PUNK) GLASBA DANES	33
4.2. SUBKULTURNI STIL IN IMIDŽ	36
4.3. BITKA ZA OBSTANEK - POLOŽAJ ALTERNATIVE PUNKOVSKO SUBKULTURE ZNOTRAJ VZORCEV DOMINANTNE KULTURE	37
4.4. PUNK IN TRADICIJA	39
5. ELEMENTI PUNKOVSKO SUBKULTURE, KI ŽIVIJO ŠE DANES	41
5.1. NAČELO "NON-FOR-PROFIT"	41
5.2. FANZINI	42
5.3. "DO-IT-YOURSELF" ETIKA	44
6. KAJ SO O PUNKU POVEDALI DRUGI	45
6.1. JE PUNK MRTEV?	46
6.2. EMPIRIČNI POSKUS KONCEPTUALIZACIJE SODOBNE PUNK SUBKULTURE	48
6.2.1. <i>Stanje nekoč</i>	49
6.2.2. <i>Razmerje nekoč - danes</i>	50
6.2.3. <i>Razmišljanja akterjev danes</i>	52
6.2.3.1. Pomen punka za posameznika	54
6.2.3.2. Odnos do scene	56
6.2.3.3. Regionalna specifika punk scene v Sloveniji in glasbene skupine	57
6.2.3.4. Problematika samega izraza punk	58
6.2.4. <i>Možni sklepi in ugotovitve</i>	60
ZAKLJUČEK	61
SEZNAM VIROV	63
PRILOGA A	
STRUKTURIRANI INTERVJU IN V CELOTI OBJAVLJENI ODGOVORI VSEH SODELUJOČIH V RAZISKAVI.	69
PRILOGA B	
VPOGLED V UNDERGROUND PUNK SCENO OB PODPORI SLIKOVNEGA IN OSTALEGA GRADIVA	79
 <u>KAZALO TABEL</u>	
TABELA 1.1.: MODEL ŠTIRIH FAZ KARIERE PUNKERJA	15

PREDGOVOR

Zanimiva bi bila igra asociacij na pojem "punk". Čeprav te ugotovitve ne morem empirično potrditi, vseeno trdim, da bi se odgovori gibali okoli imen kot so npr.: Sex Pistols, Pankrti, Niet in v sodobnosti Offspring, Racija itn. in pojmov kot so irokeza, varnostna zaponka (knofla oz. š'knt) itn. itn. Punk je glasba, punk je etik(et)a, punk je gibanje, punk je življenjski stil...punk je vse to skupaj in še več. Punk je slovensko partizanstvo sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja. Iz gozda se je preselilo v pretežno urbana središča, puške pa zamenjalo z agresivno držo in stilom, ter distorziranimi kitarami, ki so služile za podlago uporniškim pesmim.

Tako je bilo takrat. Kaj pa danes? Je morda punk tam nekje v osemdesetih umrl? Mišljenja so različna, toda preden začnemo dokončno postavljati epitaf, bi veljalo prebrati pričujočo nalogo. Sam se še predobro spominjam kasete *Račke in drugi plesi*, na kateri se Tomaž Domicelj norčuje iz punka v pesmi 'Joj mami, pankerji grejo'. Toda takrat sem bil vendarle za odtonek preveč zelen, da bi poznal in dojemal bistvo punka. Bilo je tam nekje konec osnovne šole, ko sem po zaslugi lokalnih zanesenjakov začel v roke dobivati kasete z bendi kot so npr. Pankrti, Niet, U.B.R., V.7.K., Polska malca itn. To je bilo to. Anthrax, Alice Cooper, AC/DC, Metallica in podobni bendi so se počasi morali umakniti (čeprav jih nikoli nisem zares nehal poslušati) in narediti prostor takrat sicer že 'stari' glasbi, ki pa je še vedno izžarevala svežino in preprostost. Temu je potem najprej sledilo obiskovanje koncertov, kasneje udejstvovanje v bendu... In sedaj dobrih deset let po temu, v zrelih petindvajsetih pišem diplomsko nalogo na temo punka na slovenskem. Morda bi se komu od pionirjev punka na slovenskem zdelo pisanje posameznika, rojenega eno leto po prvem koncertu Pankrtov v moščanski gimnaziji, nesmiselno in sporno, toda motiv te naloge je želja po predstavitvi tiste sfere underground punka, ki je tudi v sodobnosti še kako živa.

UVOD

Punk se v sedanjosti pojavlja na dva načina. Kot modna muha, ki s punk etiko nima najmanjše veze, ter kot revitalizacija idej, ki v svoji heterogenosti predstavljajo izziv za družboslovno konceptualizacijo v kontekstu subkulture kontinuitete. Namen te naloge je vpogled v ta slednji pojav punka, v punk, ki na nek način nadaljuje in obnavlja zarisane poti, ki jih v Sloveniji zarisal punk s svojim pojavom. Cilj, ki sem si ga zadal je predvsem identificirati preobrazbo subkulturnih vzorcev, ki pogojujejo stanje na punk sceni v sodobnosti. Naloga ni kronološki opis dogajanja, ali predstavljanje različnih scen in glasbenih skupin, ter vsega ostalega, kar sodi zraven. Gre predvsem za poskus teoretične umestitve sodobnega stanja s stališča subkulture. Odnos do punk kontinuitete je najbrž v veliki meri pogojen s posameznikovo osebno percepcijo samega pojava punka, kar seveda pomeni različne poglede in stališča do te problematike. Zavedati se je potrebno, da punka ne smemo reducirati zgolj na glasbene vzorce. Ti so v sodobnem kolažu heterogenosti že tako močno diferencirani in postavljajo pod vprašaj upravičenost uporabe izraza *punk*. Underground punk je socialna tvorba, ki (tudi v 'sodelovanju' z drugimi subkulturami) združuje ideje o svobodi, avtonomnem delovanju itn.

V prvem poglavju bom najprej nekoliko podrobneje profiliral punk subkulturo, ter analiziral spremembe, ki jih doživljajo mladi kot potencialni pripadniki subkulture. V nadaljevanju naloge bom nato najprej v splošnem predstavil začetke in razvoj punka v Sloveniji, ter njegove vplive na širše družbeno-politično okolje. Temu sledi analiza trenutnega stanja na punk sceni, kjer bom pozornost predvsem posvetil aktivnostim na sami sceni, dotaknil se bom pa tudi problematik, s katerimi se le-ta srečuje. Glavne problematike sem zajel tudi v delovnih tezah, ki jih obravnavam v sklopu naloge in sicer:

1. Punk se je v Sloveniji ohranil, vendar močno spremenil pojavno obliko
2. Izredna heterogenost, obstoj ozkih, relativno izoliranih skupin, med katerimi včasih prihaja do konfliktov so ključni dejavniki, ki vplivajo na netransparentnost underground punk scene
3. Spremembe na vrednotnem področju mladine vplivajo na (ne)izoblikovanje subkulture in posledično kolektivne subkulturne identitete.

Uporabljena metodologija, s katero bom poskušal teoretično opredeliti zastavljeno problematiko je analiza vsebine izbrane literature, katero bom nadgradil še z analizo primarnih virov s pomočjo opravljene kvalitativne raziskave, ki je podrobneje predstavljena v šestem poglavju. Med oblike znanstvenega zbiranja podatkov, uporabljenega za to nalogo, pa lahko uvrstim tudi opazovanje. V nalogi se bom predvsem osredotočil na raziskovanje underground subverzivnega punka, medtem ko se bom ločevanju te sfere in mainstream pop punka izognil, saj je ta ločnica, zaradi pretežno subjektivne determiniranosti, v kontekstu znanstvene analize slej ko prej neprimerna.

Problematika same naloge se na določenih točkah dotika tudi problematike samega izrazoslovja in ker so pojmi "instrumenti za miselno sprejemanje stvarnega sveta" (Toš in Hafner-Fink, 1998) je na tej točki, zaradi lažjega razumevanja naloge, potrebno opredeliti nekatere pojme, ki se v nalogi najpogosteje pojavljajo. Ločevanje med pojmom subkultura in subkulturna scena je sicer predmet prvega poglavja, vendar pa v celotni nalogi uporabljam oba pojma, predvsem zaradi dejstva, da je ena izmed nalog ugotoviti kateri od teh dveh izrazov je z novodobnega vidika ustrežnejši. Problematika ustreznosti uporabe pojmov, se pojavlja tudi pri izrazih, kot so punk, post punk, neo punk, hard core (HC), punk(rock) itn. Z glasbenega vidika je te pojme sicer potrebno ne samo ločevati, ampak jih tudi dodatno razčleniti, toda ker v nalogi obravnavam celoten spekter subkulture, uporabljam izraz punk kot nadpomenko, ki zajema celotno ideologijo.

1. PUNK KOT SUBKULTURA

Ko govorimo o punku, ne moremo mimo obravnave subkulture pri čemer pa že v samem izhodišču naletimo na težave, povezane z izrazoslovjem. Oba izraza, tako punk, kot tudi subkultura, sta v današnjem času lahko problematična, saj njun pomen, ki je v precejšnji meri že artikuliran in globoko zasidran v naši podzavesti, ni nujno sprejemljiv za današnje razmere. O morebitni (ne)problematičnosti izraza punk bom več govoril v drugem delu naloge, kjer bom svoje ugotovitve v precejšnji meri utemeljeval z analizo rezultatov raziskave med samimi akterji (predvsem) sodobne punk scene v Sloveniji. Zato se bom v prvem delu naloge raje osredotočil na sam koncept subkulture ter (ne)upravičenost uporabe tega izraza v kontekstu sodobnih mladinskih kulturnih praks.

Sam koncept subkulture seveda ni vnaprej določen, ampak je rezultat družbene interakcije. Tomc zagovarja stališče, po katerem sta pogoja za nastanek subkulture "družbena situacija, ki mladostnika razsrdi in ustvarjalnost" (Tomc v Nedelo, 27.9.1998: 13). O punku kot neke vrste kulturni inovaciji razmišlja tudi Albert Cohen, ki meni da je "človeška dejavnost sestavljena iz niza poskusov reševanja danih problemov" (Poštrak, 2002: 161). Formula za novo obliko kulture je skupina posameznikov, soočenih s podobnimi problemi, ti akterji pa v procesu interakcije razvijajo nove, alternativne oblike reševanja problemov. Tovrstno ravnanje lahko označimo kot kulturno, ker gre za delovanje posameznikov v podobnem simbolnem in normativnem kontekstu, hkrati pa je tako ravnanje tudi subkulturno, saj je tovrsten način delovanja skupen le tem udeležencem (Poštrak, 2002: 162). Toda za dolgotrajni obstoj subkulture je ključnega pomena kontinuiteta, ki se ohranja, če novo nastale, za subkulturo specifične vrednote, sprejmejo novi akterji tudi po tem ko starejši že prenehajo z delovanjem. Prav kontinuiteta in spremembe sta, kot je opozarjal že Gillis (Poštrak, 2002: 161), glavni problematiki mladinskih subkultur in z njima se, med drugim, soočam tudi sam v svoji nalogi. Toda preden preidem na obravnavo tega konkretnega problema je potrebno najprej podrobneje opredeliti sam koncept punk subkulture.

1.1. Pomen subkulture z današnjega stališča

Že na samem začetku lahko, ob nekoliko boljšem poznavanju ter zmožnosti kritične refleksije dogajanja na področju pomenskega konstruiranja subkultur, naletimo na težavo. Sam izraz subkultura s predpono 'sub' namiguje na hierarhično razumevanje in vrednotenje kulturnih elementov, ki dominantno kulturo, oziroma kulture postavlja nad vrednotne vzorce, ki so združeni znotraj subkulture. Na ta problem opozarja tudi Muršič (2000: 48), ki trdi da ne more obstajati hierarhično vrednotenje v smislu pod(rejenosti) in nad(rejenosti), saj je po njegovem mnenju vsaka kultura podkultura in obratno. Nesmiselno bi bilo sicer govoriti o eni dominantni kulturi (Brake, 1983: 22; Velikonja, 1999: 14), lahko pa govorimo o nekakšnem sistemu vrednot, ki prevladuje v določenih kulturah. Prav nezadovoljstvo s tem sistemom vrednot ter posledična reakcija nanj, pa je po mojem mnenju poglobitveni element, ki konstituira subkulture. Je nujni, ne pa še zadostni predpogoj njenega nastanka. Definicij in proučevanja subkultur je v strokovni literaturi veliko, bistvena značilnost subkultur pa je, da se nahajajo v nekih "bolj ali manj očitnih opozicijskih odnosih z glavnimi kulturnimi tokovi v družbi" (Velikonja, 1999: 14). V tem kontekstu lahko kot relativno neustrezne označimo poskuse, da bi subkulturo 'preimenovali' z izrazi kot so 'obkultura' ali 'sokultura', katere kot možno rešitev navaja Kovačič (2002: 60). Avtor sicer skuša "opozoriti na to, da subkultura na svojevrsten simbolni sistem zgolj formalno variira kulturne vzorce prevladujoče in ne predstavlja "neke drugačne kulture" t.j. subkulture" (Kovačič, 2002: 60). Vendar, kot bom v nalogi skušal pokazati sam, je na punk sceni ki jo obravnavam, utelešenih veliko specifičnih kulturnih elementov, ki niso zgolj variacija dominantnih vzorcev, temveč njihova kritika in nasprotje. Brake trdi, da so subkulture "pravzaprav poskusi razrešitve kolektivno izkušenih problemov, ki se porajajo iz protislovij družbene strukture, in da subkulture porajajo oblike kolektivne identitete, iz katere je mogoče doseči individualno identiteto" (Brake, 1983: 15), njihov nastanek pa je posledica posameznikovega nezadovoljstva nad njegovim položajem v družbi. Punk, oziroma hardcore (pri čemer teh dveh izrazov ne enačim), ki ga v svojem tekstu obravnavam, je v splošnem kontekstu reakcija na globalne karakteristike predvsem zahodne

družbe¹ in kot tak oblikuje nekakšen "lastni miniaturni svet" (Brake, 1983: 22) z lastnim relativno utrjenim sistemom vrednot, kot so pacifizem, dialog in avtonomija (Muršič, 1995).

Čeprav subkultur ne moremo enačiti s kontrakulturami pa obstajajo vzporednice med tema dvema konstruktoma, še posebej, kadar se znotraj subkulture vzpostavijo vrednote, ki zaradi svoje kontra pozicije nasproti dominantnim sistemom vrednot, subkulturo postavijo v konflikt s širšim 'normalnim' družbenim okoljem. In prav v tem vidim eno izmed poglavitnih izhodišč za nadaljnjo analizo položaja v katerem se "punk" nahaja dandanes. Ena izmed definicij kontrakulture je, da so to "gibanja mladih iz srednjih slojev, ki so se upirala dominantni meščanski kulturi, porabništvu, naivni veri v napredek, tehnologijo, razumnost trga itn." (Ule, 1995: 37) in kakor bom skušal v nalogi pokazati je ideologija punk subkulture eden izmed skupnih imenovalcev, sicer (trenutno) relativno neartikuliranega družbeno kritičnega gibanja. Upoštevajoč Markuševo (1985: 133-134) opredelitev kontrakulture, katere položaj nasproti dominantnemu vrednotnemu razlaga na šestih nivojih² njunega medsebojnega odnosa, lahko trdim, da pri najskrajnejši obliki današnjega underground punka lahko govorimo tudi o neke vrste mladinski kontrakulturi, ki po mnenju Tomca združuje subkulturni in subpolitični vidik (Postrak 2002). Problem novodobnega punka je, da zaradi svoje relativne izoliranosti in netransparentnosti v širšem družbenem okolju izgubi svojo radikalnost. So pa seveda tudi izjeme³, o katerih bom več govoril v drugem delu naloge. O punku pri nas kot neke vrste kontrakulturi so razmišljali tudi Vidmar, Ogrinc in Tomc (Tomc, 1989: 29-30). Čeprav Tomc v nadaljevanju ugotavlja, da je "trideset let zgodovine rokenrola pred nastopom pankaa" (Tomc, 1989: 30) pokazalo, da so takšni prispevki pretirani, lahko sam ugotavljam, da so zametki punka, o katerem govorijo omenjeni avtorji, prisotni tudi danes. S tem pa pridemo do problematike, ki je ključnega pomena za pričujoči tekst. Še vedno namreč ostaja odprto vprašanje ali v primeru punka dandanes sploh lahko še govorimo o dejanskem obstoju subkulture, ali pa gre zgolj za posameznike in manjše, pretežno mladinske skupine, ki svoj (ožji) družbeni eksistencializem do

¹ V mislih imam predvsem prekomerno potrošništvo, izkoriščanje delovne sile in okolja, netoleranten odnos do posameznikov in skupin drugačne veroizpovedi, rase, spola in spolne usmerjenosti, etnične pripadnosti, nehumano ravnanje z živalimi itn.

² V: 1.) odnosu do ekonomije; 2.) kontekstu družbene strukture; 3.) odnosu do socializacije; 4.) odnosu do politike; 5.) odnosu do ideologije; 6.) odnosu do globalnih problemov

neke mere pogojujejo prav z izgradnjo ozke enklave, ki uteleša ideologijo oponiranja dominantnemu sistemu vrednot. Punkovske subkulture v Sloveniji danes seveda ne moremo razumeti v istem kontekstu, kot tiste iz konca 70-ih in začetka 80-ih let prejšnjega stoletja. Razlogov za to je seveda več. Poleg sprememb med mladimi, kot potencialnimi nosilci subkulture, sodita po mojem mnenju med najpomembnejše razloge sprememba odnosa med subkulturo in širšim družbenim okoljem na eni strani, ter spremembe znotraj same subkulture na drugi strani. Oba tipa sprememb pa se kažeta kot posledica družbenih sprememb. S pomočjo elementov, ki jih Velikonja (1999: 17-18) uporabi za kvalifikacijo subkulture in subkulturne scene, lahko vsaj do neke mere izpostavim značilnosti današnje punk subkulture. Izmed subkulturnih značilnosti je za današnjo obliko punk subkulture značilno, da:

- 1.) je v opoziciji do vladajočih, dominantnih kultur
- 2.) teži (eksplicitno ali implicitno) k uresničitvi določenih ciljev
- 3.) je deležna antagonističnega odnosa s strani dominantnih kultur
- 4.) deluje po načelu naredi sam, oziroma *do-it-yourself* (D.I.Y.).

Po drugi strani ima subkultura tudi nekatere značilnosti, ki pripadajo bolj subkulturnim scenam in sicer:

- 1.) ni determinirana z razredno, slojevsko, izobrazbeno ipd. pripadnostjo
- 2.) vključuje medsebojno mešanje različnih subkulturnih elementov, tako znotraj same subkulture, kot med različnimi subkulturami.

Zavedam se seveda nevarnosti posploševanja. Navsezadnje govorimo o izredno heterogeni strukturi, ki prav zaradi te svoje karakteristike posameznikom nudi različne konstrukcije, tako osebne, kot tudi skupinske identifikacije. Subkultura je namreč "difuzna kategorija, ki jo sestavljajo različni protagonisti z različnimi razlagami in različnimi vlaganji vanjo" (Clarke citirano po Poštrak, 2002: 171). Prevladujoče mnenje danes je, da naj bi se mladinske (sub)kulture izčrpale (Ule, 1995: 44). To deloma lahko drži⁴, če imamo v mislih subkulturni stil in posledično identifikacijo posameznikov znotraj nje. Za današnjo punk subkulturo je praktično nemogoče enoznačno opredeliti njen vizualni stil. Zaradi svoje kompleksnosti je izgubil svoj pomen v obliki namerne komunikacije, o kateri govori Hebdige (1980),

³ Tu predvsem mislim na AC Molotov (ki je posredno povezana tudi s punk subkulturo in njeno ideologijo), katere pripadniki so si s svojim družbeno-kritičnim angažiranjem nakopali burne reakcije s strani politične elite.

ki prav punk subkulturi pripisuje največjo odločnost pri zavračanju normativnih form. To se odraža prav v stilu, oziroma imidžu punkerjev, ki je kot nov stil nastal z nekakšno kombinacijo in prestrukturiranjem elementov, prisotnih v dotedanjem heterogenem stilu mladih. Punk kot glasba je bil v Sloveniji od svojega nastanka naprej deležen številnih stilskih preobrazb in redifiniranj, oziroma modifikacij, o katerih piše Tomc (1989). To je posledično pripeljalo do tega, da se (sub)kulturne prakse znotraj underground punk strukture vedno manj nanašajo na tradicionalne vzorce, kar pa pomeni, da razna 'eksperimentiranja' in inovacije pomenijo manjšo prepoznavnost subkulture in identifikacijo z njo in to je - po mojem mnenju - poglobljena karakteristika sodobne punk subkulture. Neprepoznavnost pa nedvomno še ne pomeni konec punka in tudi ne konec subkulture. Ta se v sodobnosti pojavlja drugje in na drugačne načine.⁵ Igor Vidmar je leta 1982 zapisal: "/.../ slovenski punk ne ostaja pri starih vsebinah, ampak se ustvarjalno odziva na nova dogajanja v družbi. Prav v tem je njegova aktualna vrednost, ki je kritika s pozicij ohranjanja statusa quo - tako v popularni glasbi kot v družbi - ne more razvrednotiti" (Vidmar citirano po Tomc, 1989: 29). Kljub dejstvu, da je izjava 'stara' dobrih dvajset let, njena aktualnost danes ni nič manjša, kar bom v svojem tekstu skušal tudi pokazati.

Čeprav je punk "glas mladih" (Vidmar, 2002: 18) ne moremo reči, da je izključno mladinska subkultura⁶, kljub vsemu pa je najbrž prav mladostniško obdobje tisto, v katerem prihaja do morebitnega konstruiranja (punk) subkulturne identitete. Zato se bom v nadaljevanju teksta najprej osredotočil na problematiko mladine v Sloveniji v devetdesetih ter njenim posledicam, ki se posredno in neposredno izražajo tudi v samem mladinskem subkulturnem dogajanju.

⁴ Drznem pripomniti, da so sodobne analize subkulturnega dogajanja premalo dosledne, saj pozornost posvečajo predvsem že večinoma sfabricirani punk subkulturi, medtem ko dogajanje "pod površjem" ostaja neznanka.

⁵ Npr. alterglobalisti, anarhistične skupine, novi pacifisti, razne organizacije, gibanja in skupine (food not bombs, straight edge, ekologi, homoseksualci ipd.). To so nove kategorije subkulture, ki se na določenih področjih pokrivajo tudi z sodobno punk etiko.

⁶ Dokaz ta to so 'legende' kot na primer Dušan Hedl s skupino CZD, Marko Brecelj, Gregor Belušič, Bojan Babič - Babo, skupine Pridigarji, Scuffy Dogs itn., ki svoje aktivno ustvarjanje znotraj alter punk scene nadaljujejo tudi še izven obdobja mladostništva.

1.2. Položaj mladine kot sfere kreiranja in ohranjanja subkultur

Kako se bo v družbi konstituirala določena subkultura, je v glavnem odvisno od družbenih razmer, ki konstituirajo družbeno življenje ter predvsem od tega, kako bodo mladi dojemali te razmere in morebiti reagirali nanje. Uletova (1996c) na primer ugotavlja, da je za generacijo mladih ob koncu 20. stoletja značilno, da živijo v relativno ugodnih razmerah, ki se kažejo v možnostih za dobro izobrazbo, dobrem informiranju itn. Toda s procesi tranzicij, v katerih se nahaja Slovenija, se morajo mladi soočiti tudi z grožnjami v obliki nezaposlenosti, kar posledično vpliva na zavedanje, da prehod iz sfere otroštva v sfero odraslih le ne bo tako fluiden. Za mladino po drugi svetovni vojni je značilno, da je to družbena skupina, ki je na prehodu iz otroštva v odraslost uspela vzpostaviti "svoj lasten svet, ki ga odrasli ne morejo po svoje usmerjati, nadzorovati, ali si ga prisvajati" (Ule, 1995: 35). To je hkrati "glavni sociokulturni dosežek mladih v letih po drugi svetovni vojni" (Ule, 1996: 217b). Skratka, gre za sfero, ki nudi prostor za vzpostavitev predispozicij subkulturnega vrednotnega sistema. Vendar pa so se od konca sedemdesetih let pa vse do danes začele pri mladini pojavljati spremembe, ki igrajo signifikantno vlogo pri morebitnem nastanku in nadaljnjem obstoju subkulture v najbolj splošnem pomenu besede. Če je bilo za mlade v osemdesetih letih prejšnjega stoletja značilno, da so se 'ukvarjali' z družbo, ter svoja nezadovoljstva in probleme obravnavali znotraj širšega družbenega konteksta, pa je za sedanjo generacijo mladih značilen umik iz sfere javnosti v sfero zasebnosti. S tem izgubijo zanimanje za širše, globalne družbene dogodke, svojih problemov pa mladi ne projicirajo več na družbo, temveč se z njimi spopadajo na individualni ravni. Uletova za to uporablja, po mojem mnenju, posrečen izraz, saj meni, da lahko govorimo kar o "domestifikaciji mladine in sicer v dvojnem pomenu: kot *vračanje mladine iz javne sfere v zasebnost* in kot *blokada kritičnih in alternativnih teženj mladih*" (Ule, 1995: 133). Svet za mlade (v Sloveniji) torej predstavlja grožnjo, pred katero pa se le-ti umikajo, namesto bi nanjo konstruktivno odgovorili. V grobem bi si to lahko razlagali z vse bolj naraščajočo stopnjo individualizacije, vendar pa bi s tem dobili le delen odgovor, saj individualizacije ne moremo razumeti preprosto kot način, oziroma proces, s katerim se posameznik osvobodi družbenih pritiskov v obliki različnih avtoritet in socialnih definicij, na kar je opozarjal že Beck (Ule in Kuhar, 2002: 47). Individualizacijo

lahko poleg zapiranja v zasebnost razumemo tudi v kontekstu samopotrjevanja posameznika, za katerega sta značilni tako ambicioznost kot kreativnost, ki se odraža v kritičnem odnosu do sebe in družbe (Ule, 1996: 247a). Vendar pa tukaj naletimo na nov problem, ki se tiče samih vrednotnih premikov znotraj segmenta mladih. S tem, ko se le ti umaknejo v sfero zasebnosti, izgubijo zanimanje za javno angažiranost in se na ta način distancirajo od celostne podobe vrednotnih sistemov 'zunanjega sveta'. Vrednote, kot so artikuliranost, kreativnost, inovacije ipd., ki so vezane na subkulturni način življenja, pa zamenjajo vrednote, ki pristajajo na podrejenost avtoriteti. Mladi torej postajajo vedno bolj konvencionalni. In kaj to pomeni za samo subkulturo? Po pravici povedano, nič kaj vzpodbudnega. Lahko bi rekli, da te ugotovitve postavljajo moje teze o kontinuiteti punk subkulture pod vprašaj. Socializacijske skupine, kot so krogi prijateljev, postajajo vse bolj sekundarnega pomena, kar že v samem temelju onemogoča razvoj subkulturnega dogajanja. Ta za svoj obstoj potrebuje skupine ljudi, ki si delijo skupni vrednotni sistem in angažiranost, značilni za mladinske subkulture (tudi punk seveda) iz sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja. Mladi se sicer še vedno istovetijo z določenimi (sub)kulturami, vendar gre pri vsem skupaj bolj za simpatiziranje, kot pa za dejansko subkulturno pripadnost. Sklep bi lahko bil, da "mladina ni homogena družbena kategorija, še manj skupina, ki bi se soočala z družbo /.../ Mladina tudi ni zainteresirana za globalne spopade z družbo, čeprav jo kritizira." (Ule, 1999: 271).

Kljub vsemu pa se ne gre prenašati z ugotovitvijo, da to pomeni konec subkultur in s tem posledično punka. "Punk je domnevno 'idealni tip' z enotnim standardom obnašanja, stila in ideologije" (Andes, 1998: 216) toda, kot avtorica v nadaljevanju ugotavlja, posameznikova pripadnost določeni subkultur lahko variira in je zato ne moremo označiti kot nekaj statičnega, ampak kot proces intenzivitete vključevanja in identificiranja znotraj določene socialne skupine. S pomočjo avtoričine konceptualizacije punka kot kariere pri posamezniku lahko odnos mladine do subkulturnih praks v Sloveniji definiramo znotraj konteksta punk subkulture. Zakaj pravzaprav gre? Izhajajoč iz ugotovitve, da je pripadnost subkultur fluiden proces Linda Andes (1998) s pomočjo opravljene raziskave znotraj punk subkulture ločuje štiri faze (predispozicijo, kateri nato sledijo tri faze) posameznikove pripadnosti in identificiranja s subkultur. V grobem so to faze, v katerih se spreminja posameznikov odnos, tako do zunanjega okolja, kot tudi do same subkulture (tabela 1.1.). V fazi predispozicije se posameznik distancira od okolja in

sebe obravnava kot drugačnega, ne pa še kot punkerja. V nadaljevanju se njegov položaj "razvije" od težnje po nasprotovanju okolju, do prizadevanja za sprejetje znotraj subkulture. V zadnji fazi se posameznik zopet umakne v zasebnost in punk kariero nadaljuje, po mojem mnenju, na najbolj dovršen način in sicer z utelešenjem punk vrednot in ideologije, ki niso nujno vezane na pripadnost sami subkulturi, oziroma samo-pojmovanju kot punker.

TABELA 1.1.: MODEL ŠTIRIH FAZ KARIERE PUNKERJA

	Predispozicija: Razlikovanje	Faza 1: upor	Faza 2: Včlanjenje	Faza 3: Transcendentnost
Označevanje samega sebe kot punkerja	Ne	Da	Da	Včasih da, v glavnem pa ne
Definiranje punka	Zunaj standardov mladinskih kategorij	Nekonvencionalen, nekonformističen	Življenjski stil, scena ali skupnost, subkultura	Vrednote, ideologija
Referenčne skupine	'Normalni' drugi (starši)	'Normalni' drugi	Ostali punkerji	Jaz
Obnašanje		Nedisciplinirano, nekonformistično; nekonvencionalno oblačenje in obnašanje	Ritualistična 'punk nekonformnost' v skladu s sprejetim razumevanjem punk obnašanja	Ločitev od subkulture ali sodelovanje na kreativnem / organizacijskem nivoju
Poglavitna vrednota	Percepcija samega sebe kot 'drugačnega' od 'normalnih' drugih	Biti žaljiv in šokanten	Biti sprejet kot del skupine in ne biti 'pozer'	Osebna integriteta, poštenost, individualizem

Vir: Andes, Linda (1998: 220)

Iz tabele lahko razberemo, do kakšnih vrednotnih transformacij prihaja pri posamezniku, ki s prehajanjem med fazami razvije tudi drugačen odnos do same subkulture. Znotraj procesa (napredka), vse od upora družbenim normam, do vključevanja v subkulturo in končnega ponotranjenja punkovske ideologije, pa posamezniki nimajo skupnih poti. Kot ugotavlja tudi Andesova, je faza vključevanja tista stopnja, pri kateri večji del posameznikov izstopi iz subkulture. Na podlagi ugotovitev o stanju mladine v Sloveniji pa lahko v nadaljevanju naloge razvijam tezo,

da sta za večino mladih v Sloveniji značilni le prva in deloma druga faza. Tretja in predvsem zadnja faza pa sta domena peščice posameznikov, ki udeležujejo anti avtoritarno in individualistično ideologijo punka ter nadaljujejo s tradicionalno D.I.Y. (sub)kulturno aktivnostjo, neodvisno od "etabliranih komercialnih institucij" (Andes, 1998: 227). Seveda je potrebno poudariti, da punk ni edina oblika subkulture, ki artikulira upor, oziroma drugače povedano, mladostniška uporna drža ni nujno pogojena s pripadnostjo punk subkulturi. Poleg vsega pa so subkulture le en od "mnogih različnih načinov, na katere se lahko mladi odzovejo na položaj v katerem se znajdejo" (Clarke citirano po Poštrak, 2002: 171). Vseeno pa lahko ločujemo med mladimi s kritično držo, ki jo izražajo med drugim lahko tudi v punk subkulturi in mladimi, ki so bolj konzervativno naravnani, oziroma svoje morebitne kritične drže sploh ne artikulirajo. Sociolog Sergej Flere opozarja na zelo visoko stopnjo konformizma med mladimi (Pirc, 2003: 49), vendar pa hkrati ugotavlja, da se tako stanje ponavadi prevesi "v smeri družbenega aktivizma, negacije obstoječih razmer in uporništva" (Flere citirano po Pirc, 2003: 49).

Temelji in nekatere ugotovitve v tem poglavju vsekakor predstavljajo izziv poskusu analiziranja preobrazbe punka na slovenskih tleh, česar se lotevam v nadaljevanju svojega teksta. Sodobnih subkulturnih praks (tudi punkovske) seveda ne moremo analizirati znotraj istih kriterijev, kot so to počeli avtorji v 70-ih in 80-ih letih 20. stoletja. Brake npr. ugotavlja, da je "vstop v subkulturo vendarle omejen z možnostmi, povezanimi z razredom in izobrazbo" (Brake, 1983: 28), kar pa dandanes ne bi mogli reči, kar še posebej velja za punk. Tudi nasploh so nekateri avtorji skeptični do predpostavke o punku kot subkulturi delavskega razreda. Poštrak ugotavlja, da so subkulture pred punkom "odsevale zavest o razredni pripadnosti, punk pa naj bi vseboval tudi zavest o političnih razsežnostih ali pomenih razredne pripadnosti" (Poštrak, 2002: 168). Še bolj kritičen do take konceptualizacije je Muršič (1995), ki meni, da je vezanost punk subkulture na razred prej mitološka oznaka kot pa realnost. Delavski razred naj bi zaradi višanja standarda razvijal kulturo, ki je bliže kulturi vladajočega razreda. Po njegovem mnenju je konkretnije govoriti o punk upor kot upor potlačenih, pripadnikov mlajših generacij.

V kontekstu doslej izpeljanih predpostavk v nalogi se bom torej v nadaljevanju osredotočil predvsem na tisti del punkovske subkulture, ki je spremembam navkljub na nek način ostal zvest tradicionalni punkovski ideologiji in se izognil pastem tržne logike, ki je medse sprejela obliko (ne pa tudi vsebine) punka

in iz nje naredila potrošniški artefakt. Za lažje razumevanje celotnega koncepta pa je najprej potrebno vsaj okvirno poznavanje in razumevanje nastanka in začetnih faz punka na Slovenskem. Zato bom začel s kratko zgodovino punka pri nas in pri tem izpostavil tiste njegove elemente, ki so ključno vplivali na nadaljnji razvoj in v veliki meri tudi na sedanje stanje v katerem se nahaja punk v Sloveniji.

2. V DEŽELO PRIDE BAV-BAV

Ko se je konec 70-ih let punk pojavil tudi v Sloveniji, so bili odzivi nanj zelo različni. Na eni strani so bili tisti (npr. Igor Vidmar), ki so njegov prihod pozdravili kot svežino, ki bo razburkala in razvedrila dolgočasno glasbeno sceno, na drugi strani pa so bili tisti (npr. Dimitrij Rupel), ki nad njim niso bili navdušeni in so punk, ki je predstavljal upor zoper konformizem in meščanstvo (Muršič, 2000), označevali kot nekaj trivialnega (Žerdin, 2002). "Prvotni punk je nasprotoval hipijevski pasivnosti, apilitizirani apatiji, kompromisarstvu, konformizmu, 'maršu skozi institucije' in potrošniški popularni glasbi." (Ogrinc, 1985: 98) Bil je kritičen in direkten. Scena se je hitro širila in iz simbolične grožnje je punk kmalu prerasel v dejansko grožnjo obstoječemu političnemu sistemu. V trenutku, ko je punk v svoj govor uvrstil France Popit, se je pričelo obdobje sistematičnega preganjanja punkerjev in punka, ki je naenkrat postal državni sovražnik številka ena. Prišlo je do sprožitve mobilizacije represivnih ukrepov zoper punk, ki so se kasneje sicer izkazali za neutemeljene in inscinirane⁷, vendar je bilo že prepozno. Punk je dobil svojo stigmo, ki je vodila v getoizacijo in izolacijo punka (Tomc, 1985: 27 in Bašin, 2002: 26), kot posledica njegove demonizacije. Ta je v veliki meri prisotna tudi dandanes, čeprav naj bi okolje, v katerem živimo, predstavljalo bolj tolerantno ozračje za izražanje drugačnosti.

Ne glede na raznolikost, tako odzivov na punk, kot tudi njegovega razumevanja, pa je ta "socio-kulturni fenomen" (Tomc, 1985: 11) na kulturnem in družbenem področju postavil temelje za nadaljnje ustvarjanje. Ozaveščenost in kritičnost punka sta namreč tudi z današnje perspektive "bili prvi množični javni glas civilne družbe" (Ogrinc, 2002: 19). V svoji analizi ne nameravam posvečati prevelike pozornosti kronološkemu pregledu razvoja punka, vse od prvega koncerta Pankrtov oktobra 1977 dalje. Razlogi za to so predvsem pragmatične narave. Dokumentov o zgodovini punka na Slovenskem je na voljo precej. Veliko manj pa je prispevkov na temo današnjega stanja punka na Slovenskem in še ti se pretežno nanašajo na tisto sfero punka, ki je sprejel logiko kapitalizma. V svojem tekstu posvečam pozornost predvsem sferi, oziroma zapuščini do-it-yourself underground punka. V prvi vrsti bi

⁷ Razlogi za policijske racije, hišne preiskave in podobne represivne ukrepe so bili velikokrat umetno konstruirani, saj se je punku pripisovalo "grehe", s katerimi ni imel dejanske veze. Znana je zloglasna Nazi-punk afera iz leta 1981 (več o tem v zborniku Punk pod Slovenci: 1985, 16).

rad izpostavil tiste temelje, ki jih je v širšem družbeno političnem prostoru postavil punk, in ki so predstavljali zagotovilo, da le ta, čeprav močno spreminjajoč svojo pojavno obliko, ni izumrl. Četrto stoletje pozneje je neizpodbitno dejstvo, da je punk pustil velik pečat, tako na kulturnem, kot tudi na družbenem nivoju. In če je pri prvem šlo za nekakšno revolucijo v razvoju glasbe, konkretnije rock'n'rolla, je na družbenem nivoju punk (skupaj z nekaterimi ostalimi mladinskimi subkulturami) pomenil obliko izražanja nezadovoljstva in tudi upora zoper avtoritarnost, ki stremi k ohranjanju statusa quo.

2.1. Punk in načini izražanja

Cilj, ki sem si ga zadal v tem tekstu, je poiskati povezave med prvotnim, tradicionalnim punkom na Slovenskem in stanjem, v katerem se punk, ki je temu izročilu ostal zvest, nahaja dandanes. Prav zaradi tega bom v nadaljevanju teksta najprej izpostavil tiste elemente, ki so punk subkulturo najbolj zaznamovali, potem pa poskušal priti še do ugotovitev, kako so se le-ti ohranili do danes.

V tem podpoglavju bom v splošnem skušal orisati glavna elementa punkerskega izražanja, ki sta bila v kontekstu prvotne punkerske ideje namenjena predvsem provokaciji. To sta punkerski imidž in seveda sama glasba.

2.1.1. Videz

Brez pretiravanja bi lahko rekli, da so punkerji s svojo pojavnostjo kratkomalo šokirali javnost, pri čemer pa se moramo distancirati od sodb javnih občil, ki so punk in punkerje predstavljali (in to tudi še vedno počno) v skrajno negativni luči (pijančevanje, povzročanje nereda, kršenje javnega miru itn.). Dejstvo je, da so z elementarnostjo in neposrednostjo svojega imidža učinkovito, predvsem pa zelo eksplicitno izrazili svoja stališča. Imidž je bil brez dvoma med najbolj prepoznavnimi elementi takratne punkovske subkulture. Nastal je kot rezultat prestrukturiranja oziroma brkljanja (bricolage), kot ga je definirala Hebdige (1997), predmetov iz vsakdanjega in včasih tudi intimnega (tamponi) življenja ter jim pripisal nov pomen. Z njim so na skoraj grotesken način izražali izkrivljeno podobo družbe (Potokar,

1985). Odzivi 'normalne' javnosti na punkovski stil pa so bili, kot ugotavlja Hebdige (1997), tipično ambivalentni, saj so nihali med strahom in zgražanjem na eni strani ter fascinacijo in zabavo na drugi strani.

Kljub vsemu pa punkerski stil, tako kot sam punk, še zdaleč ni bil homogen (Muršič, 2000: 190), saj je bil "izrazito osebno spektakularen /in je kot tak dopuščal/ nešteto variacij, ki jih je nemogoče in tudi neumestno sistematizirati" (Potokar, 1985: 37). Še toliko težje, če ne celo nemogoče pa bi bilo kakršnokoli sistematiziranje izgleda današnjega punkerja. V najbolj splošnem orisu bi lahko rekli, da je ortodoksni videz punkerjev zgolj eden izmed številnih segmentov izredno heterogenega punkovskega izgleda. Imidž sodobnih punkerjev, kot ga sistematizira Bašin (1999), je sicer konceptualno ustrezen, vendar pa kljub vsemu še vedno pomanjkljiv z vidika časovne, deloma pa tudi regionalne komponente, saj imidži znotraj teh tako močno variirajo, da pravzaprav izgubijo občo prepoznavnost. Sklepam lahko, da je za sodobni underground punk značilno več posvečanja sami vsebini, kot pa formi, kar se konec koncev izraža tudi v sami glasbi. Subkulturni stil je torej eden izmed elementov subkulturne identifikacije, saj "izraža stopnjo predanosti subkulturi in naznačuje predanost specifični subkulturi, ki s samo zunanostjo ne upošteva dominantnih vrednot, ali pa jih napada." (Brake, 1983: 25). Prav ta subkulturni stil pa je z vidika sodobnega punka lahko problematičen, saj je s tem, ko si ga je prisvojila potrošniška kultura, izgubil svoj pomen. Tradicionalni punkerski imidž je na primer nastal v funkciji provociranja in šokiranja, kar pa ne pomeni, da je novodobni punk izgubil to značilnost. Tudi dandanes v punku najdemo stilske prakse, ki imajo pridih nekonvencionalnosti in kontroverznosti⁸. Vendar pa zaradi njihovega razširjenega prakticiranja, ki ni nujno vezan na punk subkulturo, izgubijo učinek šokiranja javnosti, že vajene ekstremnega. Med bolj kontroverzne načine punkovskega izražanja, katerega so, roko na srce, v veliki meri sproducirali množični mediji, sodita popivanje in razgrajanje. Resda so za tako sliko odgovorni tudi posamezniki, ki v punku vidijo zgolj opravičilo za tako početje, na kar so me opozorili tudi nekateri izmed mojih sogovornikov (6. poglavje). Seveda je punk, tako kot tudi druge oblike subkultur, vezan na uživanje drog (Muršič, 2000), katere se danes pojavljajo predvsem v obliki uživanja marihuane in alkohola (predvsem vino in pivo). Ne gre pa pozabiti, da je na drugi strani, predvsem pri hardcoru, močno prisotno "straight edge"

⁸ Gre predvsem za neštete oblike body-piercinga, tetoviranja itn.

(SXE) gibanje, ki predstavlja neke vrste asketsko prakso, ki med drugim zavrača uživanje alkohola in drog nasploh.

2.1.2. Zvok

Tudi s kulturnega vidika je punk prispeval pomemben delež, tako k razumevanju subkulture, kot nenazadnje tudi popularne kulture. S svojim glasbenim izražanjem je punk namreč pomenil reakcijo nad takratnim stanjem v popularni rock glasbi. Zdolgočasena mladina, ki ji rock klišeji niso več nudili izziva, so potrebovali nekaj novega. In punk jim je s svojim glasbenim minimalizmom, hitrostjo in glasnostjo nudil prav to. Glasba, ki je delovala agresivno in energično, pri čemer pa so bila sporočila večinoma mirovniška (Muršič, 2000: 210), je bila torej za punkerje, poleg imidža, ključno sredstvo za izražanje svojega nezadovoljstva nad stanjem v družbi. Punk je bil (in še vedno je) kritika komercialne glasbe, kar pa se ni izražalo zgolj v glasbi sami, temveč tudi v načinu njene produkcije in potrošništva. Tako je punk glasba ostala v domenah malih, neodvisnih založb in distributerjev, ki so delovali znotraj teh mrež. Zelo jasno pa je punk tudi artikuliral težnjo po tem, da je izvajalec lahko kdorkoli, ter s tem hkrati brisal ločnico med izvajalci in občinstvom. Punk predpostavlja, da bi "kupovanje plošč moralo biti izraz stranke, ne pa manipulacija izvajalca" (Frith, 1986: 159), kar zelo grobo rečeno pomeni, da je občinstvo tisto, ki se bo odločilo, kaj bo poslušalo, namesto, da bi zgolj pasivno spremljalo lansiranje zvezdnikov multinacionalnih korporativnih založb, ki s svojo manipulacijo nudijo možnost fiktivne izbire. Poleg prvotnega šokiranja kot posledica hrupa, pa sta punk glasba in njeni teksti eksplicitno negirala konvencionalne pop rock vrednotne klišeje. Z vsem tem pa je punk s seboj prinesel tudi problematiko vrednotenja punkovske glasbe. Dotedanji slovenski glasbeni kritiki stare generacije so se pri vrednotenju izkazali za precej nekompetentne, ko so punku v Sloveniji pripisovali kopiranje britanskih vzorcev, o čemer piše Barbarič (1985). Pomembna distinkcija med britansko in slovensko sceno je bila v tem, da je Slovenija šele s pojavom punka pravzaprav dobila prve vzorce mladinske rockovske glasbe. Punk je bil torej tisti, ki je postavil "temelje godbe, ki bi lahko postavili kot alternativo vladajoči popevkarski in pa mainstream angloameriški glasbeni mentalnosti" (Barbarič, 1985: 51). Avtohtoni domači rock se je na slovenskem rodil šele v

zgodnjih 70-ih s skupino Buldožer, polno uveljavil pa se je pojavom oz. "uvozom" punka (Muršič, 1994: 14). Prav skupina Buldožer pa predstavlja svojevrstno posebnost na slovenski rock sceni. Medtem ko so bili rockerji večinoma tarča kritik s strani punkerjev, so Buldožer s svojo ploščo *Pljuni istini v oči* dokazali, da lahko tudi rock glasba poseže po bolj alternativnemu in provokativnem ustvarjanju (Muršič, 1995: 63).

Kriteriji vrednotenja punka, ki so se počasi razvijali vzporedno z njim, so se v veliki meri ohranili do dandanes in glasbeni kritiki skupine ocenjujejo na podlagi njihove prepričljivosti, originalnosti (drugačnosti) in tehničnih elementov izvedbe (Barbarič, 1985). Za kaj pravzaprav gre pri teh kriterijih? Prepričljivost je tisti element, ki je sicer zelo pomemben, vendar se hkrati oklepa subjektivnega vidika glasbenega kritika, ki v glasbeni skupini prepozna pristnost in iskrenost ali pa jo v nasprotnem primeru prepozna kot blefiranje. Pri originalnosti se pojavi zelo pomembna distinkcija med današnjim punk/HC ter prvotno glasbeno revolucijo, ki jo je predstavljal punk. Konec 70-ih in v začetku 80-ih let je punk bolj ali manj reprezentiral nove redefinicije glasbenih vzorcev, medtem ko se novodobnemu punku velikokrat očita klišejevstvo. Prav to je lahko eden izmed razlogov ponovnega modificiranja glasbenih elementov, ki "originalnemu" punk/HC dodaja prvine, kot so težko metalna glasba, reagge, ska, itn., kar je dandanes v underground punku močno prisotno. S tega stališča je punk sam po sebi lahko sredstvo za lasten obstoj. Ko punk postane tisti, ki iz takega ali drugečnega razloga ne nudi več izziva, je ena izmed možnih reakcij prav novo modificiranje in rekonstruiranje glasbenih vzorcev, ki pa nekje na tej poti lahko izgubijo oznako 'punk'. Prav zaradi tega je dandanes močno prisotno tudi t.i. predalčkanje glasbenih skupin, katerega so se prvotni punkerji tako močno otepali (Barbarič, 1985). Kljub svoji morebitni neustreznosti in morda celo površnosti, pa taka sistematizacija glasbe predstavlja "edino možnost, kako lahko glasbo novega benda približamo bralcu / poslušalcu, ki je še ni slišal, ob tem pa tudi spravimo v kolikor toliko razločen sistem" (Barbarič, 1985: 55). Tudi tretji kriterij vrednotenja (tehnični elementi izvedbe), je v svojem razvoju pridobil precejšnji pomen, saj je dandanes v poplavi punk bendov potrebno kar precejšnje obvladovanje glasbenih instrumentov, če hočeš narediti vtis tako na poslušalce, kot tudi na druge glasbene ustvarjalce. S pojavom punka se je namreč izbrisala meja med glasbeniki in občinstvom, saj je poslušalec lahko že naslednji dan igral vlogo izvajalca glasbe. Ker je danes dostopnost do opreme še lažja, je izvajalec lahko praktično vsak. Ob tej

poplavi novih izvajalcev ter vedno večji kompleksnosti glasbe znotraj punkovske scene, je obvladovanje glasbenih instrumentov postalo skorajda nuja.

V letih, ko je "tradicionalni" punk na Slovenskem doživel svoj vrhunec, so se na tem ozemlju zvrstili številni bendi, ki jih nekateri razvrščajo v tri generacije (Tomc, 1989: 130). V prvo generacijo so poleg Pankrtov sodili še bendi kot npr. *Berlinski zid*, *Kuzle*, *Šund*, *Lublanski psi* itn.. Sledila je druga generacija, ki se je od prve razlikovala predvsem po tem, da je bila stilsko precej bolj heterogena. V to generacijo sodijo bendi kot npr. *Otroci socializma*, *Čao pičke*, ter skupina *Niet*. Naslednja, v marsičem prelomna generacija punka, katero bom v nadaljevanju še predstavil, pa je bil hardcore. Njegovi predstavniki so bili prepričani, da so "edini, ki niso zatajili punka" (Potokar, 1985: 45), ki je v tem obdobju postajal del industrije popularne glasbe. Hardcore generacijo predstavljajo bendi *UBR*, *Polska malca* in drugi. V devetdesetih letih ter prvih letih novega tisočletja pa bi razlikovanje med generacijami nekoliko težje opredelil. To pravzaprav niti ne bi smelo biti presenetljivo, če pomislimo na vse procese družbene diferenciacije, individualizacije, na ekspanzijo medijev ter na vse ostale dejavnike, ki so bržkone v veliki meri prispevali k veliki heterogenosti znotraj punkovske subkulture dandanes. V svoji nalogi se tudi izogibam naštevanju glasbenih skupin, saj ima to početje svoje metodološke omejitve. Veliko bendov je namreč omejenih na lokalno in kratkotrajno delovanje, poleg vsega pa gre za t.i. metodologijo "vsak ima svojo zgodbo" (Šičarov, 2002: 52), ki po mojem mnenju ne sodi v kontekst objektivnega diskurza. Kot bomo lahko videli v zadnjem delu naloge, pa se poimenskemu naštevanju glasbenih skupin v večini izogibajo tudi moji sogovorniki.

2.2. Hard Core

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je punku sledil še hardcore, kot reakcija na "zvođenelost" scene, ki se je kazala v svoji širini in notranjih nesoglasjih. Hardcore je poskušal obuditi punk in ga radikalizirati. Stopnjevala se je hitrost in besedila so postajala bolj osebna. Hardcore je svojo kritiko uperil tako zoper družbene razmere "zunaj", kot tudi razmere znotraj same punk avantgarde. S tem, ko je hard core postal tudi notranja kritika samega punka, je po eni strani poskrbel za kontinuiteto subkulture, po drugi strani pa je že nakazoval vedno večja nesoglasja

znotraj zelo široke in heterogene scene, ki so v veliki meri prisotna še danes. Kakorkoli že, ti poskusi niso dosegli želenega učinka, saj hardcore glasba s svojo agresivnostjo in hitrostjo ni mogla računati na širši krog privržencev⁹, kot je to uspelo punku (Žerdin, 2002). Tudi s pojavom hardcora se zatiralski odnos oblasti do punka ni prenehal in težnje po iskanju povezave med punkom in nacizmom so ostale. Alternativna scena je sicer osvobajala simbolni in realni prostor (Žerdin, prav tam), kot so tiskani in drugi mediji. Vendar pa je oblast na drugi strani z represivnimi ukrepi, kot so zapiranje klubov ipd., ožila prostor avtonomije. Prav za avtonomijo se je zavzemal punk (Tomc v Nedelo, 27.9.1998), ki je predstavljal bitko proti (dominantni) kulturi in bitko za svoj obstoj (Muršič, 1995: 50).

Vsi ukrepi zoper punk so bili ključnega pomena za njegov nadaljnji razvoj, pri čemer se "večjo tolerantnost izkazuje punku kot kulturnemu fenomenu, manjšo pa punku kot socialnemu gibanju" (Tomc, 1985: 26). Ta odnos je eden ključnih dejavnikov za delitev punka na dve sferi. Tudi dandanes je punk kot kulturni fenomen deležen velike pozornosti, saj zaradi svoje popularizacije v očeh velikih glasbenih korporacij predstavlja dobiček. To pa je v nasprotju z idejami, ki jih je punk predstavljal v svoji osnovni obliki. Hardcore stare šole¹⁰ zaradi svoje hitrosti, trdosti in nespevnosti v začetku devetdesetih let, ob pojavu t. i. punk revival-a, ni doživel takšnega komercialnega uspeha¹¹ kot (melodični) punk(rock). Ostal je močno zakoreninjen v domeni undergrounda, a kmalu je tudi sam naletel na notranjo kritiko. S svojim pridigarstvom o "true" HC bendih, skupnostih in ideologiji je namreč naletel na odpor scene, ki v svojem jedru sicer goji ideje prvotnega punka, a je v procesu kulturnega mešanja presegla tri-akordno prvinskost punka in posegla po bolj kompleksni glasbi. Tako spori, kot tudi diferenciacija glasbenih praks, pa dandanes pomembno vplivajo na nemoč pri izgradnji kolektivne subkulture zavesti, ki je za preživetje neke subkulture ključnega pomena. Toda kljub vsem tem navkljub, ostaja bistvenega pomena dejstvo o prisotnosti elementov, ki navzlic kompleksnosti in heterogenosti scene punk še vedno ohranjajo pri življenju.

Sama glasba je v zadnjih petindvajsetih letih doživela veliko sprememb. Pri tem pa je naletela na težavo na področju konceptualizacije, oziroma distinkcije med

⁹ Izjema je morda skupina Niet, ki je med najstniki dosegla nekakšen kulturni status.

¹⁰ Bolj znano pod imenom Oldschool HC, ki temelji na zelo hitri in agresivni glasbi ter pesmimi krajšimi od ene minute. Tako glasbo so pri nas v drugi polovici devetdesetih let igrali Low Punch, sem bi pa lahko uvrstili tudi Wasserdicht.

¹¹ Se pa je izoblikovala zelo močna HC scena znotraj punk subkulture.

undergroundom in mainstreamom. Vendar pa je ta delitev idealno-tipska, saj sta ti dve sferi relativno abstraktna konstrukta, v veliki meri odvisna od posameznikove percepcije. Zelo elementarna enačba bi se lahko glasila takole: "Ni vsak hrup že underground in vice versa." Gledano splošno je torej punk kot glasba (punk forma) v vsakdanjem življenju sprejemljiva in predstavlja del potrošniške družbe. V kolažu različnih glasbenih praks, tako na underground, kot tudi na mainstream področju, je agresivna in drveča glasba nekaj vsakdanjega in torej ne deluje (več) v funkciji zgražanja. Ideje in "programi", ki se skrivajo za samo glasbo, pa so za pretežno pasivne poslušalce postali irelevantni. Lahko bi rekli, da gre za nadvlado forme nad vsebino, kjer je zvok glasbene skupine in njihovih pesmi pomembnejši od sporočila. Tako ostaja punk vsebina in njegova ideologija še vedno domena underground gibanja, do katerega pa ima okolje zelo ambivalenten odnos. Mislim, da dandanes težko govorimo o odnosu širšega družbenega okolja do punk subkulture, saj le ta ni eksplicitno izražen, oziroma se pojavlja le v smeri punka do družbeno-političnega okolja. Prej bi lahko rekli, da je odnos definiran na relaciji etablirane politične elite do množice (različnih) subkulturnih praks. Le tako si lahko razlagamo, na eni strani podporo (v glavnem v obliki donatorstev) s strani lokalnih političnih skupnosti, po drugi strani pa represivne ukrepe, v glavnem v obliki onemogočanja in preprečevanja koncertov. O tem bom nekoliko več spregovoril v drugem delu naloge.

Kljub vsem tem spremembam, ki jih je na svoji poti doživela punk subkultura, pa lahko tudi v sodobnosti identificiramo nekatere elemente, ki so ključno determinirali punk subkulturo ter obenem ohranili kontinuiteto in so v takšni ali drugačni obliki prisotni še danes.

2.3. Punk kot gibanje

Represija, ki jo je punkovsko gibanje doživljalo na svojem vrhuncu, je, kot sem že omenil, vplivala na geotizacijo in izoliranost subkulture. Kljub vsemu pa ne moremo zanemariti dejstva, da je prav punk, kot podlaga za vznik družbenih gibanj (Muršič, 2000: 206), pomembno vplival na nadaljnji razvoj civilne iniciative. Te na dan planejo ob posebnih priložnostih in tako lahko tudi danes trdimo, da družbeno zavzeta in predvsem kritična subkultura prav tako sproža nove represivne ukrepe. Govorim namreč o gibanjih in demonstracijah, ki so uperjene proti globalizaciji,

vojn¹², onesnaževanju okolja, samoiniciativne zasedbe prostorov za avtonomno kulturno ustvarjanje¹³ ipd. Ta gibanja sama po sebi sicer niso neposredno vezana na punkovsko subkulturo, vendar pa je po drugi strani prav punkovsko gibanje odprlo prostor za take in drugačne kritične manifestacije. V nasprotju z nekaterimi predstavami, pri sodobnem punku ne gre za nostalgijo, ampak za ponovno soočenje z družbeno dejanskostjo. Alternativa brez političnega naboja ne more preživeti, zato v primeru punka ne moremo govoriti o apolitičnosti. Vendar se ta politični naboj ne kaže toliko kot težnja po pridobivanju politične moči, temveč bolj kot prizadevanje za vzpostavitev kritičnega diskurza v kontekstu družbeno-političnih razmer. Kot ugotavlja Adorno (Rutar, 2001), je namreč kritična vednost vselej politična in angažirana.

2.4. Vloga žensk v punku

Ena izmed značilnih karakteristik, ki jih je v rockovsko ustvarjanje vpeljal punk, je deseksualizacija rock glasbe, saj so punkerji "zavrgli romantična in permissivna ustaljena pravila" (Frith, 1986: 237). Na ta način so tudi preprečili, da bi spolnost kreirala potrošnjo, kot je to v veliki meri počel rock pred punkom. Njihovo zanikanje pomena spolnosti se kaže na več nivojih, med drugim tudi v raznih provokativnih izjavah. Tako je na primer pevec skupine Sex Pistols Johnny Rotten definiriral seks kot "30 sekund cmokajočega hrupa" (Frith, prav tam). Prvotni punk ni vseboval ljubezenskih pesmi, ki bi ženske kategorizirale kot objekte ljubezni in seveda tudi spolnosti. Punk ideologija je bila do žensk zelo emancipatorna. Ena izmed posledic tega pa je bilo osamosvajanje žensk in njihovo vse pogostejše pojavljanje v punk skupinah, bodisi kot avtoric, izvajalk ali pa kar oboje hkrati. Čeprav so se ženske izvajalke v rock glasbi pojavljale že pred pojavom punka, pa je prav ta precej eksplicitno konstruiral njihovo vlogo (Raphael, 1997). Medtem ko rock glasba ženske pogostokrat obravnava kot objekt seksualnega poželenja, je punk s svojimi do-it-yourself praksami ženskam omogočil prostor, kjer so se lahko izražale

¹² Pri nas so bili v zadnjem času bolj odmevna gibanja, ki so nasprotovala vstopu Slovenije v Nato in Ameriškemu vojnemu posredovanju v Iraku.

¹³ Na Goriškem so dalj časa potekale prireditve, ki so opozarjale na problematiko prostorov, namenjenim alternativni kulturi. Ena izmed takih akcij je bila tudi zasedba zapuščene stavbe za izvedbo koncerta, kjer je prišlo tudi do sicer neuspešnega posredovanja policije.

osvobodjene predsodkov in klišejev, prisotnih v mainstream pop kulturi. Tako žensko goloto na odru znotraj punk scene sicer lahko razumemo znotraj konteksta provokacije, ki pa ji je odvzeta konotacija seksualnosti.¹⁴ Neglede na nadaljnji razvoj, so ženske znotraj punk scene ohranile svoj ustvarjalni položaj. Tako smo lahko tudi na Slovenskem priča množici bendov, vse od Čao Pičk in Tožibab, pa do bolj sodobnih Pizda Materna, Golliwog, Fregatura...¹⁵, pri katerih igrajo ženske vloge akterk, ki ni pogojena s stereotipnimi predstavami. Čeprav bi bilo sicer zmotno pričakovati, da sta obe spolni vlogi v punku popolnoma izenačeni, pa lahko z zagotovostjo trdim, da ženska vloga znotraj punk scene ruši stereotipne predstave žensk v rocku zgolj kot objekt. Nudi jim položaj aktivnih subjektov, s tem pa se izraža tudi protiseksistična usmerjenost punka, ki je v današnji obliki ena glavnih t.i. punkovskih manifestacij.

Čeprav je punk sicer močno vezan na samo glasbo, ne smemo zanemariti njegovega vpliva na širšo civilno-družbeno sfero. Glasba, kot medij širjenja družbeno kritičnih idej, se je z leti sicer močno spremenila, kar pa še ne pomeni, da ideje, ki jih je širil punk, niso aktualne tudi v sodobnosti. Glavna naloga nadaljevanja naloge je torej poiskati in identificirati revitalizacijo punk scene ter opozoriti na temeljno problematiko s katero se le-ta srečuje.

¹⁴ V spominu imam trio iz Švice NNY, ki je pred leti nastopil v ajdovskem klubu Jutro. Zaradi vročine, v kateri se je odvijal koncert je bobnarka pač enostavno slekla majico in nadaljevala igranje "zgoraj brez".

¹⁵ To je le nekaj izmed skupin iz slovenske punk zgodovine in sedanjosti, v katerih aktivno sodelujejo dekleta. Skupina Fregatura iz Kopra, pa je celo ena izmed punk skupin, ki jo v celoti sestavljajo dekleta.

3. DANES PROTI VČERAJ

Sodobnim subkulturnim oblikam, kamor sodi tudi punk se pogosto lepi oznaka umetne skonstruiranosti (Velikonja: 1999, 15). Toda neglede na te, po mojem mnenju periferne, predvsem pa neupravičene konotacije, punk tudi v sodobnosti še vedno ohranja svoj pomen v nestrinjanju z obstoječim stanjem ter nudenju alternativ vrednotam potrošniške družbe kapitalizma, katere determinirajo naš način življenja. Glavno gonilo punka je še danes ideja o aktivnosti (Tomc v Razgledi, 1997) v smislu jemanja svobode v svoje roke, v smislu delovanja zunaj okvirjev. Seveda je tu potrebna analiza transformacije punkovske scene, ki jo je le ta doživela v svojih 25 letih obstoja. Dosedanje analize so se predvsem osredotočale na punk, ki je v devetdesetih letih prešel v sfero potrošnje in tako postal prodajni artefakt, s tem pa poskrbele za trivialnost, če ne celo negacijo njegovega obstoja v subkulturnem pomenu. Punk danes ni namenjen zgolj potrošništvu in zabavi. Dokaz, da obstaja sfera underground punka, ki ima do te komercializacije izrazito odklonilen odnos, so sporočila in ideje, ki se širijo znotraj te sfere.

"It's all about the music. It's all about good sound. But this is fuckin commercial shit! Business corporations suck! Who cares - it's all about the music. Who cares if band is pro life. Who cares if band is sexist or even racist. The most important thing is that band looks cool! Is this what hc/punk is all about? All about the music? I don't think so!"¹⁶ (Low Punch: Who Cares)

V zgornjem besedilu primorske hardcore skupine lahko zasledimo jasno izražen kritičen odnos do kvazi punk ustvarjanja, pri katerem je pomembna le še forma, medtem ko je vsebina potisnjena v ozadje, oziroma sploh ni več pomembna. Takšni ideološki konflikti na punkovski sceni seveda niso nekaj novega, ampak so prisotni praktično od samega začetka. Vendar pa se ne nameravam spuščati v kakršnokoli analizo konfliktov med tema dvema sferama, saj je ločnica med njima zelo nejasno določena in pogostokrat predmet subjektivne interpretacije, kar lahko pripelje do neljubega posploševanja. Splošno gledano je punk negacija kulturne produkcije, za katero bi skozi njegovo retrospektivo veljala platonistična definicija umetnosti, o kateri govori Močnik (1993; 24). Tukaj velja opozoriti na nevarnost, na

¹⁶ "Vse je v glasbi. Vse je v dobrem zvoku. Ampak to je jebeno komercialno sranje! Poslovne korporacije so ku*c! Komu mar - vse je v glasbi. Komu mar če je bend 'pro-life'. Komu mar, če je

katero je na svojem predavanju "Možnosti in nezmožnosti neposredne demokracije" opozoril tudi Nikolaj Jeffs (Mostovna, Nova Gorica, 14.3.2002). Vsak aktivist, oziroma skupina, ki kritično nastopa zoper nek problem, je v nevarnosti, da nezavedno sama postane objekt lastne kritike. Prav v tej domeni se skriva tudi ena izmed najzahtevnejših in hkrati tudi najmanj hvaležnih nalog pri teoretičnem opredeljevanju underground punka. Kje potegniti črto med mainstream pop glasbo - kamor se je preselil tudi 'punk' zvok - in subverzivno (Rusjan, 2002), underground glasbo? Če se lotimo analize skupin v slovenskem prostoru, kot so npr. Bepop ali Game Over, je kakršenkoli poglobljen diskurz najbrž odveč. Več nasprotujočih si stališč pa bi najbrž bila deležna opredelitev skupine, kot je npr. D-Fact. Kakršnakoli bi že ta opredelitev bila, je namen zgornjih verzov prikaz nedoslednosti analiz, ki punku pripisujejo predvsem potrošniško funkcijo. V njih je iz takšnih ali drugačnih razlogov odsoten globlji vpogled v samo strukturo punka, ki se nahaja v t.i. undergroundu. Dejstvo je, da politično delovanje elit "lahko subkulturi krči ali ji odpira prostor delovanja" (Tomc, 1994: 203). S postopnim nastajanjem okolja v Sloveniji, ki naj bi bilo tolerantnejše do punka, bi potemtakem tudi subkultura morala imeti širši prostor delovanja. To je na nek način res, je pa res tudi to, da so različni dejavniki, ki vplivajo na relativno netransparentnost punk subkulture, skozi zgodovino naredili underground punk nezanimiv za politične institucije. Vendar se stanje kaj hitro spremeni, ko se subkultura politizira (Tomc, 1994: 198) in tako postane "deležna politične pozornosti" (Tomc, 1985: 22). Dokaz za to pa je v sodobnosti Avtonomna cona Molotov, ki je s svojim aktivnim udejstvovanjem pri (med drugim) protinatovskem gibanju sprožila veliko represivnih ukrepov s strani politične elite. (Trampuš, 2002b in Trampuš 2002c). AC Molotov je skupina skvoterjev, ki so naselili izpraznjeno poslopje Slovenskih železnic na Kurilniški ulici v Ljubljani, vendar so ga morali po številnih posredovanjih oblasti tudi zapustiti. Večina pripadnikov te skvoterske skupine "pripada anarhopankovski sceni, poleg pankerske oprave pa jih družijo tudi prepričanje o nujnosti družbene angažiranosti. Če je res, da so punkerji nekoč *'samo posedali po parkih in pili vino'*, novodobni punkerji mislijo drugače /.../ Skvoterji so prepričani, da mora pravi panker s političnim angažiranjem ustvarjati alternativo ustaljenim družbenim normam" (Trampuš, 2002b: 28). Molotovci so seveda le en segment punk subkulture in vsekakor jih ne moremo

bend seksističen ali celo rasističen. Najbolj pomembno je, da bend izgleda kul! Je to tisto za kar se v punk/hc gre? Samo za glasbo? Ne bi rekel!" (Prevod M.M.).

omejiti zgolj v okvirih punk ideologije. Vendar pa so ukrepi zoper njih jasno pokazali, kakšno je stališče politične elite in deloma tudi javnosti do družbenih skupin, ki manifestirajo svoje nezadovoljstvo nad obstoječim družbenim redom, kar je punk vsekakor počel in tudi še vedno počne. Igor Vidmar učinek protinatovskega gibanja primerja z učinki, ki jih je s seboj prinesel punk. "Prva pankovska singlica je spravila na dan 'represivno toleranco'" (Vidmar, 2002: 18) Dimitrija Rupla, po Vidmarjevem mnenju pa se je to posrečilo samo še Nato oponentom 25 let kasneje.

Ukrepev zoper punk subkulturo v sodobnosti ne moremo primerjati s tistimi, ki so se pojavljali v samih začetkih na prehodu iz 70-ih v 80-a leta. Toda, če so bili nekdanj največji sovražnik punka prav represivni ukrepi s strani države, se mora v sodobnosti punk za svoj obstoj in delovanje spopasti tudi z apatičnostjo in konformizmom mladine, ki (neo)punk¹⁷ sprejema zgolj kot vrsto artistske forme, torej kot še en prodajni artefakt. Toda punk, ki ga obravnavam, ni in ne more biti del popularne kulture. Ta po mnenju nekaterih analitikov, ki se ukvarjajo s kulturnimi študijami "bistveno pripomore k temu, da se ljudje sprijaznijo s svetom, kot je, namesto da bi ga poskusili aktivno spreminjati" (Stankovič, 2002: 12). Večina akterjev znotraj underground punka pa prav to vsekakor počne. Njihovo aktivno in kreativno delovanje je dokaz, da "tudi najbolj izrazito hegemonске kulturne vsebine ne zagotavljajo reprodukcije hegemonije, saj ljudje te vsebine nenehno preoblikujemo v nekaj novega, v nekaj kar lahko vsaj potencialno ogroža hegemonski red." (Stankovič, 2002: 42). Podobno razmišljajo tudi drugi avtorji, ki menijo, da alternativni rock, kar punk vsekakor je, implicira napad na dominantno kulturo in predstavlja "potencialni substitut za hegemonsko organizacijo" (Grossberg, 1997: 486). Zavedati se moramo, da ko danes govorimo o odnosu punka do popularne kulture, gre predvsem za vsebinsko zavračanje ideologije kapitalizma, ki jo v precejšnji meri reprezentira popularna kultura. Množični mediji, potrošništvo in glasbena industrija so elementi, ki ustvarjajo trg, le - ta pa določa naš okus. Današnja mladina je pod pritiskom vseh teh dejavnikov klonila in v navidezni izbiri pač poiskala tisto blago, skozi katerega vladajoči razred "na podlagi identifikacijskih shem množicam vsiljuje svojo lastno ideologijo" (Adorno citirano po Muršič, 2000: 193). Punk glasba je sprva sicer naletela na odklonilen odnos. Toda s komercializacijo

¹⁷ Nasploh je v sodobnosti težko določiti ustrezen izraz za poimenovanje scene. Eden izmed možnih izrazov, bi lahko bil tudi post punk, ki predstavlja razgradnjo nekaterih klasičnih prvin (rocka) in novo konstrukcijo le-teh.

punk postane popularen in za najstnika povsem legitimen, predvsem pa obče sprejet upor zoper (starševsko) avtoriteto, brez globljega poznavanja vsebine, ki je pri t.i. pop punku¹⁸ tako ali tako sekundarnega pomena. Reakcija na tovrstno glasbeno industrijo pa je tudi underground punk, ki je nedosegljiv za pasivne množične konzumente, saj nima agresivne, široke promocije in poteka predvsem po internih kanalih, o katerih govori Adorno (1986). Nemška raziskava povezana z glasbo iz leta 1983 (Motte-Haber, 1990: 153) je pokazala, da z leti zanimanje za punk glasbo upada in sicer po 14. letu starosti. Pri mladih starih med 22 in 23 let, pa je priljubljenost punk glasbe zelo majhna in jo lahko primerjamo s priljubljenostjo operne glasbe. Ti rezultati pa se tudi ujemajo s klasifikacijo punkerjeve kariere (1. poglavje), ki razkriva, da mladostnikova identifikacija s punk subkulturo s časom izgublja na moči.

¹⁸ Pogosto se uporablja tudi izraz MTVpunk.

4. KJE JE PUNK?

Konec 80-ih pomeni tudi konec socialističnega režima in omrežje avtonomnih institucij je v nastajanju. Kaj se je torej zgodilo tako radikalnega, da se o punku v 90-ih ne govori več? Marjan Ogrinc je mnenja, da se je v primeru punka "zaradi pomanjkanja zavesti, torej temeljne rockovske opismenjenosti in temeljev za inovativno nadgradnjo, v osemdesetih razvoj odločno obrnil v nerockovsko smer, medtem ko hardcore in iz njega izhajajoči poznejši crossover ostajata v undergroundu" (Ogrinc, 2002: 20). Toda spremembe se niso odvijale samo na glasbenem (kulturnem) področju. Spremembe so se dogajale tudi na socialnem področju, konkretnije v civilni sferi. Muršič ugotavlja, da je do leta 1991 "civilna družba izgubila ves svoj naboj in tudi anarhistični radikalizem pankovske države se je počasi malodane razblinil" (Muršič, 2000: 207). Govorimo lahko torej o nekakšnem zastoju v gibanju (Zadnikar, 1998). Toda kako potem upravičiti tezo o obstoju underground punka v sodobnosti? Problem sodobnega punka se kaže v dejstvu, da ga ne moremo obravnavati na "tradicionalen" način. Tukaj se pokaže pomembnost dveh komponent, ki skupaj konstituirata tisto, čemur lahko pripišemo oznako (neo)punk. Tako imamo punk na kulturnem nivoju, ki predstavlja glasbo, ki se je v tem času močno difrencirala ter punk kot družbeno-politično gibanje, ki se izraža kot del nekega širšega kritičnega odnosa do družbe. V svoji nalogi se pri teoretični opredelitvi klasifikacije sodobne oblike punka opiram tudi na razumevanje oblike in vsebine. Najbolj osnovna formula, ki jo zasledimo pri Blaukopfu (1993), njuno povezanost opredeljuje kot sporočila (vsebina), posredovana preko specifične glasbene prakse (oblika). In tu naletimo že na prvo razliko med pop glasbo in underground subverzivno glasbo. Medtem ko v prvem primeru občinsvo prihaja zaradi glasbe same, je slednja le medij za izražanje stališč, ki so na koncertih pogosto podprta s "pridiganjem" akterjev¹⁹. Prav zato punka ne moremo reducirati samo na glasbo, saj je povezan z neko bolj ali manj izoblikovano ideologijo (Williams, 1997). Ali gre za glasbo, ki ni namenjena trgu? Seveda obstaja nek ožji specifičen trg, vendar pa se ta podreja ponudbi in ne kreira povpraševanja, kot se to dogaja na globalnem trgu komercialne glasbene industrije. Gre za obliko neodvisne kulturne

¹⁹ Problem takega početja je v tem, da gre za prepričevanje že prepričanih, saj na te koncerte zahajajo posamezniki, ki tudi sami delijo podobno mišljenje.

formacije, katero je zaradi svoje specifičnosti²⁰ zelo težko dosledno analizirati. Heterogenost punk scene, ki se odraža tudi v sami glasbi, onemogoča enoznačno definicijo (sub)kulturnih vzorcev, ki se pojavljajo na tej sceni. Še najbolj splošna skupna značilnost te široke scene bi bila ugotovitev, da punk črpa iz ideje ekspresionizma.²¹ Simmel (2000: 78) ugotavlja, da pri ekspresionizmu najdemo jasnost in enotnost, pri čemer slednja, po mojem mnenju, ni odlika novodobne punk scene. Toda bistvena točka primerjave je v odnosu do forme. Bistvo ekspresionizma, ki po mojem mnenju odlikuje tudi sodobno underground punk sceno, je v umetnikovi želji po izražanju svoje osebnosti zunaj vsiljenih form. Ekspresionizem tako zavrača nesubjektivnost, ki izvira iz tradicije form, ker "vse to ovira življenje, ki hoče biti spontano in ustvarjalno. Če bi se prilagodilo takšnim formam, bi v delu preživelo samo v popačeni obliki, okosteneli in ponarejeni preobleki" (Simmel, 2000: 78). Punk sicer ustvarja v okviru nekih form, bistveno zanj pa je - po mojem mnenju - da zavrača vpetost v forme, ki obstajajo same po sebi in namesto tega raje teži k iskanju alternativ. Punk s tem zavrača mainstream ter hkrati vedno znova išče nove rešitve za klišejske probleme znotraj same scene. Lahko bi sicer rekli, da smo s subkulturnega vidika priča krizi underground punka, vendar ne glede na to, kakšen pomen pripisujemo punku je le-ta izrednega pomena za razumevanje sodobne mladine, saj so "nekaterne osnove punka še vedno močno prisotne" (Santiago-Lucerna citirano po Bennet, 2003: 73). Obdobje postmoderne na nek način predstavlja konec avtentičnosti (Barker, 2000), postmoderni brikolaž pa rezultira v multiplih identitetah. Vse to spodkopava izgradnjo subkulture, namesto tega pa smo priča ozkim interesnim skupinam. Kljub razvejenosti scene pa punk danes ostaja med "glavnimi zvočnimi spremljevalci tistih scen, ki vztrajajo na 'osvobojenih ozemljih' avtonomnih družbenih gibanj" (Muršič, 2000: 210).

4.1. Subverzivna (punk) glasba danes

Kljub temu, da punka ne moremo reducirati zgolj na glasbo, pa je po drugi strani prav glasba eden ključnih elementov za izgradnjo kolektivne identitete in

²⁰ Majhno število aktivno udeleženih, relativno kratek čas trajanja, notranja razhajanja itn.

²¹ Da punk lahko primerjamo z ekspresionizmom je nakazal tudi Gregor Tomc, ki je v nedavnem intervjuju (Vikend, 9.4.2004) slovenskega ekspresionista Srečka Kosovela opredelil kot potencialnega punkerja.

identifikacije s subkulturo. Glasba je ena glavnih točk, okrog katere se izgraja koncept subkulture (Storey, 1996). Sam pojav punka je imel tudi pomembne posledice za nadaljnji razvoj rock glasbe. Formula punka, kot sta jo videla Tomc in Lovšin, je predstavljala kombinacijo dveh elementov, in sicer: "elektrificiranega zgodnjega Dylana /in/ anarhoiden špon" (Žerdin, 2002: 12). Vprašanje, ki si ga lahko zastavimo je, zakaj sploh kdo posluša punk glasbo. Čeprav so motivi sicer različni, je dolgoročno v ospredju izgradnja identitete, prav ta pa se pri današnji mladini vzpostavlja v kontekstu navidezne izbire. Prav (ne)uspešnost vzpostavitve kolektivne identitete je eden temeljnih problemov, s katerimi se sooča novodobna punk scena. V splošnem je namreč sodobna mladina podvržena globalnim trendom, ki jih diktirajo multinacionalke. Ideologija neodvisne produkcije tako ostane v domeni tistih posameznikov, ki ne sprejmejo vsiljenih identifikacijskih vzorcev, ampak na D.I.Y način ustvarjajo svoje. To seveda ne pomeni, da underground glasba nastaja neodvisno od tujih vplivov, saj glasbene skupine velikokrat medsebojno sodelujejo²² in predstavljajo navdih za nastanek novih skupin²³. Posebnost subverzivne underground glasbene scene je namreč v njeni neodvisnosti od globalnih tržnih zakonitosti, ki jih narekuje kapital. Ta ideologija je rezervirana za alternativne glasbene prakse, kamor sodi tudi punk (Locher, 1998). Bistvo, ki punk loči od ostalih glasbenih subkultur, je dejstvo, da le - ta ne temelji na golem konzumerstvu, saj ni delitve na izvajalce in občinstvo. Pri vsem tem je treba seveda upoštevati tudi glasbeno raznolikost neo punka. Če na to misel navežemo dejstvo, da je glasba tesno povezana z izgradnjo identitete znotraj subkulture, lahko kaj kmalu pridemo do spoznanja, da je prav to morda eden izmed poglobitnih vzrokov za relativno netransparentnost punkovske (sub)kulture, ki se izoblikuje v ozkih krogih zbranih okrog določene glasbene podzvrsti. Ti ozki, relativno zaprti krogi pa nadalje ustvarjajo neke vrste segregacijo, ki je najbolj očitna pri obiskovanju koncertov²⁴. Širša punk scena je tako vzpostavitvi kolektivne pripadnosti še najbližje na večjih

²² Za razliko od komercialne glasbene scene, kjer akterji sami priznavajo razširjeno rivalstvo in neprivoščljivost. Vendar je to zgolj idealno-tipska oznaka, saj tudi underground scena ni imuna na take in podobne simptome.

²³ O teh vplivih pričajo tudi primerjave bendov, saj v zapisih večkrat zasledimo informacije kot so npr. "Igrajo speven HC v stilu X", ali pa: "Kombinacija drvečih kitar ala Y in melodičnega vokala, podprtega z divjimi bobni ala Z" Gre za etiketiranje, katerega se prvotni punkerji sicer zavračali, vendar je v današnji množici glasbenih stilov in bendov to velikokrat v pomoč.

²⁴ Anarho-punkerji hodijo na anarho-punk koncerte, hard corovci na HC koncerte, metal corovci na metal core koncerte itn.

festivalih, kot so npr. No Border Jam v Mariboru, Orto Punk v Ljubljani, City of... v Novi Gorici, Trnje fest pri Pivki ipd.

Na identifikacijo torej vpliva raznolikost glasbenih vzorcev znotraj širokega spektra neo-punk glasbe. Ti glasbeni vzorci, pa sovpadajo tudi z zelo širokim spektrom vsebine. V splošnem je underground glasba za razliko od mainstream glasbe bolj neposredna in groba, vendar pa tudi ta lahko variira od družbeno-političnih besedil, ironičnih in 'zajebantskih' pa vse tja do osebno izpovednih in ljubezenskih besedil. Signifikantnost punka (Firth, 1997) je na nek način v njegovi rekontekstualizaciji. Romantika v punku namreč, za razliko pop-rock glasbe, ni banalizirana in patetizirana, temveč realna in osebno izpovedna. Kot pri vsaki glasbi pa se tudi tukaj pojavi problem interpretacije (Laing, 1997), saj vsebina, ki jo želi podati izvajalec, lahko naleti na razumevanje na drugačen način. Tako pride do potrebe po koncertih in stilu, ki sodi zraven, kar sporočilo spravi v željeni kontekst. Punk skupine to potrebo nadgradijo še z živimi nastopi v manjših klubih, kjer s pomočjo govorov med posameznimi skladbami, prihaja do interakcije in medsebojne identifikacije (Muršič, 2000: 210). "Pridiganju" na koncertih so se pionirji punka na slovenskem sicer izogibali (Barbarič, 1985), danes pa je taka praksa na punk koncertih močno prisotna.

Tematike, ki jih sodobni punk danes kritično obravnava, so vezane predvsem na globalizacijo²⁵, militarizem, korupcijo, kapitalizem, nasilje nad živalmi, seksizem, rasizem, ksenofobijo itn. Nasploh je za ta del scene značilno, da odpira prostor tabu temam, ki jih v mainstreamu ne zasledimo. Temi, kot sta pedofilija²⁶ in pornografija, v kombinaciji s preklinjanjem prav gotovo sodita v kontekst prekinitve mainstream pop diskurza in šokiranja javnosti. Glasba v primeru punka deluje tudi ali pa predvsem kot medij širjenja družbeno kritičnih idej. Na ploščah tako lahko poleg besedil najdemo napisane govore, naslove organizacij, ki se ubadajo s specifično problematiko (za pravice živali, okoljevarstvene itn.). Kljub prisotnosti heterogenosti na glasbenem področju znotraj same scene, je opazen relativno enoten odnos do družbenega okolja. Suče se okrog skrajnega levičarstva, anarhizma, feminizma, vegetarjanstva itn. "Po punku postane dobesedno vsaka kombinacija stilov mogoča" (Clarke citirano po Loboda, 2000: 36), saj punk predstavlja nekakšno "reciklažo

²⁵ Tukaj gre poudariti, da ne gre toliko za kritiko same ideje globalizacije, kot pa globalizacije, ki dodatno povečuje prepad med bogatimi in revnimi in temelji na izkoriščanju slednjih.

elementov, značilnih za druge epohe" (Hebdige citirano po McGuigan, 1992: 103). Posledica te heterogenosti stilov pa predstavlja izziv konceptualizaciji punk subkulture in posledično tudi same glasbe: kaj je punk, kaj ni punk in kaj danes sploh še je punk. Punk rock bendi se zanašajo na žive nastope, kjer lahko gradijo svojo identiteto in si pridobijo sloves. Tudi zvok na ploščah je bolj grob in neobdelan, česar pa je dandanes vedno manj. Razlogi za to so tako v razvoju tehnologije, kot tudi v sami kompleksnosti glasbe, ki za razpoznavnost potrebuje "čistejši" zvok. Glasba je eden v nizu elementov, ki determinirajo stil in posledica heterogenosti glasbenih stilov je tudi heterogen imidž. Zavedati se je potrebno, da punk, kot ga poznamo v tradicionalnem, včasih celo stereotipnem smislu, predstavlja zgolj en segment izredno široke in heterogene scene, ki se spogleduje s kritično držo in ideologijo punka, ter jo hkrati tudi nadgrajuje.

Če punk v glasbi predstavlja realnost in deluje po svojih zakonitostih, potem tako družbeno-politične spremembe, kot tudi spremembe glasbenih vzorcev, ne morejo same po sebi pomeniti, da punka ni več. Lahko rečemo, da punk obstaja, vendar pa v drugačni obliki, kar bom skušal pokazati do konca te naloge.

4.2. Subkulturni stil in imidž

V kontekstu tega diskurza se dandanes prav gotovo pojavlja problematika, ki se tiče originalnosti in avtentičnosti. S komercializacijo punk glasbe je v sfero tržnega artefakta prešel tudi punkerski imidž. Punk revival v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja je prevzel tržno sfabricirano predstavo punkerskega stila iz sedemdesetih in osemdesetih let. Glede na to, da punkerski stil niti v samih začetkih ni bil homogen, lahko govorimo o t.i. kulturnem stereotipu preteklosti (Muggleton, 1997), saj usnjene jakne in "irokeza" frizure pri prvotnih punkerjih namreč niso bile prisotne (Potokar, 1985). Stanje, v katerem se nahajamo danes, ni točno konceptualizirano in niha nekje med avtentičnostjo in sfabriciranostjo (Stanley, 1997: 45).

Stil, oziroma načini izražanja, so tisti dejavniki, ki karakterizirajo subkulturo (Locher, 1998). Govorimo pa lahko tudi o ekskluzivizmu subkulture, miselnosti, ki je danes prisotna predvsem pri mlajših akterjih na punkerski sceni in poudarja pomen

²⁶ Po mnenju Igorja Vidmarja (Knjiga mene briga, TVS, 2003) naj bi o tej temi govorila Metka, pesem skupine Pankrti.

fokusnih točk, ki jih ne maraš. Ni dovolj, da ti je vseč enaka glasba kot ostalim, pomembno je tudi, da ne maraš, oziroma zavračaš tisto glasbo, kot ostali. Člani subkulturnega kroga niso pripravljeni ogroziti svojega statusa s tem, da bi priznali, da jim je vseč nekaj, kar ostali smatrajo za nesprejemljivo. Tako je bila združitev heavy metal ter punk in hardcore glasbe za takratne punkerje nesprejemljiva. Novodobni underground punk je to miselnost presegel, ni pa je izkoreninil, na kar opozarja tudi Andy v 8. številki fanzina 13. Brat:

"...Inventivnost prepovedana, kot da bi imeli na očeh plašnice, da slučajno ja ne bi videli kaj se dogaja v okolici. Saj ne trdim, da bi moral HC izgledati kot gangsta rap, Madonna ali Prodigy, toda samo tupca tupca žaganje ali emo jikanje tudi ne vodita nikamor več. /.../ pravzaprav se niti v svojih najbolj zagretih HC letih nisem znal odpovedati nekaterim bolj mainstream stvarem in bil zaradi tega deležen zasmehovanja svojih "pravovernih" kolegov. Šele kasneje sem se zavedal, kako sem bil omejen, saj je bilo vse, kar ni bilo HC ali pank avtomatično drek, to pa samo zaradi prepričanja in čeprav ti je bila stvar potihem všeč."

4.3. Bitka za obstanek - položaj alternative punkovske subkulture znotraj vzorcev dominantne kulture

Spremembe, ki so se z leti pojavile tudi na alternativni sceni, so bile odvisne tudi od širših družbeno - političnih sprememb, sprememb na področju ekonomskih odnosov, družabnega življenja, pridobivanju avtonomnega prostora, izoblikovanja pozitivne zavesti, civilnega gibanja itn. Vprašanje, ki se poraja znotraj tega konteksta je, ali je punk scena ohranila kritičen naboj do svoje okolice, ali punk še vedno predstavlja držo "odločnega upora proti pogojem in kvaliteti življenja v množični kulturi" (Lapin citirano po Muršič, 2000: 210). O samih subkulturnih praksah bom spregovoril več v nadaljevanju, tukaj bi se rad osredotočil na sam položaj subkulture nasproti dominantni kulturi. Stil, ki so ga punkerji zelo ekspresivno razvili, po Hebdirgu (1980) ni izražanje razredne pripadnosti, temveč specifičen sistem, ki izraža tako kulturno identiteto, kot tudi kulturno diferenciacijo. Takšna definicija nudi v kontekstu sodobnega preučevanja ostankov punk scene veliko pozitivnih izhodišč. Z današnjega stališča težko govorimo o razredni pripadnosti in najverjetneje tudi o izoblikovani (sub)kulturni identiteti, zato pa lahko svojo pozornost usmerimo h kulturni diferenciaciji. Kot sem ugotovil vzporedno s pisanjem te naloge, ob pomoči

raziskave (6. poglavje), subkulturni stil ni več tako izrazit. Vendar je treba pri obravnavani tematiki opozoriti na tendenco po nasprotovanju trendom, ki jih narekujejo množični mediji (najstniške revije in televizije s popularno glasbo). Tako sta lahko dve osebi na prvi pogled oblečeni zelo podobno, vendar pa je ena oseba oblečena v izključno trendovske znamke, druga oseba pa prisega na oblačila neznanega in nepromoviranega proizvajalca (včasih tudi domače proizvodnje), ki so običajno tudi občutno cenejša.

Idealno-tipsko bi punkovsko subkulturo lahko opredelili kot negacijo pop kulture, ki temelji na pasivnosti in konzumerizmu. Ta razkorak se seveda kaže tudi v sami glasbi. Adorno je v svoji sociologiji popularne glasbe razlikoval med resnično glasbo, ki skuša razumeti posameznika in njegov položaj v družbi in lahko glasbo, ki jo zanima le trg in je namenjena zgolj zabavi (Rutar, 2001). To njegovo razločevanje, ki sicer temelji na bolj muzikološki analizi, pa lahko z določeno mero rezerve uporabim tudi v primeru punka. Na videz sicer preprosta distinkcija, kjer bi subverzivno glasbo underground punka lahko umestili k resnični glasbi, pa je v resnici večplastna, saj izključuje vmesni prostor, katerega pa je izredno težko razčleniti. Adorno nadalje govori tudi o človeku, kot ujetniku kulturne industrije, saj mu je vseč tisto, kar drugi rečejo, da mu je vseč. Tukaj lahko poiščemo vzporednico s sodobno underground glasbo, ki poudarja pomembnost razvoja zavedanja, da svet ni tak kot nam ga predstavljajo (lep)²⁷, ampak poln represije, izkoriščanja, manipulacije ipd., tovrstnega zavedanja pa v sodobnosti po Adornu (Rutar, prav tam) primanjkuje. Ideja subkulture kot negacije je vezana na pojav punka in naj bi umrla z njim (Hebdige, 1997). To je sicer vprašljivo, zlasti če upoštevamo dejstvo o obstoju tudi drugih subkultur v sodobnosti, ki vsebujejo idejo negacije. Poleg vsega pa negacija ni edina "odlika" subkultur, saj te delujejo tudi v kontekstu subverzivne, inovativne uporabe in zlorabe elementov popa in dominantnih diskurzov. Rezultati so nove kombinacije, premeščanje smisla ipd., kar pomeni, da gre za kombinacijo negacije in reinterpretacije. Prav zato pa lahko, ob predpostavki, da punk v takšni ali drugačni obliki še živi, do določene mere obudimo tudi idejo negacije. Za punk subkulturo je od vsega začetka značilna preobrazba kulturnih form, o katerih govori tudi Simmel (2000), ki v nadaljevanju opozarja na dolgoročne posledice nedinamičnosti, ki rezultira kot "trajno kulturno nelagodje, v katerem vse forme občutimo kot nekaj, kar

²⁷ V tem kontekstu je zelo primeren refren štajerske skupine Wasserdicht, ki se glasi: "Svet je lep, če si slep."

je v življenju vsiljeno" (Simmel, 2000; 73). Tak odnos lahko punku pripišemo tako v odnosu do mainstream kulturnih vzorcev, kot tudi v samokritičnem odnosu do lastne scene in klišejev, ki znotraj nje nastajajo. Vsak prevrat s seboj prinaša novo stanje, kar v primeru punka pomeni artikulacijo podobe novih kulturnih form.

Problem (sub)kulturnih teorij je v tem, da so vezane na točno specifičen čas in jih je treba jemati z rezervo, na kar opozarja tudi Hebdige (Shuker, 1994). V kontekstu nenehnega spreminjanja te klasične teorije sicer nudijo dovolj široke okvire, znotraj katerih pa prav zaradi nenehnega rekonstituiranja subkulturnih vzorcev prihaja do odstopanj. Definicija subkulture kot "pomenskega sistema, načina izražanja ali življenjskega stila, ki jih razvijajo skupine v podrejenem strukturnem položaju, kot odgovor dominantnim pomenskim sistemom in izražajo poskus reševanja strukturalnih kontradikcij, ki izhajajo iz širšega družbenega konteksta" (Brake citirano po Shuker, 1994: 237) je vsekakor primerno izhodišče za nadaljnjo analizo. Pri tem pa se moram soočiti z malodane največjo težavo same subkulture - njeno neizrazitostjo, kot posledico razdrobljenosti in neartikuliranosti.

4.4. Punk in tradicija.

Čeprav ti dve besedi lahko v besednih zvezah nastopata skupaj, pa je pomen tradicije na punk prej negativna konotacija kot kaj drugega. Tradicija ima seveda posebno vlogo pri ohranjanju kontinuitete, toda po drugi strani zajema lastnosti, ki so se v primeru punka izkazale kot negativne, in kot take so bile povod za nastale spremembe. Sociolog Sztompka (1994) je pri svojem opredeljevanju tradicije opozoril tudi na negativne lastnosti, ki se kažejo predvsem v pomanjkanju inovativnosti, kot posledici že vnaprej določenih vzorcev idejnih rešitev. Ta težava se je v punkovski subkulturi pokazala že ob pojavu hardcora v prvi polovici osemdesetih let. Tako kot so bili za prvotne punkerje tarča kritike pasivni in zvezdniški rokerji, so hardcorovci nasprotovali 'ostarelim in zvodenelim punkerjem, ki so bili kot stari, že naveličani hipiji', kot to situacijo slikovito oriše Alenka Marsenič - Marsa (Ozemec, 2003: 54). Ta zgodba se do določene mere v bistvu ponavlja tudi danes. Jeffs (1997) razlaga, kako so se ti spori nadaljevali iz generacije v generacijo. Pomanjkanje pristnosti in neznanje so bili očitki, ki so leteli na punkerje s strani rockerjev, na hardcorovce s strani punkerjev itn. Odgovori pa so bili vedno isti. Očitki prejšnjim

generacijam, da so izdali stvar in obstali na mestu. Ne glede na to, komu v tem sporu pripišemo prav, se v ozadju sprememb najbrž skriva težnja po spremembi. Nezadovoljstvo nad vedno istimi vzorci in klišeji poraja potrebo po novem artikuliranju idej tako v glasbi, kar se posledično kaže v navalu bendov, katerih zvok je brikolaž različnih glasbenih stilov, kot tudi v samem gibanju. Prav problematika kontinuitete ter odnos do evolucije na sami sceni sodita v sodobnosti med bolj zanimive diskurze. Čeprav je pri Gregorju Tomcu opaziti skeptičnost do novodobnega punka, saj ga pojmuje kot "eno od faz v zgodovini rokenrola" (Tomc v Razgledi, 1997: 10), ki pa naj bi se končala, po drugi strani priznava, da "nič ne more biti bolj v nasprotju z etosom pankaa kakor iti v nekakšen kalup" (Tomc, prav tam: 12). Vendar pa, kot sem že omenil, punka ne moremo reducirati zgolj na glasbo, kar poudarja tudi Miha Zadnikar, ki meni, da "punk ni samo rokenrol, punk je tudi in predvsem brezposelnost, jeza, brezup, kruta solidarnost in kolektivna asocialnost" (Zadnikar, 1997: 19). V kontekstu kontinuitete lahko torej razvoj punka determiniramo na kulturni (glasba) in socialni (gibanje) ravni. Čeprav se ti dve komponenti med seboj prepletata, pa je njun razvoj ubral različne poti. Medtem, ko je glasba razvila nove vzorce, je socialni naboj v fazi stagnacije, kjer primanjkuje predvsem solidarnosti in kolektivne asocialnosti.

5. ELEMENTI PUNKOVSKE SUBKULTURE, KI ŽIVIJO ŠE DANES

Pri opredeljevanju zastavljene problematike v svoji nalogi nimam med optimističnimi pričakovanji in pesimističnimi spoznanji realnosti. Resnica se najbrž skriva nekje vmes. Na eni strani imamo za izgradnjo močnejše kolektivne subkulture zavesti kopico zaviralnih dejavnikov, ki segajo od pomanjkanja zavzetosti mladih, pa vse do širših družbeno-političnih razmer. Na drugi strani pa je še vedno prisotna dejavnost, ki ohranja pri življenju punkersko subverzivnost in kritičen naboj. V nadaljevanju naloge predstavljam tri dejavnosti, oziroma aspekte punkerske scene, ki se medsebojno sicer prepletajo in nadgrajujejo, vendar so to tisti elementi, ki ostajajo zvesti punkerski "tradiciji" in jo času in spremembam primerno tudi nadgrajujejo.

5.1. Načelo "Non-for-profit"

Mladinske subkulture komunicirajo tudi skozi načine potrošništva (Storey 1996). Tudi znotraj tega konteksta se na punkerski sceni pojavljajo znaki upora tako na simbolni ravni, kot tudi v praksi. Potrošniška družba je subkulture elemente sicer že prevzela in jih predelala v prodajne artefakte. To je bil v procesu novega artikuliranja idej na subkulturni sceni dodaten povod za obstoj sicer ozke skupnosti, ki še goji ideje, ki nekako oponirajo potrošniški miselnosti, oziroma jo negirajo. (Post)kapitalizem je namreč sistem, ki zavrača avtonomnost in vse, kar ne prinaša dobička.²⁸ Zaradi tega se na alternativnem nivoju ohranja potreba po druženju in odpiranju prostorov²⁹, ki bi bili namenjeni neprofitnemu udejstvovanju.

Tudi delovanje na glasbenem področju je v veliki meri vezano na neprofitno dejavnost. Tukaj govorim predvsem o obstoju malih neodvisnih založb in

²⁸ Lokalne skupnosti so bolj naklonjene subvencioniranju gostinskih lokalov in diskotek, kot pa prostorov za alternativno preživljanje prostega časa, ki ni nagnjeno k potrošništvu.

²⁹ Taki prostori so npr. Metelkova v Ljubljani, Stari bazen v Kranju, Mostovna v Novi Gorici. V letih med 1984 in 1995 je na goriškem deloval tudi CRMK. Potem so tu še Pekarna v Mariboru, Unterhund v Ormožu, MKNŽ v Ilirski Bistrici, MC Postojna itn. V devetdesetih je prišlo do premika in odpiranju takih prostorov tudi izven urbanih središč (Strelišče v Dobrovem, Stara šula v Komnu, Klub 66 v Kanalu itn.).

distribucij.³⁰ Te se ukvarjajo s t.i. malimi bendi in skrbijo tako za promocijo teh bendov tudi zunaj državne meje ter za dostopnost nosilcev zvoka po občutno nižjih cenah. Medtem ko se cena CD plošče v trgovinah giblje nekje med 3000 SIT in 4000 SIT, pa v neodvisnih distribucijah dobimo CD plošče tudi za več kot trikrat nižjo ceno. Poleg CD plošč, ki so se množično začele pojavljati s "tehnološko revolucijo" (Muršič, 2000: 207) v devetdesetih, so na "trgu" še vedno prisotne vinilne (LP) plošče, male plošče, bolj znane pod imenom 7" (seveninch) in seveda kasete. Z razvojem tehnologije in večjo dostopnostjo opreme, je vedno bolj prisotna tudi samostojna produkcija benda. Ta ploščo posname sama in jo po načelu DIY etike, ki jo podrobneje opredeljujem v nadaljevanju, izda skupaj z doma narejenim ovitkom³¹. Podobno velja tudi pri prirejanju koncertov, kjer je vstopnina namenjena pokritju osnovnih stroškov, "honorar" benda pa je vezan na hrano in pijačo, včasih tudi na potne stroške. Seveda se tu spet pojavi problem v vprašanju, kateri so tisti elementi, ki bend kvalificirajo kot underground. Ob vsem tem pa se pri naštevanju in imenovanju bendov na sceni pojavi tudi težava osebne retrospektive, ki onemogoča zajetje in imenovanje vseh bendov, ki so poleg vsega velikokrat prisotni le za krajše časovno obdobje in so omejeni bolj na lokalno sceno. Zaradi tega se v svoji nalogi, kot sem že omenil, skušam izogniti naštevanju bendov in omenjam le nekatere, toda bistvo ostaja nespremenjeno. Gre namreč za skupine posameznikov in to ne samo v glasbenih skupinah, ki jih družijo ideja po svojevrstnem izražanju, vezanem na neprofitno delovanje.

5.2. Fanzini

Zaradi medijskih linčev, ki jih je doživljal punk in so prisotni še danes, se je znotraj punkovske subkulture razvila ideja po drugačnem načinu poročanja. Fanzini sicer niso 'izum' punk subkulture, saj so prvi glasbeni fanzini začeli izhajati že v šestdesetih letih dvajsetega stoletja (Kolmančič, 2001: 16), toda punkerji so za izdelavo fanzinov, vezanih na punk tematiko, imeli očiten motiv. Odnos medijev do

³⁰ V Sloveniji so to založbe in distribucije Front rock, Choose Life, When the day comes, Storm inside distributions itn.

³¹ Tako ploščo je konec leta 2003 npr. izdala ribniška punk rock skupina Goliwog, še pogostejša pa je tovrstna praksa pri izdajanju kaset. V devetdesetih so na tak način npr. izšle kasete primorskih punk/HC bendov Absent Minded, Man in the shadow in Straightforward.

punka je namreč večinoma (bil) zelo pristranski. Še večja težava pa je v tem, da gre za obravnavanje, ki ne temelji na nekem globljem poznavanju tematike, ampak so teme obravnavane zelo površinsko. Zato lahko v množičnih medijih naletimo na izjave, kot je sledeča: "Jedan pank, kao destruktivna muzika, doneo je mnogo više nesreće ljudima nego narodna muzika." (Lepa Brena v beograjskem dnevniku Blic, povzeto v Mladina, št. 6, 9. Februar 2004, str.:56). Fanzini oziroma "ljubitelski časopisi"³² (Kolmančič, 2001: 13) so tisti, ki "akumulirajo rock dejstva in opravljanja, ne za masovno bralstvo, temveč za majhne izbrane družbe (skupine) oboževalcev in se borijo za svojo glasbo" (Firth citirano po Shuker, 1994: 81). Gre za način prikazovanja od znotraj, ki je sicer subjektivno usmerjen (Kolmančič, 2001), vendar pa deluje v kontekstu odpiranja tabu tem in svobode kritičnega izražanja odnosa do družbeno-politične stvarnosti.

V Sloveniji obstaja nekaj fanzinov, ki se tako ali drugače dotikajo tudi same punk oziroma hardcore scene, vendar se ti soočajo s podobnimi težavami kot sama punk scena. Pojavlja se problem kontinuitete, saj fanzini pogostokrat izhajajo neredno, z velikimi časovnimi presledki, veliko fanzinov pa neha izhajati že po prvih številkah. Te težave nastajajo tudi zaradi nezainteresiranosti širših skupin ljudi. Nastajanje fanzinov je stvar dobre volje majhnih skupin entuziastov, velikokrat celo posameznika samega. Eden izmed fanzinov z daljšim stažem je fanzin 13. brat, ki je na Goriškem izhajal dobro desetletje. Nekdo je v fanzinu Ben-zin, o 13. bratu in o ljudeh, ki ga izdelujejo, napisal: "Končno so nam in mnogim drugim pokazali, kaj punk in hard core v resnici je" (Ben-zin #2, September 1998). V fanzinu, ki je do sedaj izšel v osmih številkah, lahko poleg recenzij, poezije ipd. najdemo tudi veliko konstruktivnih člankov. V njih se avtorji lotevajo številnih problematik, ki tarejo moderno družbo: od samega družbenega sistema, do različnih družbenih odnosov ter nenazadnje tudi odnosov znotraj hardcore skupnosti. Pomen tega pa tudi ostalih fanzinov je prav v tem, da kljub vedno večji nezainteresiranosti same punkovske subkulture, še vedno vztrajno "ohranjajo in gojijo zavest o solidarnosti in tudi multikulturalizmu, ki je podkrepjen z bojem za človekove pravice in bojem proti mučenju in ubijanju živali, nasprotovanju velikim industrijskim korporacijam in multinacionalkam in ameriškemu imperializmu ter podpori zatiranim manjšinam" (Bašin, 2000: 129). Znotraj te drže je v fanzinu 13. Brat mogoče zaslediti

³² Beseda fanzin je nastala iz angleških besed 'fan' (oboževalec) in 'magazine' (revija)

simpatizerstvo do anarhizma in pacifizma, razširjen pa je tudi straight edge, ki je neke vrste oblika angažirane askeze (ne uživam drog, ne jem mesa, spolnost kot element reprodukcije). Prav slednji pa se kaže tudi v oblikovanju SXE bendov, kot so bili na goriškem v drugi polovici 90-ih let Hobson's Choice.

Pomembna tehnična novost, ki jo v zadnjem času s pridom uporabljajo tudi fanzini, je internet. Ta služi predvsem širšemu in bolj aktualnemu obveščanju o prihajajočih koncertih in ostalih prireditvah. Svoje spletne strani imajo tudi glasbene založbe in distribucije, kjer lahko najdemo recenzije glasbenih izdelkov underground skupin ipd. Seveda pa je uporaba interneta pri fanzinarstvu lahko tudi dvorezen meč, saj se mu očita pomanjkanje osebnega pečata DIY etike, ki krasi ustvarjanje fanzinov.

5.3. "Do-It-Yourself" etika.

Punkerski imidž, ki je sprva temeljil na načelu naredi si sam, je Hebdige (1980) označil kot "bricolage", kar pomeni, da so punkerji prevzeli običajen predmet iz vsakdanjega življenja in mu pripisali čisto nov pomen. V smislu imidža se to praktično ni ohranilo, saj je "tradicionalni" punkerski imidž postal prodajni artefakt in kot tak nepriljubljen. Za D.I.Y. na tem področju lahko rečemo, da izginja in je prisoten v redkih eksotičnih primerkih, kot je npr. jedilna vilica namesto prstana na roki, pri čemer pa se upravičeno postavlja vprašanje ali gre za dejanski poskus subkulture komunikacije (Hebdige, 1980) ali zgolj za pozo.

Trije ključni elementi, ki determinirajo subkulturo so: stil, paleta skupnih fokusnih usmeritev in sleng, ki je razumljiv članom znotraj te skupine. Z medsebojnim prepletanjem subkultur ti elementi izgubijo svojo transparentnost, kar posledično vpliva na šibko subkulturno identiteto. Za današnjo formo underground punk ali hardcore scene lahko rečem, da je v ospredju ideologija, ki pa jo vsak posameznik ponotranji in jo v kontekstu skupnih fokusnih usmeritev tudi artikulira. Načelo 'naredi sam', je v sodobnem punku torej vezano predvsem na udejstvovanje na sami sceni (glasbeno ali ideološko ali pa oboje skupaj). Vse pa temelji na elementarni kritiki potrošniške družbe in v ponujanju alternative.

6. KAJ SO O PUNKU POVEDALI DRUGI

Punk je v svoj spekter vključil zelo mlade ljudi. Ti so se začeli pojavljati v javnosti, kjer so, v kombinaciji punkovskega svojevrstnega političnega projekta in agresivnega izražanja, vzeli svobodo v svoje roke in tako postali moteč dejavnik za okolico³³. To pa je bil še dodaten razlog za zaskrbljenost in širšo mobilizacijo represivnih ukrepov. Mladina, ki z oblastjo ni delila skupne vizije o svojem položaju v družbi, je tako postala problematična. Ker pa je danes pri mladih opaziti visoko stopnjo konformizma, najbrž tudi ni potrebe po strožjih represivnih ukrepih, ki sicer obstajajo na bolj latentni ravni³⁴. Toda ko govorimo o mladini in konformizmu je potrebno opozoriti na nekatere pasti. Konzervativnost mladih je namreč posledica konzervativnega odnosa s strani izobraževalnih institucij (Rener, 2003). Problem ni torej na mladini sami, temveč v sferi izobraževanja, kjer je družbena problematika tabu tema. Po mnenju Gregorja Tomca (Nedelo, 27.9.1998) je naloga mladih v tem, da najdejo obliko nasprotovanja, toda v sodobnosti je problem mladih v tem, da prezgodaj ponotranjajo vrednote odraslih. Podobno ugotavlja tudi Zadnikar (1998), ki opozarja na karierizem, ki se odraža v hipotezi, da so mladi zato, da spremenijo svet, ampak samo dokler ne pridejo v sfero zaposlitve, dobijo službo, ustvarijo družino in se zresnijo. Kljub tem, nič kaj vzpodbudnim ugotovitvam, pa je tudi danes temelj punk scene tisti krog mladih, ki zavračajo mladost kot zgolj nekonflikten prehod v fazo odraslosti in s tem sledenje vnaprej postavljenih vzorcev.

Težave, ki so v sodobnosti tudi očitna je pridobivanje prostorov za neprofitno dejavnost. Skvoti so sicer še prisotni, vendar pa njihova zasedanja niso tako množična in odmevna, velikokrat pa se kaj hitro končajo s prisilno izselitvijo³⁵. Morda je problem sodobnega punka tudi v tem, da nima "fiksni prostorov", kakršne so si punkerji izborili (predvsem v urbanem okolju) konec sedemdesetih in v začetku

³³ Odnos do punkerjev sta v svojih filmih obravnavala tudi dva režiserja. Andrej Košak s filmom *Outsider* (1996) pokaže represiven odnos državnih organov (šola, vojska, policija) do punkerjev, režiser Spike Lee pa se s filmom *Summer of Sam* (1999) dotakne odnosa ameriške mladine (predvsem disco fanov) do punkerjev, ki so se zbirali v klubih, kot je bil newyorški CBGB's. Glavni junak je celo žrtev brutalnega pretepa s strani svojih prijateljev, ki ga po krivem obtožijo umora, na podlagi njegovega drugačnega videza.

³⁴ Preganjanja večinoma ni več, je pa prisotno onemogočanje. Ironično lahko rečem, da je v nasprotju s kurativo pred 25 leti sedaj prisotna preventiva.

³⁵ Poleg izselitve AC Molotov iz prostorov Slovenskih železnic je podobno usodo, po nekaj mesecih, konec februarja 2004 dočakal tudi skvot Pr'mrjasci v neposredni bližini Nove Gorice. Trenutno sodi med aktivne in bolj prepoznavne skvote npr. Kranjski bazen, kjer od novembra 2001 deluje AKD Izbruh.

osemdesetih let (Ogrinc, 1985: 94). Obstajajo prostori, ki so namenjeni nekomercialnemu preživljanju prostega časa, vendar so ti vezani v glavnem na vikende in niso namenjeni ožjemu spektru glasbe.³⁶ To pa onemogoča identifikacijo skupine mladih na nek prostor simbolnega pomena. Glede na heterogenost glasbenih praks znotraj punk scene je to sicer povsem razumljivo, posledica tega pa je izguba širše subkulturne prepoznavnosti in tako ostane vse vezano zgolj na imidž (Ogrinc, 1985). Ta pa je, kot sem že ugotovil, izredno heterogen in kot tak neprimeren za izgradnjo neke širše, skupinske, subkulturne identitete.

Vladajoča elita je na punk vedno gledala kot na obliko terorizma (Žerdin, 2002). To se je v Sloveniji pokazalo tudi nedavno tega, ko je italijanski notranji minister uvrstil AC Molotov med "skupine, ki naj bi ogrožale italijansko državno varnost. Med razbijače, huligane, vandale in protiglobalistične teroriste" (Trampuš, 2002a: 27). Lahko bi rekli, da kar je nekdanje veljalo za punk, ki je nastajal v okolju totalitarnega režima, je danes opaziti v več oblikah družbenega udejstvovanja, ki niso nujno vezana na punk. Prav gotovo pa tudi v sodobni obliki underground punka zasledimo številne podobnosti z dogajanjem iz konca 70-ih in začetka 80-ih let prejšnjega stoletja.

Punk ni in tudi nikoli ni bil homogena struktura. Motivi, ki posameznika ženejo k aktivnemu udejstvovanju znotraj punkovske scene so različni. Punk tako predstavlja vse od raznovrstne toda specifične glasbe do ideološko motiviranih gibanj.

6.1. Je punk mrtev?

Kljub prepričanju nekaterih, da je punk mrtev, bi bilo sprejetje te trditve več kot zgrešeno. Tine in AC Molotov v dokumentarcu Totalna revolucija (TV Slovenija, 2002) opozori na dejstvo, da se je sistem resda zamenjal, toda punk je s svojo kritično držo do družbeno-politične ureditve ostal. Generacije so se zamenjale, toda zgodba se ponavlja. Obljube o uspehu in blagostanju, ki jih je obljubljal socializem, so se spet pojavile v obdobju tranzicije, toda upor proti razmeram, ki so v nasprotju z obljubami ostaja. Na to opozarjajo tudi Scuffy Dogs v eni izmed svojih pesmi: *demokracija*

³⁶ V teh prostorih se odvijajo večinoma nizkoproročunski koncerti, ki pa so vezani na številne glasbenih zvrsti, kot so jazz, punk, hardcore, metal, rap, reage, etno itn.

prava zadeva / pri sosedu iz školjke odmeva / za nov sistem smo se borili / lažno vlado pridobili. Toda odnos oblasti in tudi javnosti je do punka ambivalenten. Tako smo lahko na eni strani priča policijskim intervencijam na koncertih, ter legitimacijam v primeru zadrževanja na "napačnih" mestih ali "sumljivega" izgleda. Na drugi strani pa smo priča pomoči lokalnih oblasti (predvsem v obliki denarnih sredstev) za izvedbo določenih projektov. Razloge za tako stanje lahko iščemo predvsem v netransparentnosti punka, kot posledica njegove heterogenosti in razpršenosti, in v nekoliko strpnejšem ozračju, kot je bilo na prelomu iz 70-ih v 80- a leta prejšnjega stoletja. Kljub vsemu pa je punk še vedno deležen stigmatiziranja, ki se danes opira predvsem na pijančevanje in razgrajanje. Vendar pa je tu potrebno dodati, da je to posledica medijskih predstav, ki "ne reflektirajo ali kopirajo realnost, temveč jo konstruirajo" (Frith, 1997: 164).

Potrebno se je zavedati, da je punk je poleg vsega pomenil tudi vzpon raznih alternativnih družbenih gibanj ob podpori civilne oblasti. Ta gibanja pa so svoj prepород doživela tudi v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. V sebi nosijo del punkovske ideologije, čeprav - to je treba poudariti - niso neposredno vezana na subkulturo samo, oziroma, jih ne smemo enačiti s punk subkulturo. Vsakršen poskus kritike oblasti je tudi v današnjih razmerah razumljen kot protidržaven in postane objekt nadzora državnih organov. Tudi vpogled v današnjo situacijo nam odpre podobno sliko, saj se tudi demokratično urejeni sistemi poslužujejo represivnih ukrepov. V primerjavi s tistimi iz socialistične preteklosti sicer niso tako drastični, vsekakor pa so usmerjeni k zatiranju množičnih oblik kritike političnega delovanja. Punk je kot alterscena predvsem želel osvobajati in širiti javni prostor in na ta način omogočiti svobodnejše delovanje in izražanje drugačnosti zunaj uradnih institucij (Žerdin, 2002: 47). To mu je vsekakor uspelo, odprto pa ostaja vprašanje, kaj se s punkom dogaja v sodobnosti. Tezo, da punk ni mrtev zagovarjajo mnogi, med drugim jo lahko zasledimo v izjavi Zadnikarja, ki meni da gre pri punku, v povezavi z anarhistično idejo "za nenehno, dosmrtno bojevanje, ki ga ne spremeni nikakršna sprememba sistema in ga ne more omajati starostni strah pred smrtjo, etabrirana drža srednjih let ali splošna amnezija" (Zadnikar, 1998: 54).

Kljub neštetim poizkusom se še vedno pojavlja problem vrednotenja mladinskih subkultur. Obstaja sicer množica teoretskih pristopov, ki pa subkulturne scene preveč umeščajo v mainstream kulturo. Med tema dvema sicer obstaja medsebojno izmenjavanje kulturnih vzorcev, čeprav po drugi strani lahko najdemo

med njima tudi diametralna nasprotja. Problem neo punka je prav gotovo v njegovi netransparentnosti ter izostanku daljše kontinuitete, saj je za večji učinek potrebna močna organizacija in kolektiv, kar pa sodobni punk sceni primanjkuje. Namesto tega prihajajo v ospredje gibanja s specifično izdelanim programom.³⁷ Punku je uspelo, da je "svojevrstno preoblikoval in združil politiziranost (zavzet odnos do družbene stvarnosti) z bolj 'kulturniškimi' (življenjski stil, glasba, videz) potezami" (Ogrinc, 1985: 93). Danes je ta združitev doživela rekombinacijo, saj je prisotna le pri redkih posameznikih oziroma zaprtih skupinah. Govorimo lahko o obstoju nekakšnega nekonformnega jedra, ki pa je velikokrat obdano s precejšnjo mero pozerstva v obliki posameznikov ekstravagantnega videza brez zavzetega odnosa do družbene stvarnosti.

6.2. Empirični poskus konceptualizacije sodobne punk subkulture

V zadnjem delu naloge se bom posvetil še samemu razumevanju punka in dogajanja okoli njega s strani akterjev samih. V analizo sem vključil izjave tako tistih, ki so na sceni delovali v samem začetku, kot tudi tistih, ki na sceni delujejo (še) danes. Pri akterjih prve generacije punka se bom oprl predvsem na izjave, ki sem jih zasledil v različnih medijih. Pri sodobnih akterjih bom analiziral podatke, zbrane s pomočjo lastne raziskave. Gre za strukturirane intervjuje z 12 akterji različnih starosti in z različnih koncev Slovenije, ki so tako ali drugače aktivni na sodobni slovenski underground punk oziroma hardcore sceni. Relativno majnost vzorca lahko opravičim z dejstvom, da so punkerji vedno bili raje subjekti v komunikaciji, kot pa objekt opazovanja (Jeffs, 1997). Izbor sogovornikov je temeljil na podlagi njihovega poznavanja in različnega udejstvovanja znotraj scene, po njihovem posredovanju pa sem z učinkom snežne kepe prišel v kontakt tudi z nekaterimi drugimi posamezniki. Žal pa k sodelovanju nisem uspel pritegniti deklet.

Empirični del naloge je v nadaljevanju razdeljen na tri dele. V prvem skušam, s pomočjo zbranih izjav pionirjev punk scene v Sloveniji, opredeliti glavne karakteristike nastankov slovenskega punka skozi oči tedanjih akterjev in simpatizerjev. Drugi del predstavlja nekakšen prehod med takratnim in sodobnim

³⁷ Gibanja za pravice istospolno usmerjenih ljudi, antiglobalizacijska gibanja, okoljevarstvena gibanja itn.

stanjem, kjer poskušam skozi zbrane izjave prikazati morebitne spremembe na sceni na relaciji od konca 70-ih do 90-ih in preloma v novo tisočletje. Zadnja točka je rezultat pogovorov z akterji, v njen pa skušam orisati stanje in problematiko novodobne punk scene skozi oči posameznikov, ki so na njej tudi dejansko prisotni.

6.2.1. Stanje nekoč

O samih začetkih in učinkih punka na slovenskih tleh sem govoril že v sami nalogi, zato bi tu rad izpostavil le nekaj značilnosti, ki jih poudarjajo akterji. Da je punk heterogena struktura, pričajo tako kulturne študije, kot tudi sama pričevanja akterjev znotraj scene, ki so ta družbeno kulturni pojav razumevali vsak po svoje. Mario Šelih³⁸ v dokumentarcu Totalna revolucija (TV Slovenija, 2002) omenja, da je: "Komunistično-fašistični sistem iz ljudi naredil ponižne domače živali". Punk je bil odgovor na tako stanje, vendar če je nekakšno jedro punkovske ideologije upor, je razumevanje samih aktivnosti zelo široko. Pri akterjih je namrč opaziti neskladje med mnenji, za kaj naj bi pri punku pravzaprav sploh šlo. Šelih je v nadaljevanju dokumentarca mnenja, da je šlo za izražanje svobode govora. Esad Babačič³⁹ pa pravi, da se jim ni šlo za nič, da je v bistvu bilo to pretveza za zabavo. Nova generacija in pojav hard cora pa sproži tudi nov pogled na punk. Alenka Maresenič - Marsa⁴⁰ tako pravi, da so v tistem času dejansko hoteli spremeniti sistem. Kljub temu 'nesoglasju' pa lahko rečem, da je punk s svojim pojavom ponudil nov način izražanja. Gregor Tomc v oddaji Knjiga mene briga (TV Slovenija, 2003) meni, da je pri punku šlo za "željo po provokativnem in nekonvencionalnem izražanju", kjer se je socializem, kot spolitiziran in vase zagledan sistem, izkazal za pravšnji teren. Podobno ugotavlja tudi Dule Žiberna⁴¹, ki o punku meni naslednje: "Osnoven občutek je bil ta, da nočeš živeti konvencionalno. Da hočemo živeti drugače, da hočemo ustvariti nekaj novega." (Žiberna citirano po Žerdin, 1997: 40). Na podoben način razmišlja tudi Peter Lovšin⁴², ki dopušča možnost, da je pri punku morda šlo za "podzavestno željo, da bi prišlo do sprememb" (Lovšin citirano po Žerdin, prav tam).

³⁸ Pevec punk skupine *Lublanski psi* iz začetka 80-ih let 20. stoletja.

³⁹ Član zasedbe *Via ofenziva* in avtor pesmi *Proleter*.

⁴⁰ Članica glasbenih zasedb *Čao Pičke* in *Tožibabe*.

⁴¹ Kitarist zasedbe *Pankrti*.

⁴² Pevec glasbene zasedbe *Pankrti*.

Skupni imenovalac na prvi pogled različnih razmišljanj o pomenu punka je torej ideja o nezadovoljstvu nad okolico in nekonvencionalnem izražanju, ki bi to idejo tudi artikuliral.

Toda ta opozicijska drža se ni izražala samo v odnosu do prevladujočega vsakdana. Igor Vidmar v oddaji Knjiga mene briga (TV Slovenija, 2003) namreč ugotavlja da "punk stoji nasproti etablirani kulturi kot tudi drugim subkulturam (rokerji, metalci) pri katerih so še najbolj izstopali disco fani". Vendar pa se je ta (o)pozicija od samih začetkov močno spremenila. Najbrž je razlog prav v medsebojnem mešanju različnih subkulturnih elementov, kar je pripeljalo do brisanja mej med različnimi subkulturami. Tukaj velja dodati tudi ugotovitev, da je nadaljnji razvoj punkovske scene prinesel tudi ideološki razkol znotraj same scene, ki niti ob samem nastanku ni bila homogena.

6.2.2. Razmerje nekoč - danes

Če je prvotni punk nastopal proti etablirani kulturi in tudi drugim subkulturam, pa je nadaljnji razvoj prinesel s seboj spremembe. Dušan Hedl⁴³ v fanzinu Offside (2000) opisuje svojo "preobrazbo", ki jo je doživel v letih na punk sceni. "Prvi punkerji so bili proti šminkerjem 'Travoltarjem' in starim rockerjem. Če sedaj na to gledam nazaj, se mi zdi brez veze. Sam sem se izkopal iz netolerantnih najstniških izpadov. In ravno to me je v undergroundu pritegnilo - možnost širjenja tolerance." (Hedl v fanzinu Offside, 2000: 36). Toda preobrazba, ki jo je punk subkultura doživela, morda niti ni tako radikalna, kot se na prvi pogled dozdeva. Najbolj se je spremenila njena pojavna komponenta, ki se odraža tako v netransparentnosti, kot tudi v relativnosti samega pojma punk, metdem ko je večina problematik punk eksistence ostala enakih. Gregor Tomc v dokumentarni oddaji Totalna revolucija (TV Slovenija, 2002) ugotavlja, da skupine, ki so bile malo drugačne, oziroma deviantne, niso imele prostora v tisti skupnosti. Kot edini prostor druženja so jim ostale gostilne. Toda po njegovi oceni ta t.i. kulturni konservativizem ni pogojen s samim političnim sistemom. Po njegovem mnenju naj bi se Popitova Slovenija bistveno ne razlikovala od Ljubljane v času županovanja Vike Potočnik (v tem času je nastajal tudi omenjeni dokumentarec o.p. M.M.). Iz tega lahko sklepamo,

da se morajo neodvisne (sub)kulturne prakse, kamor sodi tudi punk, tudi danes soočati s prostorsko problematiko.

Tudi v izjavah akterjev prve generacije punka je opaziti indice, da kljub koreniti spremembi družbeno političnega okolja, problemi, s katerimi se je punk tudi ukvarjal, ostajajo podobni. Mario Šelih v dokumentarcu *Totalna revolucija* (TV Slovenija, 2002) izrazi naslednje stališče: "Šel mi je na kurac sistem tak kot je bil in tak kot je zdaj". V nadaljevanju govori tudi o državi znanstvene fantastike, kjer si nihče ni upal povedati, kaj se v resnici dogaja. Nekaj podobnega pa naj bi se po njegovem mnenju dogajalo tudi danes v Sloveniji. Peter Lovšin v intervjuju v tedniku *Sobota* prav tako vidi primerjavo med prej in sedaj. "Veliko nižjih slojev, nezaposlenih in tistih 'na robu' je stvar vzelo kar zares. Danes gre za boj proti globalizaciji, takrat je šlo za boj proti kapitalu, kar je konec koncev ista zadeva. Šlo je za boj proti sistemu." (Peter Lovšin v *Sobota* 10.10.2001: 22). O prisotnosti punka v današnjem času govori tudi Rajko Muršič v oddaji *Sobotna noč* (TV Slovenija, 21.12.2002). Meni namreč, da "ne smemo pozabiti na 'anonimneže' ki svojega upora niso artikulirali, temveč so ga živeli. Ti so tudi danes med mlajšimi na enak način besni nad dejanskostjo kot so bili takrat."

Igor Vidmar aktualnost punka vidi tudi v pesmi *Pankrtov Tovariši*, jast vam ne verjamem, v kateri so tovariši nagovorjeni kot gospodje. Šlo naj bi za nekakšno enačbo, kjer so bili tedanji tovariši imenovani za gospode. Danes bi torej lahko veljala obrnjena enačba, kjer sodobni gospodje predstavljajo takratne tovariše. O kontinuiteti punka pa bi lahko razpravljali tudi v kontekstu zelo priljubljenega grafita: "Dol z rdečo buržuazijo". Ta je kot punk provokacija s konca 70-ih in začetka 80-ih let že takrat nakazovala na prepletanje dveh različnih sistemov (*Knjiga mene briga*, TV Slovenija, 2003).

Toda tako pri oživljanju, kot tudi pri nadaljevanju punk idej, je potrebno pozornost usmeriti na težavo o kateri govori Jure Potokar v oddaji *Knjiga mene briga* (TV Slovenija, 2003). Opozarja namreč na specifičnost razmer, ki so pripeljale do razmaha punka na slovenskih tleh in na to, da bi bila vsakršna ponovitev na nek način farsa. Podobno razmišlja tudi Boris Jaušovec, ki meni da "osemdesetih nihče ne more več obuditi. To bi si želeli kvečjemu zavoljo tega, ker smo pač v osemdesetih letih bili mlajši, sedaj pa smo starejši, ampak isto velja tudi za oživljanje šestdesetih.

⁴³ Član zasedbe *CZD* in 'lastnik' neodvisne založbe *Front rock*.

Oboje se namreč lahko vrne le še na način farse." (Jaušovec, 1996: 10). Punk je, oziroma bi moral, če bi hotel delovati resno tudi v sodobnosti, prevzeti novo obliko izražanja in delovanja. Na problem evolucije na sami punkovski sceni pa so me opozorili tudi moji sogovorniki, ki nastopajo v naslednji točki.

6.2.3. Razmišljanja akterjev danes.

"Če bi bil punk samo rock'n'roll in ne še kaj več, potem se danes sploh ne bi pogovarjali o punku"
(Igor Vidmar v Sobotna noč, TV Slovenija, 21.12. 2002)

Zgornja izjava po mojem mnenju vsebuje tiste elemente, ki konec koncev opravičujejo tudi pisanje te naloge. Na prvem mestu opozarja na pomembnost punka in vpliv, ki ga je le-ta imel na širše družbeno okolje. Poleg tega pa ta izjava namiguje tudi na legitimnost in upravičenost preučevanja punka z današnjega stališča ter njegove pojavnosti dobrega četrto stoletja pozneje. O obstoju punka danes lahko pričajo tudi naslednje izjave. Marjan Ogrinc je namreč mnenja, da "tisto, kar punk danes najbolj predstavlja, je neka družbena angažiranost, ki je najbolj pritegnila mlajše generacije" (Ogrinc v Sobotna noč, 21.12.2002). Da punk ni mrtev, je mnenja tudi Iztok Turk⁴⁴. Po njegovem je punk zvrst, ki je "naravnana proti režimu, propad režima pa ne pomeni propada glasbene zvrsti. Ta se le doigrava, dobiva nove okraske." (Turk v Zofa, 2000 :7).

In kako 'očetje' punka na slovenskem gledajo na punk danes? Igor Vidmar je mnenja, da kot glasbeni podžanr vsekakor obstaja. Po njegovem "gre za neke vrste nostalgijo, oziroma reinkarnacijo, celo mutacijo, saj ni tako, kot je bilo včasih, kar bi bilo seveda čudno, saj so se družbene razmere spremenile" (Vidmar v Knjiga mene briga, TV Slovenija, 2003). Meni pa tudi, da obstaja še vedno zelo močan predsodek in nerazumevanje punka, saj je punkovska poezija v sodobni slovenski literaturi prezrta, kar lahko razumemo tudi kot politični odpor. Prav tako pa Vidmar ugotavlja, da je "znotraj kapitalističnega tržnega gospodarstva, tržnosti kulture, zabave, dominacije zabave seveda vsakršna punkovska drža, drža radikalnega tujstva dosti težja" (Vidmar v Sobotna noč, TV Slovenija, 21.12.2002). S tem opozarja na težavo alternative, ki postane popularna, kar nadalje vodi do tržne ali pa medijske atrakcije.

⁴⁴ Član glasbene zasedbe Videosex.

Glasbeni kritik Jure Potokar (Knjiga mene briga, TV Slovenija 2003) ugotavlja, da je bila punk glasba v tistih časih šok, z današnjega stališča pa je to skoraj pop. V tem kontekstu lahko razumemo težnjo po iskanju novih glasbenih vzorcev, tako v opoziciji do mainstream glasbe, kot tudi do 'klišejske' glasbe na punk sceni. Seveda pa te nove oblike še niso same po sebi pogoj za glasbeno subverzivnost. "Trda" glasba je namreč tudi pod okriljem glasbene industrije, kot ugotavlja Simon v fanzinu 13. Brat. "Vsekakor se je glasbena industrija dobro namestila tudi tam, kamor pred desetletjem še pogledala ne bi. Plošče z glasbo, ki je bila včasih skoraj v ilegali, se dobijo na vsakem koraku in se tudi dobro prodajajo. Celo 'navadna' komerciala se je nalezla bolj ostrih podtonov" (Simon v fanzinu 13. Brat, št. 7) Tovrstna kritična stališča do same scene so prisotna v številnih izjavah samih akterjev. Naj jih navedem le nekaj:

"Saj je kar nekaj aktivnih ljudi na sceni. Problem je mogoče le v tem, da ni ljudi (ni dovolj ljudi), ki bi jih scena zanimala. Kar se tiče bendov, pa jih je zelo malo, ki bi jih zanimala punk etika dela in razmišljanja. Zelo dosti jih pada na keš." (Dejan Požegar v fanzinu Offside, 2000: 4)

"Naša scena bi bila kar v redu, če ne bi obstajala razhajanja med folkom v njej..." (Jolanda Roškar - JOLI v Fanzinu Offside, 2000: 5)

"Pod sceno se navadno pojmuje zaprti krog ljudi, ki med seboj sodeluje, ustvarja in se nasploh fajn ima./.../ Takšni zaprti krogi postanejo kmalu neinovativni, brez novih idej, saj jih nimajo od kje črpati. Tudi pritok novih ljudi je manjši kot bi lahko bil. To je velika slabost sedanje 'scene'. Preveč folka hodi samo na nekatere koncerte. Zanima jih samo glasba, za druge oblike izražanja nimajo posluha. Celo bendi, ki poskušajo odstopati od norm, so prevečkrat ignorirani. Mislim, da je folk veliko veliko bolj omejen kot pred 10 leti, pa čeprav je neprimerno več koncertov." (Marko Rusjan - Rusko v fanzinu Offside, 2000: 6)

"Včasih se mi zdi, da bi za zagon scene zadostovalo le nekaj dobrih brc, le da ne vem, kdo bi brcal in kam (ali koga). Očitno me idealizem še ni minil. Ali pa se samo bojim, da bomo dokončno postali dežela kravjih zvoncev in alpskih poskočnic." (Simon v fanzinu 13. Brat, št. 7)

In kako na samo stanje, oziroma problematiko novodobnega punka, gledajo moji sogovorniki? Opozoril sem že na pomanjkljivosti te raziskave, ki se kažejo predvsem v majhnosti in nereprezentativnosti vzorca, toda cilj raziskave je bržkone prej vpogled na sceno s perspektive različnih akterjev, kot pa poskus zaokrožene opredelitve subkulturne scene. To bi bilo zaradi njene heterogenosti praktično nemogoče. Sogovornikom sem postavil naslednja vprašanja:

- 1.) Kaj vam punk/HC sploh pomeni?*
- 2.) Mi lahko opišete vaš odnos do punk/HC scene? Kako se le ta odraža v vašem vsakdanjem življenju (vaš stil oblačenja, vaša glasba, ostale sorodne aktivnosti ipd.)?*
- 3.) Ali mi lahko opišete vašo »kariero« znotraj punk/HC scene. Kdaj ste se s tem pojavom srečali, kakšne so vaše izkušnje s punkom/HC in kako vi vidite spremembe znotraj te scene?*
- 4.) Ali po vašem mnenju lahko govorimo o specifičnosti punk/HC glasbene scene v Sloveniji glede na regije? Kaj pa specifičnost scene glede na tujino? Lahko primerjate tujo in domačo sceno, ter medsebojne vplive.*
- 5.) Kateri slovenski in kateri tuji bendi, založbe itn. po vašem mnenju najbolj utelešajo ideologijo punkovske subkulture in zakaj?*
- 6.) Kako vi vidite povezanost punk/HC subkulture z ostalimi subkulturnimi elementi (različni glasbeni stili, fanzini, razna gibanja itn.)?*
- 7.) Ali je oznaka punk/HC nujno povezana z zvokom, ali pa lahko trdimo, da znotraj te scene sodijo tudi skupine, katerih ideologija je sorodna D.I.Y., vendar pa glasbeno združujejo različne glasbene elemente? So izrazi punk oziroma HC še primerni za označevanje tovrstne glasbe? Če niso, kateri so primernejši?*

Iz odgovorov, ki jih v celoti objavljam v prilogi, pa sem izpeljal sklepe v naslednjih kategorijah.

6.2.3.1. Pomen punka za posameznika

Najprej me je seveda zanimalo, kaj jim sam pojem punk sploh pomeni. Njihovo pojmovanje punka se suče predvsem okrog glasbe in načina življenja. Miha (25 let) tako ugotavlja: *"Najprej mi je punk pomenil samo muziko/.../ kasneje pa se je to razvilo tudi v nek specifičen stil življenja oziroma razmišljanja, ki je pri meni osebno*

prisoten še danes." Nekako v tem kontekstu se gibljejo tudi odgovori drugih sogovornikov, ki jim punk oziroma HC pomeni predvsem:

- *"Dobro muziko"* (Simon, 13,5 let);
- *"'gibanje', neke vrste miselnost (anarhizem), pomeni mi način življenja, seveda pa tudi dobro zvrst glasbe (ki pa ni edina)"* (Matjaž, 20 let);
- *"Dandanes ne več kaj dosti, le občasno zabavo in sprostitev... sem pa hvaležen vsemu kar me je vrglo v pank in kasneje DIY punk, ker me je gotovo postavil na pot osebne rasti."* (Žigecmigec, 24 let);
- *"užitek do glasbe, komunikacijo, borbo za boljši svet..."* (Valter, 17 let);
- *"način življenja."* (Vasja, 24 let);
- *"Zvrst glasbe in ideje, ki se do neke mere odražajo skozi njo. Lahko tudi način razmišljanja, preživljanje prostega časa, spoznavanje novih idej, načinov življenja, ljudi, kultur, prostorov, občutkov."* (Domen, 25 let);
- *"...nekaj kar mi je dalo misliti in mi obenem spremenilo življenje/.../ nekakšna osebna revolucija, ki sem jo skušal prenašati naprej v nekaj večjega, nekaj kar bo sčasoma spremenilo svet na boljše."* (Ivo);
- *"Predvsem hardcore mi pomeni stil in način življenja."* (Žiga);
- *"Način življenja, razmišljanja, delovanja, umetniškega izražanja..."* (Ize);
- *"...način življenja, ki je povezan z željo po drugačnosti."* (Andrej);
- *"...mogoče pred 10 - 15 leti mi je pomenilo biti drugačen od ostalih, se na nek način upirat družbi ki me je obdajala, hotel sem pokazat da se borim za neki in da nočem bit kot ostali...Danes mogoče pa mi je ostalo v sebi še določene ideje principi ampak mi ni več upor..."* (Valter C., 29 let).

V zgornjih odgovorih je zaslediti relativno homogenost v osebni dojemanju punka, kar lahko pojasnim z dejstvom, da so med sogovorniki predvsem aktivni udeleženci na punk oziroma HC sceni. Ta enotnost se odraža predvsem v stališču, da punk ni le glasbena forma, ampak se vsebinsko artikulira v samem načinu življenja. Na podlagi zgornjih izjav pa lahko (z določeno mero omejitve) izpeljem ugotovitev, da se odnos, oziroma posameznikovo razumevanje punka, spreminja glede na starostno skupino. Pri mlajših predstavlja glasba pomembno determinanto same scene, medtem ko se starejši posvečajo tudi sami ideologiji. To je sicer zelo idealno-tipska razmejitev, ki pa bi se v kontekstu obsežnejše empirične raziskave po vsej verjetnosti izkazala za upravičeno.

6.2.3.2. Odnos do scene

Bolj kompleksne in na trenutke različne izjave se pojavijo, ko gre za odnos sogovornikov do same scene ter do sprememb na njej. Tukaj se pri nekaterih sogovornikih pojavlja ločevanje med punkom in hardcorom z današnjega stališča, ter tudi kritičen odnos do stanja na sami sceni. Med sogovorniki se pojavlja tudi različno dožemanje kontinuitete same scene. Medtem, ko so nekateri mnenja, da se scena razvija, so drugi mnenja, da je le-ta v stagnaciji, oziroma umira. Kar nekaj jih poudarja pomen evolucije za samo sceno. Miha (25 let) je mnenja, da je *"ravno pomanjkanje/.../ uporniškega duha v novem punk valu botrovalo tako hitremu upadu te scene tako v Sloveniji kot drugod /saj je/ bila glasba v ospredju, uporniški duh pa potlačen"*, kar je ravno nasprotno situaciji ob prvem pojavu punka, *"ko je bila glasba samo vodilo za prenos uporniških idej."* Kritičen odnos do same scene je moč razbrati tudi pri ostalih sogovornikih:

- *"Kar se tiče sprememb mislim, da gre na bolje, vsaj kar se političnih aktivnosti tiče (mislim, da jih je vedno več). Vsekakor pa je res, da je škoda da še vedno preveč punkerjev/ic misli, da je anarhija pitje alkohola, povzročanje nepotrebnih težav, skratka biti nekreativen. Pa preveč nestrpnosti je v punku, čeprav se vedno nekaj pizdi čez seksizem, rasizem, homofobijo..."* (Matjaž, 20 let);
- *"Ne vem, nekje je scena crknila, kot tu v MB, v LJ se je spolitizirala in zaktivirala (zakon!), ostali pičijo dalje/.../Manj idiotizma na splošno, kar je zagotovo pozitivno."* (Žigecmigec, 24 let);
- *"Mislim, da je tu ena velika primitivnost prisotna - punksi z irokezami in anarhističnimi našitki ki se kvazi-borijo za boljši svet hkrati pa težijo folku ki je drugačen od njih na koncertih..."* (Valter, 17 let);
- *"Kot vse stvari ima tudi HC scena svoja nihanja. Tako se mi zdi, da je doživela neko krizo v koncu devetdesetih. Sedaj se mi zdi, da je spet v nekem vzponu z raznoraznimi 'punk' bendi, ki pa mislim, da so pod nivojem."* (Vasja, 24 let);
- *"Sam tradicionalni punk je nekako ostal na istem skozi čas tako skozi zvok kot videz in nekako zgubil ostrino, nekoliko pa se je kot gibanje revitaliziral skozi protivojno gibanje in skvotiranje. Hard core je s podzvrstmi poskrbel da se odpira in razvija naprej /.../ Pomembno je da se subkultura razvija, teče naprej, tudi z mešanjem stilov, tako da ne zapade v neko ponavljanje in dolgočasje."* (Domen, 25 let);

- *"Tako kot človek raste in se spreminja, tako je tudi s punk/hc gibanjem, pa naj si bodo to glasbene, ideološke ali modne spremembe...včasih so pozitivne, drugič negativne, največkrat pa kar oboje hkrati."* (Ivo);
- *"Na začetku je bilo fajn, zadnja leta pa je zelo opazen upad zanimanja za tovrstno prostovoljstvo. Vsi se ženejo za denarjem /.../ Gibanja? V Sloveniji? No, morda antiglobalizem, ki pa vse preveč postaja izgovor nekakšnih chaos-punxov za razbijanje, nakar pridejo pod udar tisti, ki bi radi dejansko kaj naredili. Včasih smo imeli neki vegan movement - pa je že takoj po porodnih krčih ratal fashion..."* (Ize);
- *"Danes je glasba postala mnogo bolj kompleksna, čista... ni več prostora za najstniške 'glumače' /.../ Opažam, da je 100% punka vedno manj in se mi zdi, da je vztrajanje brez kančka evolucije brez smisla."* (Andrej);
- *"Še zmeraj spoštujem hc-punk sceno ki se odvija pri nas čeprav se je kar precej spremenila v 10-15 letih /.../ Spremembe, kot povsod veliko ljudi se menja pridejo novi nekateri pa še zmeraj vztrajamo..."* (Valter C., 29 let).

Z analizo teh izjav lahko pridem do nekaterih ugotovitev. Ti akterji gojijo kritično distanco do punk, oziroma hard core scene. Vendar pa del te kritičnosti kaže tudi na neenotnost razumevanja ali pojmovanja samega punk koncepta. Domala pri vseh sogovornikih je prisotna podpora spremembam in evoluciji na sami sceni. Njihove ocene pa niso enotne, saj je prisoten tako pozitiven, kot tudi negativen odnos do situacije na sceni.

6.2.3.3. Regionalna specifika punk scene v Sloveniji in glasbene skupine.

Ob pojavu punka v Sloveniji konec 70-ih let dvajsetega stoletja, je mesto Ljubljana kot urbano središče odigralo ključno vlogo za nadaljnji razvoj gibanja. Z izjemo Idrije in morda Metlike, ostali kraji niso imeli razvite scene, oziroma se je scena pričela razvijati z rahlim zamikom. In kakšno je stanje četrto stoletja pozneje? Kot večje centre dogajanja sogovorniki najpogosteje navajajo Primorsko (Nova Gorica, Ajdovščina), Štajersko, Ljubljano, Trbovlje itn. Posebnost novodobne scene, ki je sogovorniki sicer niso omenili, pa je tudi selitev oziroma širitev same scene na podeželje (Muršič, 2000: 208). Pri tem velja omeniti, da se tudi v primeru teh t.i.

centrov (tako v urbanih kot tudi ruralnih okoljih) pojavlja problem kontinuitete. Tako je nekje prisotno relativno konstantno delovanje, spet drugje lahko prihaja do naglega razcveta, kateremu nato sledi zatišje do ponovnega vzpona. Zanimivi sta tudi dve ugotovitvi. Prva je ta, da ljubljanska scena sploh ni v ospredju, druga pa je ugotovitev, da obstajajo razlike med scenami na vzhodnem in zahodnem delu Slovenije. O specifičnosti regionalnih scen so mnenja sicer deljena. Sogovornike pa po večini družijo mnenja, da so na slovenski punk/HC sceni prisotni vplivi iz tujine.

Sam sem se v svoji nalogi iz že pojasnjenih razlogov izogibal pomenskemu naštevanju glasbenih skupin, ki so aktivne na sceni. Nekateri sogovorniki sicer v svojih odgovorih navajajo imena glasbenih skupin, vendar pa je pri tem najbrž potrebno upoštevati, da se kriteriji za kategorizacijo glasbene skupine kot punk, razlikujejo od posameznika do posameznika. Sogovorniki, ki se poimenskemu naštevanju izogibajo pa v ospredje postavljajo kriterije kot sta D.I.Y. etika in neprofitnost. Podobno velja tudi v primeru naštevanja glasbenih založb.

6.2.3.4. Problematika samega izraza punk

Eden izmed zastavljenih ciljev te naloge je bil tudi opredelitev ustreznosti terminologije z današnjega stališča. Dejstvo namreč je da subkulturo v veliki meri determinira družbeno okolje. Punka, ki je nastal ob koncu 70-ih let 20. stoletja, torej ne moremo enačiti s punkom, kateremu smo priča v sedanjosti. Poraja se torej vprašanje ali je sam izraz 'punk' še ustrezen ali pa bi morali sodobno, močno diferencirano underground sceno poimenovati s katerim drugim izrazom. Stališča mojih sogovornikov so naslednja:

- *"/M/eni osebno izraz punk pomeni izključno samo glasbeno zvrst in ga poskušam uporabljati samo za poimenovanje določene glasbene zvrsti in bendov."* (Miha, 25 let);
- *"Ni nujno, da je punk le glasba..."* (Simon, 13,5 let);
- *"/P/unk ni samo glasba, ampak predvsem način mišljenja oz. življenja."* (Matjaž, 20 let);
- *"...poskušam živeti čimdlje stran od kakršnihkoli nalepk, sploh pa glasbenih./.../Seveda je glasba, pa imidž, ostale prvine so originalne same po sebi in nimajo izvora v paknu (aktivizem, zini, itd.)."* (Žigecmigeč, 24 let);

- *"Pa saj sploh ni pomembno kaj je punk kaj je hc...važno da ti je ušec da je narejeno na pravi diy način...brez velikih \$\$\$ in obiranja folka..."* (Valter, 17 let);
- *"V sedanjih časih mislim, da punka ni več. Tako nam ostane le HC. Zvok nikoli ni bil nujno povezan z oznako HC/punk."* (Vasja, 24 let);
- *"Punk/HC sta večinoma povezana z zvokom, vendar ta pojem postaja z mešanjem vedno širši, ostaja pa nekako s koreninami pri tej glasbi. Diy ideologija obstaja tudi na drugih področjih, vendar se zgolj zaradi tega ne enačijo s punk/HC./.../Tako da je punk/HC zaenkrat uredi nadpomenka, ki se deli navzdol."* (Domen, 25 let);
- *"V punk/hc sceno prištevam vsakogar s punk attitudom in diy načini, pa naj si bo to glasbenik, pisatelj, slikar, poet, filmar, pohajač, žongler, mizar, krojač, karkoli. Punk oz. HC oznake so primerne ali pa tudi niso...odvisno od tega koga imaš v mislih."* (Ivo);
- *"Izrazi so splošni in zelo primerni."* (Žiga);
- *"Punk/HC je spet ena označba./.../ Oznake škodijo."* (Ize);
- *"So primerni (izrazi, o.p. M.M.), vendar nosijo pridevnik 'post'. Prav ta pridevnik v sebi združuje različne glasbene elemente. Ni enoličja, glasba je kompleksna, ne več preprosta, ki bi nosila etiketo punk."* (Andrej).

V kontekstu ustreznosti izraza 'punk' izjave sogovornikov nakazujejo na neskladje v razumevanju in pojmovanju punka, s tem pa tudi na kompleksnost same scene. Izjave bi lahko v grobem razdelili na tri sklope. V prvega sodijo tisti, ki se pri poimenovanju ukvarjajo predvsem s kompleksnostjo glasbe in težavnostjo opredeljevanja le te. V drugem sklopu so posamezniki, ki v tej kompleksni strukturi najdejo skupni imenovalac v obliki punk ideologije. Tako v prvem, kot v drugem sklopu so posamezniki mnenja, da je trenutno izrazoslovje še vedno primerno. Slika je drugačna v tretjem sklopu, v katerega sodijo posamezniki, ki imajo o etiketiranju negativno mnenje in se mu izogibajo.

6.2.4. Možni sklepi in ugotovitve

Punk v samem začetku ni bil posebej toleranten. Predstavljal je nekakšno zmedo, saj je deloval odklonsko, toda ni bil usmerjen ne levičarsko ne desničarsko. V novodobnem punku in hardcoru pa je opaziti pretežno levičarsko-liberalno usmeritev. To seveda ne pomeni, da ima punk danes svoj politični program, toda aktivnosti in ideje, ki ga spremljajo so večinoma naravnane v tej smeri. Punk danes predstavlja "koherentno politizirano gibanje" (Bennet, 2003: 68), ki v sebi združuje punk stil in etiko z lokalnimi problemi in skrbmi. Ideja punka, ki se lahko artikulira v različnih glasbenih zvrsteh in različnih gibanjih, je torej živa in prisotna tudi v sodobnosti, saj je konec koncev punk "glasbeno in podkulturno gibanje, ki mu ni mogoče določiti ne začetka ne konca" (Muršič, 2000: 209). Označiti punk kot zgolj eno izmed sfabriciranih subkultur potrošniške družbe bi bilo neutemeljeno, toda po drugi strani je naloga še vedno sledeča. Ali underground punk, ki sem ga obravnaval v tej nalogi lahko kvalificiramo kot subkulturo? "Pank je v teh prostorih prepomembna in prezapletena zgodba, da bi jo zapirali v 'žanr', ortodoksijo ali površnost. Njegova zgodba se bo nadaljevala v okoljih, ki so bistveno drugačna od 'pionirsko' zamišljenih." (Zadnikar, 2002: 59) Preroške besede, ki pa nakazujejo dejstvo, da punka, kateremu smo priča v sodobnosti ne smemo in ne moremo vrednotiti s kriterijimi, ki so veljali ob koncu 70-ih in začetku 80-ih let prejšnjega stoletja. Prav tako tega ne moremo početi pri kvalifikaciji subkulture. Toda ne glede na možnost, da smo danes priča zgolj ozkim marginaliziranim subkulturnim scenam, lahko tudi sam potrdim tezo da "punk ni umrl leta 1980, ampak v različnih oblikah živi naprej" (Lovšin, 2002: 60).

ZAKLJUČEK

Vprašanje, ki se na tem mestu poraja je, kako strniti ugotovitve, do katerih sem prišel s pomočjo te naloge. Priznati moram, da si že ob samem zastavljanju ciljev nisem delal utvar, da bom morebiti našel preproste odgovore na vsa porajajoča vprašanja. Subkulturna punk scena je v sodobnosti daleč od trdno organizirane strukture in prej predstavlja relativno fluiden proces izgrajevanja. Novodobni punk v bistvu gradi na temeljih, ki jih je konec 70-ih in 80-ih postavila, za takratne čase, šokantna alterscena, ki je v svoji provokaciji predvsem izražala težnjo po osvobajanju in osamosvajanju mladine ter željo po avtonomnosti. Novodobni punk krasijo iste odlike in podobno kot tudi njegov predhodnik se mora spopasti s številnimi sovražniki. Izrazito netolerantnega in represivnega sistema sicer ni več, toda motivov za upor je tudi v obdobju postmoderne kapitalizma več kot dovolj. Kaj se je torej pripetilo punku, da je izgubil vlogo domala dominantnega diskurza tako v kontekstu rock glasbe, kot tudi v družbeno-političnem kontekstu.

Morda največja težava novodobnega punka je neprepoznavnost, ki jo najbrž lahko razložimo z izgubo identitete. Toda enačba ni tako enostavna. Glede na dejstvo, da punka v sodobnosti ne moremo vrednotiti z enakimi indikatorji, kot so to počeli družboslovci ob njegovem nastanku, bi bilo najbrž potrebno redefinirati tudi sama teoretska izhodišča.. To pomeni, da bi bilo potrebno na novo konceptualizirati samo predstavo o subkulturni identiteti punka. Sodobne subkulturne oblike so rezultat intenzivnega, medsebojnega prepletanja elementov različnih subkultur in notranja heterogenost, ki je pri punku še posebej očitna, je verjetno eden zaviralnih dejavnikov pri identificiranju posameznika s to subkulturno opcijo. Mladi se sicer v sodobnosti identificirajo s posamezno glasbeno obliko, vendar je to bržkone identifikacija z glasbo, ki jo ponujajo množični mediji. Agresivna in hitra glasba, kamor sodi tudi punk, je v sodobnosti postala potrošniški artefakt, ki sam po sebi ne ponuja nekega kritičnega naboja. Na drugi strani pa imamo underground subverzivni punk, ki zajema izredno širok spekter glasbenih oblik in z glasbenega vidika je v tem primeru izraz 'punk' bržkone neprimeren.

Toda bistvo novodobnega underground punka ni njegova glasbena heterogenost, temveč punk etika, ki tudi v sodobnost ostaja v svojem bistvu enaka. Gre za zahtevo po avtonomnosti in svobodi izbire in odlašanja. Različne glasbene

prakse in medsebojno prepletanje subkultur, ki s seboj potegne tudi različne imidže, je najbrž vzrok za nastanek ozkih scen, kjer najdemo vse od interesnih skupin in aktivistov, do simpatizerjev in glasbenih ljubiteljev. Toda svojevrstna (punk) etika živi v vseh teh skupinah in scenah neodvisno od same glasbe in konec koncev tudi neodvisno od posameznikove lastne subkulture opredelitve.

Punk torej tudi danes še živi, vendar pa na drugačen način. Živi tako v različnih underground glasbenih subkulturnih scenah, kot tudi v različnih gibanjih, ki so medsebojno lahko povezana, lahko pa tudi ne. Čeprav (v glavnem) s svojo podobo ne predstavlja grožnje svojemu okolju, je sama ideja še vedno močno prisotna. Kontinuiteta punka v Sloveniji, iz katere izhajajo domala vse ostale problematike sodobne scene, pa je, po mojem mnenju, ključni element, ki postavlja pod vprašaj družboslovne opredelitve in umestitve sodobne underground punk scene. Razvoj je v primeru punka najprej pripeljal do hardcora in nadalje do vedno večje heterogenosti in razdrobljenosti. Posledica tega pa je pojav notranjih konfliktov in nerazpoznavnosti. Vprašanje je torej, ali je sploh smiselno obravnavati vse te ozke in izolirane scene v skupnem kontekstu. Moj odgovor je pritrdilen, saj je, neglede na vso razdrobljenost, skupni imenovalac vseh teh malih scen prav ideja o svobodnem in avtonomnem izražanju v odnosu do družbene realnosti. Drugi problem, s katerim se srečuje družboslovna konceptualizacija, pa je element nenehnega spreminjanja, ki relativno nove prispevke postavlja v kontekst zastarele. Po drugi strani pa prav ta isti element nudi nova izhodišča za nadaljnje raziskave.

SEZNAM VIROV

Monografske publikacije

- Adorno W., Theodor (1986): *Uvod v sociologijo glasbe*. DZS, Ljubljana.
- Barker, Chris (2000): *Cultural studies: Theory and practice*. Sage publications.
- Benneth, Andy (2003): *Cultures of popular music*. Open University Press, Maidenhead, Philadelphia.
- Blaukopf, Kurt (1993): *Glasba v družbenih spremembah: Temeljne poteze sociologije glasbe*. Studia Humanitatis, ŠKUC Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Brake, Mike (1983): *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*. KRT, Ljubljana.
- Bučar, Bojko et al. (2002): *Navodila za pisanje seminarske naloge in diplomskega dela*. II izdaja. FDV, Ljubljana.
- Frith, Simon (1986): *Zvočni učinki: Mladina, brezdelje in politika rock and rolla*. KRT, Ljubljana.
- Hebdiž, Dik (1980): *Potkultura: Značenje stila*. Edicija Pečat, Beograd.
- Kolmančič, Petra (2001): *Fanzini: Komunikacijski mediji subkultur*. Subkulturni azil, Ceršak.
- Loboda, Robert (2000): *Kriza rock kulture*. Diplomsko delo, Ljubljana.
- McGuigan, Jim (1992): *Cultural populism*. Routledge, London and New York.
- Močnik, Rastko (1993): *Extravagantia*. Studia humanitatis, Ljubljana.
- Motte-Haber de la, Helga (1990): *Psihologija glasbe*. DZS, Ljubljana.
- Muršič, Rajko (1995): *Center za dehumanizacijo: Etnološki oris rock skupine*. ZKO, Pesnica.
- Muršič, Rajko (2000): *Trate vaše in naše mladosti: Zgodba o mladinskem in rock klubu*. Knjiga I. Subkulturni azil, Ceršak.
- Rutar, Dušan (2001): *Sociologija glasbe po Adornu*. Samozaložba, Ljubljana.
- Shuker, Roy (1994): *Understanding popular music*. Routledge, London and New York.
- Simmel, Georg (2000): *Izbrani spisi o kulturi*. Studia Humanitatis, Ljubljana.
- Storey, John (1996): *Cultural studies & The study of popular culture: Theories and methods*. Edinburgh university press.
- Sztompka, P (1994): *The sociology of social change*. Blackwell, Oxford.

- Tomc, Gregor (1989): *Druga Slovenija: Zgodovina mladinskih gibanj na Slovenskem v 20. Stoletju*. KRT, Ljubljana.
- Tomc, Gregor (1994): *Profano: Kultura v modernem svetu*. KRT, Ljubljana.
- Toš, N. in Hafner-Fink, M. (1998): *Metode družboslovnega raziskovanja*. FDV, Ljubljana.
- Ule, Mirjana (1999): *Stoletje mladine. Spremna študija*. V Gillis, John R.: *Mladina in zgodovina*. Aristej, Šentilj.
- Ule, Mirjana in Mihelj, Vlado (1995): *Pri(e)hodnost mladine*. DZS, Ljubljana.
- Williams, Raymond (1997): *Navadna kultura: Izbrani spisi*. Studia humanitatis, Ljubljana.

Prispevki v zbornikih

- Andes, Linda (1998): Growing up punk: Meaning and commitment careers in a contemporary youth subculture. V Epstein S., Jonathan (ur.) *Youth culture: Identity in a postmodern world*. Blackwell Publishers, str.: 212-229.
- Barbarič, Peter (1985): Poskus opredelitve kriterijev vrednotenja punka. V Mastnak, Tomaž (ur.) *Punk pod Slovenci*. KRT, Ljubljana, str.: 47-60.
- Bašin, Igor (1999): Punkerji - punk ni mrtev, punkerji so! V Stankovič, Peter Tomc, Gregor in Velikonja, Mitja (ur.) *Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih*. ŠOU - Študentska založba, Ljubljana, str.: 125-134.
- Frith, Simon (1997): Formalism, realism and leisure: The case of punk. V Gelder, Ken in Thornton, Sarah (ur.) *The subcultures reader*. Routledge, London and New York, str.: 163-174.
- Grossberg, Lawrence (1997): Another boring day in paradise: Rock and roll and the empowerment of everyday life. V Gelder, Ken in Thornton, Sarah (ur.) *The subcultures reader*. Routledge, London and new York, str.: 477-493.
- Hebdige Dick (1979): Subculture: The meaning of style. V Gelder, Ken in Thornton, Sarah (ur.) *The subcultures reader*. Routledge, London and New York, str.: 130-142.
- Kovačič, Matjaž (2002): Subkultura ali kultura?. V Fištravec, Andrej (ur.) *Subkulture: prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj*. Subkulturni azil, Maribor, str.: 59-73.
- Laing, Dave (1997): Listening to punk. V Gelder, Ken in Thornton, Sarah (ur.) *The subcultures reader*. Routledge, London and New York, str.: 406-419.

- Locher A., David (1998): The industrial identity crisis: The failure of a newly forming subculture to identify itself. V Epstein S., Jonathan (ur.) *Youth culture: Identity in a postmodern world*. Blackwell Publishers, str.: 100-117.
- Markuš G., Đerđ (1985): Ideologija omladinskih podkultura. V Anđelković, Vlada (ur.) *Podkulture/1: Zbornik tekstova*. Istraživačko - izdavački centar SSO Srbije, str.: 127-134.
- Muggleton, David (1997): The post-subculturalist. V Redhead, Steve z Wynne, Derek in O'Connor, Justin (ur.) *The clubcultures reader: Readings in popular cultural studies*. Blackwell Publishers, Oxford, str.: 185-201.
- Muršič, Rajko (1994): Rokovska alternativa na Štajerskem: Prenovljena civilna družba ali nostalgija. V Beranič, Gorazd in Senegačnik, Tina (ur.) *Bili ste zraven: zbornik o rock kulturi v severovzhodni Sloveniji*. ZKO Frontier, Pesnica, KID, Ptuj.
- Nastran Ule, Mirjana (1996a): Vrednote. V Nastran Ule, Mirjana (ur.) *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str.: 235-260.
- Nastran Ule, Mirjana (1996b): Življenjski stili, (sub)kulture. V Nastran Ule, Mirjana (ur.) *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str.: 217-234.
- Nastran Ule, Mirjana (1996c): Življenjski svet študentske mladine. V Tivadar, Blanka (ur.) *Predah za študentsko mladino*. Urad Republike Slovenije za mladino, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana, str.: 15-114.
- Ogrinc, Marjan (1985): Ni nam do tega, da bi postali zgodovina. V Mastnak, Tomaž (ur.) *Punk pod Slovenci*. Krt, Ljubljana, str.: 90-102.
- Potokar, Andreja (1985): Pank u Lublan. V Mastnak, Tomaž (ur.) *Punk pod Slovenci*. KRT, Ljubljana, str.: 32-46.
- Rener, Tanja (2003): Mladi in neokonzervativizem. V Oberstar, Ciril in Kuzmanić, Tonči (ur.) *Neokonzervativizem: zbornik predavanj 2. Letnika delavsko-punkerske univerze*. Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije, Ljubljana, str.: 159-170.
- Stankovič, Peter (2002): Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod. V Debeljak, Aleš Stankovič, Peter Tomc, Gregor in Velikonja, Mitja (ur.) *Cooltura: Uvod v kulturne študije*. Študentska založba Scripta, Ljubljana, str.: 11-67.

- Stanley, Chris (1997): Not drowning but wawing: Urban narratives of dissident in the wild zone. V Redhead, Steve Wynne, Derek in O'Connor, Justin (ur.) *The clubcultures reader: Readings in popular cultural studies*. Blackwell Publishers, Oxford, str.: 36-54.
- Tomc, Gregor (1985): Spori in spopadi druge Slovenije. V Mastnak, Tomaž (ur.) *Punk pod Slovenci*. KRT, Ljubljana, str.:9-27.
- Ule, Mirjana in Kuhar, Metka (2002): Sodobna mladina: Izzivi sprememb. V Mihelj, Vlado (ur.) (2002): *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino in Založba Aristej, Ljubljana, str.:39-77.
- Velikonja, Mitja (1999): Drugo in drugačno: Subkulture in subkulturne scene devetdesetih. V Stankovič, Peter Tomc, Gregor in Velikonja, Mitja (ur.) *Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih*. ŠOU - Študentska založba, Ljubljana, str.: 14-22.
- Žerdin, H. Ali (2002): Kratki kurz zgodovine pankarstva. V Lovšin, Peter Mlakar, Peter in Vidmar, Igor (ur.) *Punk je bil prej. 25 let punka pod Slovenci*. Cankarjeva založba in Ropot, Ljubljana, str.: 8-53.

Periodika

- Bašin, Igor (2002): Novi rock - otrok slovenskega punka. *Balcanis*, let.II, št.4, str.:21-26.
- Jaušovec, Boris (1996): Smeri razvoja, ali kam gredo trendi. *MARŠ*, Prva Petletka. Letnik 6, številka 1., str.:10
- Jeffs, Nikolai (1997): Mi, otroci iz Leninovega parka. *Razgledi*, let.6, št.20, str.:20-21.
- Lovšin, Peter (2001): Punk se je z zajebancijo vrnil v realnost. Intervju. Izpraševalec: Vidic, Andrej. *Sobota*, št. 45, 10.november 2001, str.: 22.
- Lovšin, Peter (2002): Četrto stoletje pozneje. Intervju. Izpraševalca Štamcar, Miha in Ozemec, Sebastijan. *Mladina*, št.41, str.:60-61.
- Ogrinc, Marjan (2002): Glasbeni pomen punka na slovenskem. *Balcanis*, let.II, št.4, str.:19-20.
- Ozemec, Sebastijan (2003): Otroci bogatih staršev. Dvajsetletnica ljubljanskega hard cora. *Mladina*, št. 43, str.: 54-55.

- Pirc, Vanja (2003): Generacija mehkih hrbtenic?: Kako je današnja mladina nagnjena h konformizmu in kako se konformizem od nje celo pričakuje. *Mladina*, št. 16, str.: 48-49.
- Raphael, Amy (1997): Never mind the Bollocks: Women rewrite rock. *ČKZ*, let.XXV, št.185, str.:49-65.
- Rusjan, Marko (2002): Glasba kot orožje - od subverzije do revolucije. *ČKZ*, let.XXX, št.207-208, str.: 297-308.
- Šičarov, stevan (2002): Ex yu rock. Govoriti o ex yu rocku, pomeni nazadovati v več pogledih. *Mladina*, št. 12, str.: 52-53.
- Tomc, Gregor (1997): Ne razumem mularije, ki danes posluša pank. Intervju. Izpraševalec: Zadnikar, Miha. *Razgledi*, let.6, št.20, str.:10-13.
- Tomc, Gregor (1998): Mladina danes odraste v petem razredu: Intervju. Izpraševalec: Mal, Domen. *Nedelo*, 27.9.1998, str.: 13.
- Trampuš, Jure (2002a): Avtohtoni teroristi. AC Molotov je prišel na črno listo italijanskih oblasti. *Mladina*, št. 45, str.: 26-27.
- Trampuš, Jure (2002b): Protinatovski pank: Skvoterji, ki se zavzemajo za za nevtrarno Slovenijo. *Mladina*, št. 27, str.: 28-29.
- Trampuš, Jure (2002c): Sistem svobode: Zakaj je Avtonomna cona Molotov nekaj povsem vsakdanjega in zakaj jo slovenija potrebuje. *Mladina*, št. 29, str.: 46-48.
- Turk, Iztok (2000): Pristaši določene glasbe so se počutili kot verniki. Intervju. Izpraševalec: Fartelj, Sebastjan. *ZOFA*, letnik IV, št. 17, str.: 7.
- Vidmar, Igor (2002): Pank je mrtev - živel pank, ali: revolucija za vratom. *Balkanis*, let.II, št.4, str.:17-18.
- Zadnikar, Miha (1997): Smeri razvoja anarhistične etike in etikete. *Razgledi*, let.6, št.20, str.:17-19.
- Zadnikar, Miha (1998): Za glasbeni terorizem: Esejistični zapiski za nenehoma odlagano diskusijo. *ČKZ*, let.XXVI, št.190/191, str.:43-56.
- Zadnikar, Miha (2002): Fingirana fešta: V zadnjem času je postal uraden trend praznovanje Prešernovega rojstva. *Mladina*, št. 49, str.: 59.
- Žerdin H., Ali (1997): Ofenziva proti dolgčasu: Zadnja velika prevara rock'n'rolla. *Mladina*, št. 43, str.: 38-43.

Fanzini

- 13. Brat #št.6, april 1998
- 13. Brat #št.7
- 13. Brat #št.8
- Ben-zin #št.2, september 1998
- Offside #št.1, maj 2000

Audio-video viri

- Blatnik, Andrej (ur.): *Knjiga mene briga. Pankrti: Teksti* (Lovšin, Peter in Tomc, Gregor). TV Slovenija 2003.
- Pavlin, Maja (ur.): *Sobotna noč*. Prispevek ob 25. Obletnici punka v Sloveniji. TV Slovenija, 21.12.2002.
- Žerdin, Ali H. in Kucler, Špela (scenarij in režija) *Totalna revolucija*. Uredništvo kulturno-dokumentarnih oddaj. Produkcija TV Slovenija 2002.

PRILOGA A

Strukturirani intervju in v celoti objavljeni odgovori vseh sodelujočih v raziskavi.

Vprašalnik

- 1.) Kaj vam punk/HC sploh pomeni?
- 2.) Mi lahko opišete vaš odnos do punk/HC scene? Kako se le ta odraža v vašem vsakdanjem življenju (vaš stil oblačenja, vaša glasba, ostale sorodne aktivnosti ipd.)?
- 3.) Ali mi lahko opišete vašo »kariero« znotraj punk/HC scene. Kdaj ste se s tem pojavom srečali, kakšne so vaše izkušnje s punkom/HC in kako vi vidite spremembe znotraj te scene?
- 4.) Ali po vašem mnenju lahko govorimo o specifičnosti punk/HC glasbene scene v Sloveniji glede na regije? Kaj pa specifičnost scene glede na tujino? Lahko primerjate tujo in domačo sceno, ter medsebojne vplive.
- 5.) Kateri slovenski in kateri tuji bendi, založbe itn. po vašem mnenju najbolj utelešajo ideologijo punkovske subkulture in zakaj?
- 6.) Kako vi vidite povezanost punk/HC subkulture z ostalimi subkulturnimi elementi (različni glasbeni stili, fanzini, razna gibanja itn.)?
- 7.) Ali je oznaka punk/HC nujno povezana z zvokom, ali pa lahko trdimo, da znotraj te scene sodijo tudi skupine, katerih ideologija je sorodna D.I.Y., vendar pa glasbeno združujejo različne glasbene elemente? So izrazi punk oziroma HC še primerni za označevanje tovrstne glasbe? Če niso, kateri so primernejši?

Odgovori

Miha (Oci), 25 let

Najprej mi je punk pomenil samo muziko in pa seveda vse kar je ob mojih začetkih druženja s punk glasbo spadalo zraven (predvsem imidž-obleka), kasneje pa se je to razvilo tudi v nek specifičen stil življenja oziroma razmišljanja, ki je pri meni osebno prisoten še danes. Največji vpliv name ima seveda sama glasba, bendi ter koncerti, ki so vse skupaj razlogi, da sem še sam začel igrati v bendu, organizirali smo se v društvo, pod okriljem katerega še danes prirejamo koncerte ter skrbimo za poživitev alternativne scene v lokalnem okolju. Lahko bi rekel, da je punk kriv, da sem postal aktiven na področju, ki sem ga omenil prej.

Vse skupaj se je pri meni začelo s skejtanjem. V SK8 filmih in revijah je v tistem času prevladovala predvsem punk muzika, saj je znano, da so ravno skejterji in surferji začeli novi val (kalifornija). Kasneje smo naredili tudi bend in bili takrat v bistvu edini promoterji skejtanja in novega HC vala v regiji. Sedaj pa sem dejaven, kot sem omenil že prej, na področju organizacije koncertov in prireditev v okviru društva za kulturno in umetniško produkcijo THC (Trbovlje Hard-Core).

Največja sprememba je bila seveda poplava novega punk vala (kalifornija) par let nazaj, ki je mrzlično zajel tudi Slovenijo in kateri je prav tako hitro tudi upadel. Danes vidim, da je stanje podobno, kot pred eksplozijo, (suša koncertov), vendar pa je ostal vsaj trend pojava novih mladih bendov, kar je seveda

pozitivno. V tem času bi lahko rekel, da punk je umrl, vendar samo sam izraz "punk" in sama glasbena zvrst, ki pa je sedaj prisotna v drugačni obliki pri drugih glasbenih zvrsteh, ne pa tudi ideologija in vse drugo kar ta izraz zajema (DIY, provokativen stil oblačenja in konzumiranje opojnih substanc, ki ga je npr. prevzela rave kultura), če malo posplošim. Tako, da meni osebno danes punk predstavlja vso alternativno underground sceno na področju kulture, glasbe in umetnosti.

Že splošna značilnost Slovenije kot majhne države, je ravno njena raznolikost, kar se izraža do neke mere tudi na kulturnem področju. Po mojem opažanju neke grobe razlike obstajajo, npr. pojav straight edge načina življenja, je bil vseskozi bolj prisoten na področju primorske ter dolenjske regije in tudi v okolici Maribora, medtem, ko v zasavski regiji nikoli ni doživel močnega razcveta. Nasprotno pa je osrednja Slovenija (Ljubljana) deležna poplave kalifornijskega melodičnega punka in mladih bendov, ki so še danes dejavni. Če se ozrem par let nazaj, ko je bil dejaven tudi moj bend, bi lahko čez ozemlje Slovenije potegnil diagonalo od Maribora pa do Nove Gorice, saj se mi zdi, da so bila glavna žarišča novega punk vala predvsem naslednja: primorska (Nova Gorica, Ajdovščina in okolica ter nekaj malega tudi Koper), potem Ljubljana in okolica, nato je tu zasavska regija oziroma Trbovlje, za kar lahko rečem da smo velik delež prispevali ravno Not the same, ter na koncu štajerska regija, kjer je na prvem mestu Maribor, sledijo pa Ormož, Gornja Radgona in mogoče tudi Celje. Medtem, ko je gorenjska regija iz tega pojava nekako izpadla, ravno tako tudi dolenjska regija, kljub močni straight edge in hare krishna sceni ter nekaj velikih bendov, ki še danes delujejo. To so seveda zelo grobe posplošitve, ki pa po mojem mnenju, če izhajam iz doživljanja mojega benda do neke mere mogoče tudi držijo. Lahko bi rekel, da so bili največji žuri seveda v Gorici ter okolici in Trbovljah, saj smo glavni akterji v tistem času neverjetno dobro sodelovali in se dopolnjevali. Mogoče je razlog tudi v tem, da omenjene lokacije takrat niso imele lastnih klubskih prostorov, kar je bilo primarni cilj aktivistov na obeh straneh in je tako močna pozitivna energija izhajala ravno iz tega dejstva. Medtem, ko je Ljubljana imela Metelkovo, Maribor Pekarno, Ormož Unterhund, Celje Kljub itn..

Specifičnost glede tujine bi težko ocenjeval, saj nisem bil, razen na koncertih, prisoten pri delovanju na tem kulturnem področju. Zdi pa se mi, da je ta novi punk val nekako zajel celotno evropo in z nekako dveletno zamudo prišel tudi k nam in v kraje vzhodne in južne evrope. Specifičnost seveda obstaja, saj bi lahko že primerjal samo Hrvaško in Slovenijo in ugotovil, da je imela Hrvaška v tistem času močno straight edge, emo-hc sceno in ne tako razvito vejo kalifornijskega punka.

Na prvo vprašanje bi težko odgovoril, saj nimam nekih točno določenih kandidatov. Seveda pa obstajajo neka glavna žarišča pojava novega vala: New York, Kalifornija, Skandinavija itd.

Ker pa v zadnjem času punk/hc glasbe bolj malo poslušam, moram reči, da sem z leti spoznal, da ideologija punkovske subkulture obstaja že zelo zelo dolgo, lahko bi rekel od časa bluesa naprej in je danes ravno tako prisotna v rave kulturi, kar se tiče glasbenih stilov. Sama ideologija pa po mojem mnenju izhaja iz korenin uporniških gibanj, katere je začela ravno črnska populacija in katero je kasneje prevzel celoten delavski razred. Seveda je ideologija, ki jo prevzema punk subkultura mnogo starejša od nje, saj je prisotna v takorekoč vseh civilnodružbenih gibanj, ki kakorkoli stremijo k odpravi globalnih družbenih problemov ter skrbijo za izboljšanje kakovosti življenja marginalnih skupin prebivalstva.

Tako, da meni osebno izraz punk pomeni izključno samo glasbeno zvrst in ga poskušam uporabljati samo za poimenovanje določene glasbene zvrsti in bendov. Izraz se mi zdi za tovrstno glasbeno zvrst precej primeren, saj moramo vedeti, da se je začel pojavljati v sedemdesetih letih v Angliji in Ameriki in izhaja predvsem iz šokantnega stila oblačenja, razmišljanja ter načina igranja glasbe prvih privrženecv. Kljub temu pa se moramo spomniti, da je izraz nastal ob prvem pojavu te scene v sedemdesetih in takrat so bile razmere, okolje, razmišljanje drugačno, kot danes ko je novi punk val hitro pristal na MTV in je v današnjih razmerah hitro postal mainstream, lahko bi celo rekli neke vrste pop. Tako, da je takrat sam izraz pomenil veliko več kot samo glasbeno zvrst, saj je bil takorekoč glas uporniškega delavskega razreda, medtem ko danes je danes le delček mainstream kulture. Zato, je po mojem mnenju ravno pomanjkanje tega uporniškega duha v novem punk valu botrovalo tako hitremu upadu te scene tako v Sloveniji, kot drugod. Seveda s tem ne mislim, da sploh ni bilo pravih aktivistov v času novega vala, dejstvo pa je, da je bila glasba v ospredju, uporniški duh pa preveč potlačen – ravno nasprotno ob prvem pojavu punka, ko je bila glasba samo vodilo za prenos uporniških idej.

Kljub vsemu pa po mojem mnenju, ne gre za izumrtje, saj nekatere stvari preprosto nikoli ne umrejo, gre zgolj za preobrazbo, kot si omenil v naslovu.

Simon (Anarchy boy), 13,5 let

- 1.) Dobro muziko!
- 2.) Glasbo predvsem poslušam...
- 3.) Punk sem začel poslušati ko sem bil star približno 10 let...
- 4.) Morda je v LJ bolj razvita ali pa je vsaj bila bolj kot v MB.
- 5.) Pankrti! Ker so bili vodilo za ves SLO punk.
- 6.) Punk je zvrst, ki je zelo samostojna. Nisem še videl človeka ki bi poslušal Pank in Rave.
- 7.) Ni nujno da je punk le glasba...

Matjaž (Mako), 19 let (kmalu 20).

- 1.) Punk/HC meni pomeni predvsem "gibanje", neke vrste miselnost (anarhizem), pomeni mi način življenja, seveda pa tudi dobro zvrst glasbe (ki pa ni edina!!!).
- 2.) Živim kot živim. Čimbolj skromno, tem bolje. Punk/HC ne vpliva na moje oblačenje, poslušam pa vso, za moj okus (ki pa je kar precej širok in raznolik) dobro glasbo. Kar pa se tiče aktivnosti: poskušam biti čimbolj aktiven v raznoraznih stvareh, vendar me velikokrat "ovira" lenoba, ali pa kaj drugega (materialni položaj - ni denarja...).
- 3.) S punkom (kot glasbo) sem se srečal v osnovni šoli (v šestem razredu), s punkom kot načinom življenja pa v prvem in drugem letniku srednje šole (tako razmišljanje so mi predstavili starejši prijatelji, zaradi benda CRASS, pa sem prebral antologijo anarhizma). S punkom niti nimam negativnih izkušenj (s punkerji pa), vsekakor pa punk ni, kar sem na začetku mislil da je, toda s tem sem se sprijaznil, saj nobena stvar ni popolna. Kar se tiče sprememb mislim, da gre na bolje, vsaj kar se političnih aktivnosti tiče (mislim, da jih je vedno več). Vsekakor pa je res, da je škoda da še vedno preveč punkerjev/ic misli, da je anarhija pitje alkohola, povzročanje nepotrebnih težav, skratka biti

nekreativen. Pa preveč nestrpnosti je v punku, čeprav se vedno nekaj pizdi čez seksizem, rasizem, homofobijo...

4.) Mislim, da nikjer ni posebne razlike. Vsepovsod se da opaziti iste aktivnosti in iste probleme znotraj punka.

5.) Kaj pa vem, težko je reči, toda bom poskusil. Od založb bi izpostavil "CRIMETHINC.", od bendov pa vse, ki jim ne gre za denar in so politično aktivni. Pravzaprav isto velja tudi za založbe in distributerje/distributerke.

6.) Kar se tiče glasbenih stilov: več kot je mešanja med njimi, bolje je, saj je tako glasba veliko bolj raznolika in s tem bolj zanimiva. Kar pa se tiče skupnih političnih aktivnosti med pripadniki/cami različnih subkultur pa mislim, da ni ravno veliko tega (škoda), vendar stvari gredo na bolje.

7.) Da, so primerni, zato ker punk ni samo glasba, ampak predvsem način mišljenja oz. življenja.

Jigao Verde Negro de Sangre Caliente y Ojos Argentes a.k.a. Žigecmigec, 24 let

1.) Dandanes ne več kaj dosti, le občasno zabavo in sprostitev... sem pa hvaležen vsemu kar me je vrglo v pank in kasneje DIY pank, ker me je gotovo postavil na pot osebne rasti. Eden izmed temeljev moje osebnosti pač, glasbe poslušam zelo malo, pa tudi imidža se zelo ohlapno držim, če sploh kdaj.

2.) Razen zgoraj navedenega, hja, dosti prijateljev in prijateljic, doma in po svetu, ki jih sicer ne bi spoznal, na sceno me še rahlo veže moj zin (Burja) in distro, ki pa sta res le rahlo vezana na pank/HC (via recenzije in nekaj malega muzike v distribuciji). Sorodne aktivnosti? Kaj sploh so panku sorodne aktivnosti? Je to anarhizem? Popivanje? Dretje? Hmmm... poskušam živeti čimdlje stran od kakršnihkoli nalepk, sploh pa glazbenih. Oblačenje? Udobno in trpežno, ostala mi je naklonjenost do trpežnih in prostornih vojaških hlač.

3.) Prvič v zadnjih razredih OŠ, nekje 1991-93, vendar "resneje" v 77/kaos/SI&YU-pankrok stil nekje 94-97, šele konec devetdesetih sem spoznal DIY - ljubezen na prvi pogled - in kot "panks" vztrajal do par let nazaj. Nisem pa nikoli nevedno potenciral svojega izgleda, vsaj ne izven koncertov (kaos faza), v DIY obdobju pa še manj... našitki, par dredov, uhanov in to... danes tega ni več. Prvi zin 1998 - Resisttoexist, nato Entmoot 1999-2000, sedaj od 2001 Burja, včasih se kaj bolj osebnega... distro/mini založnica od '99. Izkušnje so večidel pozitivne ali vsaj zanimive, no alkoholne pustolovščine bi zlahka pogrešal, prav tako z njimi povezano debilnost. Spremembe? Ne vem, nekje je scena crknila, kot tu v MB, v LJ se je spolitizirala in zaktivirala (zakon!), ostali pičijo dalje, kaj pa vem, nimam več tako rednih stikov. Manj idiotizma na splošno, kar je zagotovo pozitivno.

4.) Kaj pa vem, mogoče ja, mogoče ne, zagotovo ima tudi SI scena svoje specifikke, kot tudi njene lokalne različice: Primorska HC? Ljubljana anarhopank? Ob&prekmurje nojzkaos (pozdravi unterhundskim hordam)? Ne vem... brez zunanjih vplivov tudi SI scene najverjetneje ne bi bilo... če je SI scena vplivala na tujino? Mogoče...

5.) Definiraj ideologijo pankovske subkulture...

6.) Povezanost z ostalimi marginalci pač, ne vem, vsak/a ima svojo štorijo...

7.) Saj pravim, definiraj punk/HC. Seveda je glasba, pa imidž, ostale prvine so originalne same po sebi in nimajo izvora v panku (aktivizem, zini, itd.)

Valter, 17 let

- 1.) Punk/HC mi pomeni užitek do glasbe, komunikacijo, borbo za boljši svet...
- 2.) Mislim da osebno meni punk/HC sploh ni vplival na stil oblačenja ker se ni spremenil od časov ko nisem bil v punk/HC sceni pa do zdaj...mogoče pa bi se, nisem siguren...hm drugače je pa tu še večja osveščenost, ker punk/HC is all about that...borba za boljše pošteno življenje brez hinavščine...življenje ki ne pozna nacizma in ostalih "bolezni sodobnega časa"...
- 3.) Srečal sem se v 8.razredu se pravi približno 2-3 leta nazaj...frend mi je povedu za bend po imenu mxpx in sm kasneje na brezveze poslušou cd nekje in se mi je ful dopadl - kasneje sem spoznal tipa ki je to že poslušou kar neki časa in poslušou sem vedno več podobnih bendov...valda se ti stil in pogled na punk-HC spreminjata z časom...velika prelomnica pri meni je biu prvi tak true koncert...
- 4.) Mislim da se folk po celi Sloveniji trudi isto - narest koncert kjer se predstavjo punk-hc bendi...tako slovenski kot tuji...it's all about fun...neka skromnost je tu prisotna...Ni pa nikakršnih razlik med našo in tujo sceno, vsaj jaz tako mislim...
- 5.) Uh od založb/distribucij mislim da Choose Life, When The Day Comes...punk bendi npr. Not The Same, ..metalizirani HC npr. Entreat, oldschoool Low Punch...ne vem nekako so to bendi ki so imeli izdaje in kljub nekomercialnosti bili precej poznani tako pri nas kot v tujini. Tujina kaj pa vem...)
- 6.) Mislim da je tu ena velika primitivnost prisotna - punksi z irokezami in anarhističnimi našitki ki se kvazi-borijo za boljši svet hkrati pa težijo folku ki je drugačen od njih na koncertih...pa saj ne da so nasilni samo smešno mi deluje da si omejen na nek bend neko zvrst ker je pač to "punk"...bedno...poslušaj kar imaš rad in se ne sekiraj kaj to je...Fanzini so velik del scene...veliko je zelo dobrih, dobre kolumne, veliko recenzij...zakon stvar...
- 7.) Ahh...punk-hc je še vedno oznaka za zvok...usaj pomoje...čeprau recimo hc je nastau iz punka kasneje pa je nastal metalcore ki je pravzaprav npr.čisto death-metalski, blek metalski le da so razlike v besedilih...sporočilu ki ga bend širi! Pa saj sploh ni pomembno kaj je punk kaj je hc...važno da ti je ušec da je narjeno na pravi diy način...brez velikih \$\$\$ in obiranja folka...uživaj v glasbi širi sporočilo in be yourself!

Vasja, 24 let

- 1.) Odgovoril bom precej klišejsko; pomeni mi način življenja.
- 2.) Glasba, ki jo poslušam danes se razlikuje od glasbe, ki sem jo poslušal pred desetimi leti. Kar ne pomeni, da ni sporočilna, le povezuje neko estetiko glasbe s sporočilom. Kar se tiče oblačenja mislim, da se oblačim precej običajno. Resnica je tudi, da v tem tudi nikoli nisem izstopal. Poleg poglobljenega študija se ukvarjam še z glasbo (igram bas kitaro) in koncerti.
- 3.) S pojavom »punk/HC scene« sem se srečal s prihodom na gimnazijo (1993) in me spremlja še do danes. Kot vse stvari ima tudi HC scena svoja nihanja. Tako se mi zdi, da je doživela neko krizo v koncu devetdesetih. Sedaj se mi zdi, da je spet v nekem vzponu z raznoraznimi »punk« bendi, ki pa mislim, da so pod nivojem.
- 4.) Med regijami je razlika signifikantna. Predvsem se pozna razlika vzhod zahod, Ljubljana pa je bila vedno otok zase. Glede tujine mislim, da nismo primerljivi in zakaj bi se sploh primerjali. Tu se pozna naša majhnost in hladnost. Otroci današnje generacije so rojeni materialisti in mamini sinčki/hčerkice.

5.) Če bi se že moral opredeliti za bende, bi rekel, da so to vsi bendi, ki jih ni več. Zakaj? Ker so delovali na impulz (hiter odziv in hiter zaton). Zaradi tega se niso mogli »pokvariti« z sindromi raznoraznih Sidart (ne vem kako se napiše). Tako so ohranili neko iskro, ki upam, da ni ugasnila z prenehanjem benda.

6.) Mislim, da ta povezanost je, ker se velikokrat naredi, da je ena oseba dejavna na več področjih. O tem kako se določena subkultura poveže z drugimi elementi pa ne bi vedel povedati kaj več.

7.) Začel bi pri izrazih punk oz. HC. V sedanjih časih mislim, da punka ni več. Tako nam ostane le HC. Zvok nikoli ni bil nujno povezan z oznako HC/punk.

Domen, 25 let

1.) Zvrst glasbe in ideje, ki se do neke mere odražajo skozi njo. Lahko tudi način razmišljanja, preživljanje prostega časa, spoznavanje novih idej, načinov življenja, ljudi, kultur, prostorov, občutkov.

2.) Predstavlja del glasbe ki jo poslušam, del preživljanja prostega časa, hobi. Osebnost mi je bližje široko pojmovanje HC-a z raziskovanjem izven omejenih okvirjev, kot tradicionalni punk, ki stagnira na določeni točki.

3.) Na začetku skozi punk in punkrock do HC-ja in emo cora. Določene scene so se pojavljale na različnih krajih glede na aktivnosti manjšine akterjev in glede na vztrajnost le teh tudi izginjale. V določenih valih se je večala tudi popularnost le teh, včasih deloma podprta tudi skozi mainstream medije. Sam tradicionalni punk je nekako ostal na istem skozi čas tako skozi zvok kot videz in nekako zgubil ostrino, nekoliko pa se je kot gibanje revitaliziral skozi protivojno gibanje in skvotiranje. Hard core je s podzvrstmi poskrbel da se odpira ni razvija naprej.

4.) Sceno so v določenem času in kraju gradili določeni posamezniki, ki so aktivno delovali skozi bende ali omogočali igranje s prirejanjem koncertov plus širjenjem informacij, včasih skozi fanzine, danes skozi net. O specifični sceni lahko govorimo npr. na Goriškem skozi kolektiv 13. brat. Maribor, kjer je v nekem času prirejala hard core koncerte družčina ki danes igra v Curse of Instinct, po drugi strani pa Hedl & co. z bolj punk naravnanimi programi. V Ljubljani in Trbovljah je bila nekaj časa močna melodična punkrock in HC scena na drugi strani pa bolj stara punk scena okrog skvotov. Podobno se je dogajalo še po nekaterih koncih Slovenije pač glede na velikost in aktivnost. V tujini je veliko večji »trg« zato je večja in bolj raznolika tudi scena od skvotov do mešanja z mainstreamom. Do sodelovanja s Slovenijo predvsem bendi iz sosednjih držav.

5.) V Sloveniji pusti največji pečat 13. Brat ter bendi in založbe zbrane okrog njega, z neko prepoznavnostjo in aktivnim delovanjem in Not The Same, ki so v enakem času zbudili zaspane Trbovlje in nudili podporo mladim bendum ter prirejali koncerte. V tujini cel kup, morda bi izpostavil Dischord, ki je postavil nov način delovanja založb in pristop k izdajanju plošč bendum.

6.) Pomembno je da se subkultura razvija, teče naprej, tudi z mešanjem stilov, tako da ne zapade v neko ponavljanje in dolgočasje. Ker je v mainstream medijih subkultura zastopana bolj borno so pomembni neodvisni mediji od fanzinov do internetnih strani, forumov, klepetalnic, saj tam »živi«. Od časa do časa postane tudi del različnih gibanj (mirovniških, za ohranitev določenih prostorov...), vendar manj kot bi bilo lahko. Večinoma je aktivizen odsoten.

7.) Punk/HC sta večinoma povezana z zvokom, vendar ta pojem postaja z mešanjem vedno širši, ostaja pa nekako s koreninami pri tej glasbi. Diy ideologija obstaja tudi na drugih področjih, vendar se zgolj zaradi tega ne enačijo s punk/HC. Vsaka skupina ima sama po sebi lahko nek specifičen zvok, vendar se v osnovi le nanaša na neko zvrst. Kategorizacija je po moje potrebna da se ne izgubimo v morju raznolikosti. Olajša dožemanje sveta. Lahko se sicer vsak pogloblja globlje na svojem določenem področju, vendar je na splošno raznovrstne glasbe preveč, da bi lahko to počel povsod. Tako da je punk/HC zaenkrat uredi nadpomenka, ki se deli navzdol.

Ivo.

- 1.) V svojih najstniških letih je bil punk/hc prav tisto kar sem potreboval... nekaj kar mi je dalo misliti in mi obenem spremenilo življenje... stvari sem začel dojemati/opazovati iz drugačnega oz. bolj kritičnega stališča in kar iznenada mi ni bilo več vseeno kaj počnem, kaj jem, kaj pijem, kam zahajam, kaj kdo reče in na koncu, v kaj verjamem... nekakšna osebna revolucija, ki sem jo skušal prenašati naprej v nekaj večjega, nekaj kar bo sčasoma spremenilo svet na boljše.
- 2.) Moj glasbeni okus je postajal vse bolj agresivnejši, Nekoč pisane obleke so zamenjale temne barve, iz mesojedca se je rodil vegetarijanec, gojil sem vedno večji gnus do alkohola, tobaka in droga, še večjega pa do nasilja, izkoriščanja, rasizma, seksizma, homofobije, institucij, policije, države, itd.
- 3.) Privlačnost znotraj punk/hc scene sem sprva našel v glasbi (vsa ta agresivnost, iskrenost in emocionalnost je bila zame pravi šok!), Šele pozneje sem se bolj in bolj začel poglobljati v razna sporočila, ideologije in poglede, ki jih je gibanje prineslo. Začel sem brati fanzine, redno zahajati na punk/hc koncerte, igrati v bendih, delati distribucijo, web-strani, in sploh biti aktiven kolikor pač morem. Tako kot človek raste in se spreminja, tako je tudi s punk/hc gibanjem, pa naj si bodo to glasbene, ideološke ali modne spremembe...včasih so pozitivne, drugič negativne, največkrat pa kar oboje hkrati.
- 4.) Pred leti, ko je bilo tam zunaj več bendov se je dalo opredeljevati glede na regijo, medtem ko bi bilo danes dosti težje debatirati o tem. Bendi ki jih danes poznam, v večini žagajo vplive iz tujine...švedski vplivi, nemški vplivi, ameriški vplivi, japonski vplivi, finski vplivi, kanadski vplivi, itd.
- 5.) Takšnih bendov, založb, itd. je dosti in jih nočem niti naštevati...naj to vsak to zase presodi. Jaz osebno najbolj spoštujem bende, ki se oprijemajo d.i.y. etike, ne sledijo trendu, imajo moč politična prepričanja, punkerski attitude, so aktivni še na drugih področjih in se trudijo, ter delajo nekaj kar prihaja iz njihovega srca.
- 6.) Različni glasbeni stili, fanzini, razna gibanja, itd... vse to so sestavine punk/hc subkulture in imajo pomembno vlogo pri obstoju le te.
- 7.) V punk/hc sceno prištevam vsakogar s punk attitudom in diy načini, pa naj si bo to glasbenik, pisatelj, slikar, poet, filmar, pohajač žongler, mizar, krojač, karkoli. Punk oz. HC oznake so primerne ali pa tudi niso...odvisno od tega koga imaš v mislih. Nekaterim bi se bolj prilegla oznaka, pop, rock ali metal, ampak kdo sem jaz da bi sodil o tem...naj dela vsak tisto kar hoče dokler ob tem uživa.

Žiga

1.) Predvsem hardcore mi pomeni stil in način življenja. To je najprej glasba, ki mi s svojo energičnostjo, neposrednostjo in udarnostjo najbolj ustreza. Prepričan sem, da gre za izrazno obliko, ki izhaja iz človekove pristnosti in se je ne da zaigrati, oziroma umetno vzpodbuditi. Razvojna stopnja hardcora je tudi smer straight edge. V skladu z merili te smeri, verjamem, da jih poznaš, živim že skoraj 10 let in takšen način mi najbolj ustreza in verjamem, da bo tako tudi vnaprej. Torej medsebojno spoštovanje, nenasilje, izogibanje in neuporaba vseh opojnih substanc, spoštovanje ostalih živih bitij, naravovarstvena naravnost, po drugi strani pa svoboda, sproščenost, neposrednost in feeling, ki ga je mogoče doseči le on takšni glasbi in ljudeh.

2.) Odnos je pozitiven in deloma opisan zgoraj. V mojem vsakdanjem življenju je punk/hc glasba vselej prisotna. Zelo prisotna in sicer zadnjih 15 let prav gotovo ni minilo brez intenzivnega konzumiranja te subkulture. Bodisi poslušanje glasbe, uživanje na koncertih, pisanju o glasbi (zadnjih pet let o punk/hc dogajanju tudi pišem za različne slovenske revije in časopise), branju ...

Stil oblačenja ... seveda predvsem mi je blizu skate stil s širokimi oblačili. Hlače čim nižje, majice z napisom skupine ... Kmalu bo padel tudi ta2... Sedaj ko sem v rednem delovnem razmerju moram na zunanji izgled sicer malce bolj paziti, vendar ob prostem času ...

Kar se zadeva glasbe imam doma precej zgoščenk in zvočnih zapisov ... vsega skupaj je blizu 1500 ali celo več ... Ker še vedno sledim trendom svetovne in domače punk/hc glasbe, mi založbe sproti pošiljajo novitete in tega se nabere precej ...

3.) Prvi koncert, na katerega me je odpeljal brat je bil NOmeansNo v Študentski menzi leta 1988. Od takrat naprej sem bolj ali manj videl in slišal vse, kar se je zgodilo znotraj domače in tuje scene. Zaradi te glasbe sem vedno veljal za malce drugačnega, vendar je sedaj precej bolje, kot pred denimo 10 leti, ko je človek z irokezo veljal za potencialnega kriminalca. Spmembe ... Takrat, ko sem spoznal punk je bil ta v precejšnjem zatonu. Hrbet mu je reševalo ameriško strejt edge gibanje. Scena je bolj ali manj vegetirala. Sledila je eksplozija punka v devetdesetih in vnovični utrip punk/hc scene. Prepričan sem, da je s tem, ko si je punk odprl pot do širše javnosti, pridobil na svoji veljavi, kvaliteti in razsežnosti. Zganil se je tudi underground in proizvedel najboljši možni rezultat. Punk iz ' legendarnih ' osemdesetih se lahko skriva pred dogajanjem v devetdesetih. Tista scena je bila obsojena na propad, ta pa še vedno deluje in se razvija. Razcvet melodičnega punka je ena najpozitivnejših stvari, ki se je zgodila v glasbeni zgodovini. Omenil bi še najboljši domači punk/hc izdelek - definitivno na prvem mestu Low Punch - act ...revolt ... love ! Sedaj dogaja emo in goth punk ... odlično in dobrodošlo.

4.) Regije, ki dogajajo v slovenskem prostoru so Primorska, Ljubljanska, Štajerska in Goriška. Tujina vpliva na dogajanje doma. Čeprav so nekateri bendi tudi nastopili zunaj, vendar se to ne da primerjati.

5.) Doma so to založbe Hedla in Rusjana, ter skupine Low Punch, Curse of Insctinct, Entreat., God Scard ... V tujini pa jih je veliko. Osebnostno cenim založbo Fat Wreck, ki svoj vpliv izraža z odličnimi izdajami, s katerimi izraža nezadovoljstvo nad dogajanjem v okolici (NOFX - War on Errorism, kompilacija - songs to befeit PETA). To je tudi eno izmed osnovnih vodil punka. In seveda Epitaph, ki se z leti uspešnega poslovanja in delovanja na trgu ni uklonila zunanjim pritiskom in še naprej fura svojo sceno. Težko bi jih imenoval ... to so predvsem skupine, ki so sedaj aktualne. Morda AFL.

- 6.) Povezanost obstaja, je plodna in potrebna za obstoj gibanja.
- 7.) Izrazi so splošni in zelo primerni. Tisti, ki ga motijo si lahko sam izmisli ali sledi kakšni izmed mnogih izpeljank.

Ize

- 1.) Način življenja, razmišljanja, delovanja, umetniškega izražanja...
- 2.) Stil oblačenja s tem pač nima nobene zveze, glasba po moje tudi ne. Chumbawamba so denimo klasičen pop bend, pa so vseeno 1000krat bolj pank od, denimo, blink182... obleka pa je nekaj, kar dam nase, da me ne zebe. Če imam pa polno garderobo majic od bendov, je to le zato, ker so le te na koncertih neprimerno cenejše od podobnih v trgovinah. Drugače pa organiziram med 10 in 20 koncertov na leto, pomagam pri teh aktivnostih pri sorodnih dušah in se imam preprosto fajn..
- 3.) Recimo v srednji šoli, sicer že prej, ampak kaj pa mulc ve, kaj je ta scena. Leta 1993 sem prvič sodeloval pri izpeljavi nekega koncerta, in od takrat sem navlečen. Na začetku je bilo fajn, zadnja leta pa je zelo opazen upad zanimanja za tovrstno prostovoljstvo. Vsi se ženejo za denarjem, mladi še bolj kot moja generacija, sam jebi ga, sej bo...
- 4.) Je razlika. Meja je na Trojanah. In to je dejstvo. Zakaj? Nimam pojma! Specifična je SLO scena bila v osemdesetih, zdaj pa nič več. Preveč je kurčeve USA v glavah SLO bendov. Samo BE-FACT si pogledj. Polna usta antiamerikanizma, pa polno telo obleke z ameriškimi logotipi. Je pa vseeno ene par bendov, ki dela s svojo glavo, in njim gre moj pozdrav. Slava jim. Vejo kdo so...
- 5.) Preveč je tega. Slayer vsekakor, ker so edini dinozavri, ki še delajo dobro, kvalitetno in originalno muziko. Včasih Dead Kennedys, danes vsekakor ne več (razen Jellota). Založbe? Profane Existence. Alternative Tentacles. Bi rekel tudi Relapse, sam so ratali preveč podobni supermarketu (od cd-jev pa do gat, zdej lahko sam čakamo na žemljice z logotipom od Nile...)
- 6.) Fanzinov pri nas skorajda ni več. Iz glasbenih stilov pa počasi ratavata le dva, globalna - kitarski in računalniški. Gibanja? V Sloveniji? No, morda antiglobalizem, ki pa vse preveč postaja izgovor nekakšnih chaos-punxov za razbijanje, nakar pridejo pod udar tisti, ki bi radi dejansko kaj naredili. Včasih smo imeli neki vegan movement - pa je že takoj po porodnih krčih ratal fashion, saj veš, vegan majčka, na nogah pa usnjeni bulerji... Jaz sem t.i. aktivizem doživljal (in ga še) na osebni ravni. Meni paše tako živeti, ne bom pa svojih pogledov na svet usiljeval drugim...
- 7.) Punk/HC je spet ena označba. Jaz sem, tako govorijo postojnci, edini panker, pa zadnji metalc, pa satanist, pa narkoman, pa pijanec, pa ne vem kaj še. Oznake škodijo. Jaz sem le človek, pa še povprečen povrh vsega. Kar se mene tiče, naj bo vsak kar hoče, le da ne škodi drugim. Če pa zraven naredi še kaj koristnega pa toliko bolje. I made a difference, sam to je moja stvar.

Andrej

- 1.) Pomeni predvsem način življenja, ki je povezan z željo po drugačnosti (ta poraja odpor). Z glasbenega vidika je danes sploh težko o takšni zvrsti. Punk in HC sta predvsem ščepec, ki začini...
- 2.) Vse se v večji ali manjši meri vrti okrog tega. Mogoče niti ni tako različno od drugih subkulturnih stilov, s tem, da so obleke... nekoliko drugačne.

- 3.) V zgodnjih devetdesetih smo »mulci« začeli pank. Takrat ni bilo važno znanje, ampak način izražanja, druženje... Vsak drugi je igral v bendu, brez kakršnegakoli predznanja ali kakovostne opreme si kar naenkrat imel koncerte. Danes je glasba postala mnogo bolj kompleksna, čista... ni več prostora za najstniške "glumače". Tudi jaz sem takrat igral v bendu. Zdaj ne bi več (na tak način). Kariera... organiziram koncerte, sem menedžer, odpiram agencijo (Evropa vs. Slovenija)... Opažam, da je 100% punka vedno manj in se mi zdi, da je vztrajanje brez kančka evolucije brez smisla. Nek napredek mora bit, je pa pank še vedno v ospredju.
- 4.) Ja. Neverjetna specifičnost. Zanimivo je, da Ljubljana (govorim za 90-a leta) sploh ni bila v ospredju. Če ne bi bilo Metelkove, bi se verjetno vsa aktivnost dogajala na periferiji. Izpostavil bi Trbovlje in Gorico, Ajdovščino.
- 5.) Elvis Jackson. Tujih ne poznam preveč dobro.
- 6.) Ja, če govorimo o 90-ih. Danes vse to umira v internetni dobi.
- 7.) So primerni, vendar nosijo pridevnik "post". Prav ta pridevnik v sebi združuje različne glasbene elemente. Ni enoličja, glasba je kompleksna, ne več preprosta, ki bi nosila etiketo punk.

Valter C. (29 let)

Hmm...mogoče pred 10 - 15 leti mi je pomenilo biti drugačen od ostalih, se na nek način upirat družbi ki me je obdajala, hotel sem pokazat da se borim za neki in da nočem bit kot ostali...Danes mogoče pa mi je ostalo v sebi še določene ideje principi amapak mi ni več upor... Odnos?? V bistvu še sam ne vem kako gledam več na to, vem pa da mi je na trenutke zanimivo videt nove generacije mladih ki spadajo tej subkulturi. In pri sebi si mislim "a smo tudi mi bili tako energični in smo hoteli rešit svet" ampak vseeno še zmeraj spoštujem hc-punk sceno ki se odvija pri nas čeprav se je kar precej spremenila v 10-15 letih.

V mojem vsakdanjem življenju se mogoče odraža s tem da še zmeraj sledim novim izdajam, preberem kakšen fanzin/kolumno, hodim na koncerte, pomagam bendum pri organizaciji koncertov in furam lastno založbo. Stil oblačenja pa izhaja iz sk8 lifestyla kar pomeni šminker.

Pri 12-13 letih sem se prvič "srečal" z prvimi Hc izdajami in tako sem počasi začel še sk8 tam spoznal nove ljudi z katerimi smo si sposojali kasete in zgodba se je nadaljevala tako da sem začel sodelovat pri fanzinu 13.brat, počasi smo začeli organizirat kak mali koncert, ustanovili smo bend, fanzin smo se zmeraj izdajali, počasi počasi smo začeli delat zmeraj več koncertov, ustanovili nov bend , začeli turat, izdajat, počasi sem začel šibat svojo lastno založbico in tako dalje... Založbica se zmeraj teče naprej, sem v metal bendu na koncu pristal, 13 brat pa ne več izhaja, še zmiraj pa bookiram kak hc ali pa metal bend....

Spremembe, kot povsod veliko ljudi se menja pridejo novi nekateri pa še zmeraj vztrajamo....

PRILOGA B

Vpogled v underground punk sceno ob podpori slikovnega in ostalega gradiva.

Fotografije:

Matej Mrevlje

Polona Piščanec

- 1 - Bend v akciji.
- 2 - Ekspresivno izražanje čustev.
- 3 - Igranje v manjših klubih omogoča bolj intimen stik s publiko. Stara šola, Komen.
- 4 - Igranje na prostem pa več "razmetavanja". Kanal, 26.4.1998.
- 5 - Prostor za vaje.
- 6 - "Ples" pod odrom.
- 7 - Gostovanje švedskih Intensity. Klub Jutro, Ajdovščina 15.3.2000.
- 8 - Metalski pridih underground punka: Nioba
- 9 - Vloga deklet v punku ni stereotipno pogojena.
- 10 - Kljub napornemu delu "ritem mašina" ohranja vder obraz.
- 11 - Okrogla miza: "Punk na vasi". Mostovna, Nova Gorica, 22.5.2004

Ostalo gradivo: Osebni arhiv - Matej Mrevlje

A - Načini obveščanja po internih kanalih znotraj punk oziroma hardcore scene in vstopnica za festival DrMrr Ortopunk.

B - Punk v tiskanih množičnih medijih.

LABORATORIJ ZA KULTIVACIJO HRUPA PREDSTAVLJA

WAKE UP FEST

DEBELI PRECIJEDNIK

PREDSTAVNIKI NAJ VPOVEDNEJŠE MELODIČNEGA PUNKA V STILU NOVE IN PROGRESIVNE

VALTER BRANI SARAJEVO (OSIJEK)
PUNK V STILU KRAJŠKE DOGA

WEED (MELODIC PUNK - LJUBLJANA)

LOW PUNCH (HARD CORE - WAJDUŠNA)

6.2. 98 **20.00** **POD KNJIŽNICO**
PETEK-ZADETEK **AJDOVŠČINA**

Ta flyer delimo zato, ker smo bili vsakič znova razočarani nad hardcore/punk sceno. Kot posamezniki, ki jim ni vseeno, verjamejo v novo, šele vzhajajočo proti-kulturno gibanje in skupnosti, ki bo delovala kot opozicija apatični in potrošniški družbi kot celoti in posebno kapitalističnemu gospodarstvu. Že več kot dvajset let je punkovsko gibanje doživljalo vzpone in padce, kar ga je ohranjalo pa je bila jeza in nezadovoljstvo mladih (po srcu) z načinom, kako svet ureja le peščica in ga malo po malo uničuje zaradi pohlepa po denarju in moči. To nezadovoljstvo je bila iskra, ki je prižgala ogenj, ki še vedno gori po celem svetu v srcih mladih kot si ti in jaz. Vsaj upamo, da je tako. Vendar pa tega ne čutimo na naši sceni. Vse, kar vidimo, so ljudje, ki jih občasno zanima glasba, ki radi pijejo, plešejo, vendar drugače nič konkretnega ne prispevajo k temu gibanju. Če se ne bo nič spremenilo, bo vsa trud preteklih generacij in naš trud zaman. Hardcore je veliko več kot le glasna muzika. Če tega ne vidiš, se vprašaj, kaj te je pritegnilo v hardcore. Je bila to le glasba ali tudi kaj več, morda upor proti »establishmentu«, ker nečes, da bi ta svet uničevali še naprej?

Za nas sta HC in punk le orodji, s katerimi hočemo doseči višje cilje. Kar hočemo je konec kapitalistične družbe kot celote z vsemi njenimi uničujočimi in zatiralnimi metodami. Ne koristi nam, da se osredotočamo samo na nekomercialnih glasbenih dogodkih, ker nas to ne bo osvobodilo v vsakdanjem življenju. Prava moč tega gibanja je v tem, kako v vsakdanje življenje vpetemo boj proti stvarem, ki jih nasprotujemo kot razizem, neenakost, izkoriščanje ljudi in živali, seksizem, homofobija, kapitalizem... Saj to tudi je, vsakdanji boj proti stvarim, ki nam preprečujejo svobodo in popolno srečo. Če greš na koncert le za vikend, kaj imaš od ostanka tedna? Bodi aktiven! Pokaži svetu, kaj hočeš. Ne bodi le jezna, pokaži jim, da gre lahko tudi drugače, da obstaja alternativa. Punk je del te alternative; ustvarja in ponuja neodvisne in neprofitne publikacije, plošče in oblačila, kot tudi mi. Vendar lahko naredimo veliko več. Razmisli o tem. Bodi navdihnjena in se pouči o stvarih!

V PETEK, 7. NOVEMBRA 2003 SE V KRAJ, KI JE ZNAN PREDVSEM PO JAMI, ŠE BOLJ PA PO KULTURNEM MRTVILU OBETA ZANIMIV IN KVALITETEN HARDCORE KONCERT:

13. BRAT predstavlja:

NEWBORN

CURSE OF INSTINCT

ELODEA

NEWBORN prihajajo iz Maifarske in mogoče se jih bo kdo spomnil, da so že igrali pri nas kot predskupina Catharis. Zoper nam bodo torej predstavili svojo verzijo hardcore, ki temelji na rablo metaliziranem HC, ki pa včasih razpiše tudi v bolj ali manj škodljive. Vse skupaj poudarja raznošilski vokali, ki vrtijo od žalostnega vrčanja do melodičnega petja. CURSE OF INSTINCT prihajajo iz Maribora in so prava ovčevitja za tisti del Slovenije. Mladenci preprosto nekaščen počastitelj HC-eno z močno knedišimi vokali. Nekateri pravijo, da je kot Shred. Ne vem, meni zveni kot da bi bili z "natega koncerta". ELODEA je novogotična gothick/indie scene, saj gre za povsem nov bend, ki pa ga sestavljajo člani preokalehni skupini Entreat. In Low Punch glasbeno pa gre za hudo hudo metaliziran HC z nekaj black metalikom vpliva in raznošilski vokali - vrčanje do nezavesti.

AJDOVŠČINA - klub jutro
sobota, 18.3.2000 ob 21.00

A INTENSITY LOW PUNCH (SLO) (SLO)

Več kot le koncert z INTENSITY (Slovenija) + LOW PUNCH (Slo) 25.5.2001 ob 21:00
INTENSITY nam dobro znana 5-članska švedska skupina, ohranja tradicijo hardcore-punka, katerega korenine segajo v zgodnja osrednjoevropska. Njihov način izražanja je kratak, jednat in osredotočen do ravn, kjer malo kdo oslone neodoljiv. Iz zvočnikov je slišati vplive skupin kot so Minor Threat, 7 Seconds in Youth Of Today, v njihovih skladbah pa zasledimo tudi temnejše tone, ki jih lahko prepoznamo Deep Wound, Infest in Sarge. Henevadna ideološka simbola in precejšnja komercializacija punk scene je le-to subkultura onpala zrnatega dela njene originalne dinamike in revolucionarnosti, vendar INTENSITY nocoj bi del obdelale mainstream variante punk scene. Glasba te švedske zasedbe je s svojo energijo, zagranostjo in polnjenjem znova kulturno onpajo kot je nekoč že bila. To nam dokazuje tudi njihov nov album "The Run Of Our Future".

INTENSITY so: Kristoffer-bas, Jonas-kitara, Rodrigo-vokali, Tomas-bobni, Mattias-kitara. Ogrevani nas bodo Ajdovo Low Punch, ker pa je to tudi več kot le koncert bomo v intermezzu posneli tudi za nast valse dušne ravni.

MKNZ
ILIRSKA BISTRICA
PETEK 08 21H **25.5.2001**
emajl: mknz@guest.arnes.si <http://www2.arnes.si/~pomknz2>

13. BRAT predstavlja:

OPEN AIR FESTIVAL KIDS AGAINST WAR

PETEK, 9.7. ob 18h

SHAI HULUD videoprojeccije
FAKOFBOLAN žurka
SIRUP ZA IZKAŠLJEVANJE
ANALENA pri-davanje
RIOT šport
LUNAR grafiti
STRAIGHTFORWARD

SOBOTA, 10.7. ob 18h

ELVIS JACKSON
ONE FINE DAY
ANI(E)MA(O)TION
RAZLOG ZA
ENTREAT.
LOS aka ROADKILL
STORSENDER
IONONSO

KANAL OB SOČI (slovenija)

enodnevna karta: 800 sit / 8 dm dvodne-na karta: 1400 sit / 14 dm možnost kampiranja

ORTOPUNK

MULTIBALL (SLO) 24.00
THE BIGOZ QUARTET (I) 22.30
T-ERROR (SRBIJA) 21.00
THE SNOBS (H) 19.30
ANTI FRIK (CRO) 18.30
BARACKCA (H) 17.30

РЕТЕН 9.5.97 v ЛУНЭ

NULA - PUNA 12 ŠIBENIKU

ANTI-ODPAD - HC 12 POLE

MORDA NI ŠE SIGURNO 50%

PREPARATION - It is U.S.A

ON CHERRY

OPEN AIR FEST

ANTITEKNO 96

JUNGLE HUNT

NO NAME

BITCH'N BOYS

RAZLOG ZASE

ABSÉNT MINDED

MAN IN THE SHADOW

SCUFFY DOGS

ZAVRŽENI

PIZDA MATERNA

NOT THE SAME

SOBOŤA 6.VII.1996 ob:18h

KLUB RAINBOW "Letni Vrt"

NOVA GORICA

vstopnina: 300 sit[illegible]

V okviru svoje prve evropske turnee se bodo pri nas ustavili THE LOCUST, bend, ki že 5 let navdušuje mlade hardcoreve širom po svetu. S svojo enkratno fuzijo balističnega hardkora, zverinskega grindskega klanja in karnevalskih synth akrobacij so postali vzorniki trumi zasledovalcev in posnemovalcev. V MCPJU, novorojenci slovenske underground scene, bodo godli v torek, 25. Aprila ob približno enajstih. Družbo jim bodo delali zofkvaški kričaci MAN IN THE SHADOW, ena boljših hardcore zasedb pri nas.

Pankrti:

Pankrti CD, izdanje 2002, na trgu je menda samo 35 izvodov

MLADINA 31. 13. 28. 10. 2002.

Posnetki prvega nastopa Pankrtov na Gimnaziji Moste in še nekaj bolj ali manj nepotrebnih dodatkov. Zgodovina, četrt stoletja na CD-ju. Pankrti zve- nijo kot Rollingi brez Jaggerja, ki so se odločili igrati pank. Kljub povsem počenemu zvoku si lah- ko vsaj predstavljate komade, ki so postali hiti, himne nekih mladosti iz časov, ko revolucija še ni bila investi- cijski sklad ali notarski prispevek. Po Pankrtih je nastalo še nekaj bendov, ki jih beležijo kompilacije in ki so se po- dali na podobno pot. Jasno nobene-

mu od njih ni tako uspelo. Pankrti so bili celo v Jugi, ki slovenskih bendov ni nujno sprejemala, zelo zelo spošto- van bend. Če bi imeli kakega pravega izdajalca plošč, bi lahko te komade prodajali tudi v trgovinah, res pa je, da si kak- šnega blednega ilegalca ali MenArt tež- ko predstavljamo, da bi na stara leta le- galiziral ilegalce. Kakorkoli že, če lah- ko ploščo kje dobite (morda imate do- bre zveze pri taksistih), jo nujno naba- vite. Nekaj nostalgije brez visarjnovi- čevskega retuširanja slik seveda ne

škodi. Morda bi v kratkem tako stisli še kake Lublanske pse, in če ne prej, bi se takrat lahko kdo spomnil tudi na tiste, ki so komade pisali, recimo Mi- lica Kodina, Matjaža Čevada ... ali tiste, ki so bili zaradi panka mesece zapri- ni. Marjana Zvera, Matjaža Učarkarja, To- net Rupnika ... Ne pa samo na tiste, ki jim je borza prinesla javno prizna- nje. Ok, ok, ne bomo več moralizirali, pro- bite kje na cesti dobiti tale CD.

Minha Štampar

Feistritz punk fest v boju za drugačnost

Vsi punk - vsi punk

Ljubi bogec je radi ene vrhunske avtoritete pred dolgem časom začel veliko kampanjo za subjektivizacijo: živega me- sa in kosti ne gre obelati na vrvice, zato je čez vikend izumil marionete.

Človeku je čez čas uspelo v papirnate podobne spremeniti večino lepših podob iz življenja, zato so se neugnana deca jela predstavljati na skafete nadine. Ta grdeč je punk. Čas je pri- nesel obrat miselnosti, zdaj ma- likujemo naravnost, drugač- nost, zato imamo radi simulir- ne spontanosti kakšnih nebrzdanchov, Green day na primer. Melodije smo odstavili z vijolicami in punk je zrasel v velikega, priljubljenega mrlča, čigar odsluži zagotavljajo več kot sto ljudi na vsakem pankfestu v MKNZU. Petek, 5. aprila, ni zataji.

Selektor zahodnogosto- vanske reprezentance, Šeba Dikhed, je priseljal presnet- livo močno adute. Plaj je tri- umfalni v MILK, štirin dvajse- tletniki, ki ljudomilo ružijo do- bro sinhronizirane, hitre poskočnice iz živalske štre- ne. Not the same, marljivi dečki pa so supermelodizno, hard- korovsko finto, ki sploh kot Bad religion ali No FX, zapakirali v tako popolno brezhibno, da bi na rit virilo še snobovska usesa

kakšnih bežgrajskih ali šentvi- kih srednjelazcev, prave ciljne publike. V globalu torej Slove- nec prodaja bio izdelke, kefirja- sto in mlečnosobno mladost, ki naj bi bila porok za neoporečno pristnost: ne - 10%, temveč mentalno preventivna akcija - 10 let. Rezultat takšnih strategij je obča srb za gladko kožo, napete podočrtnjake, antitelek- tualizem in strah pred meno- parzo.

Slovenci so s šeststrunskimi mercedisi poskrbeli za fitness. Trabanti v rokah Hrvatov pa so poskrbeli za manj vlečno prizemljenje. Zaprtežancom Ra- dikalna promena in Ver- balni delikt res ni treba daleč voljšti, da naberejo gneva za nekaj udarcev.

Godinja se mnogo bolj ro- bato in osorno, v črno-beli, dokumentaristični tehniki, brez bohotehni večglasi, pa z manj pripravedno melodioznostjo in toliko bolj potencirano zato- kleno monotonijo. prvi so lo- masti s pevcem in pevko, z različnejšimi refreni, drugi pa so zadeve očvili v bolj vrti- masti, na kateri je enako neu- granim in nemuzikalnim god- cem pač večkrat spodrsnilo. Pa zavoljo tega ni obupal nihče od gimnazistov pod odrom. Srečalo se je nekaj čel in nosov, Uniozove nove steklenice pa so naredile konec nekajletnemu premirju med črepijnami in metlami, ki so jih dotlej božale pikane.

GREGOR BELUŠIČ

Primorske novice 9. 4. 1996

VIKEND 20. 9. 1996

Tretji Orto Pank Festival

V petek, 27. septembra, in v soboto pripravljajo na Metelkovi v Ljubljani, dvodnevni DIRMER Orto Pank Festival. Na tretjem izdaniem festivalu bo gostovalo deset skupin, in sicer domače zasedbe Proletariat, Fregatura, K Sound XXX, Scuffy Dogs, Skor ter gosti iz tujine, jugoslovanska zasedba KBO, avstrijski Out of Order, poljski KUD Idioti (na sliki), poljska sku- pina Afera in italijanski FTD. Ob obliči ostre in brezkompromisne glasbe si bodo glasbeni navdušenci in zbiratelji na festivalu lahko prisrčeli še kakšno ploščo, kaseto, fanin in švedline druge spremlne glasbene materiale. I. R.

TV okno - December 2003

Izštekan pank

V CZD ubirajo tudi tamburaška pota

Legendarna delavska pank zasedba Center za dehumanizacijo (CZD), ki je nastala pred 19 leti, je v začetku leta nastopila na odprtju evropskega mesta kulture Graz 03, pesni pa prispelala pesmi za nadaljevanje projekta Rockerji pojejo pesnike. S skupinama Mi-2 in D-Fact je igrala na koncertih proti vstopu Slove- nije v Nato. Slovci Jure Lon- gyka je je aprila gostil v radijski oddaji Izštekan. Dobitniki Zlate ptice so že pred leti igrali akustični pank, saj so vadili brez opohevalcev in imeli akustične nastope, tako da tokratne akustične različice njihovih pesmi niso pravo revolucionarno dejanje. Dušan Hedi, Bojan Tomažič, Marjan Milošič in Franci No- vak so za to priložnost pri- pravili nove aranžmaje in jih predali gostom na kožo. Sta- jenska četverka je poleg kita-

rista Danijela Bauma na go- stila še 16-članski Tambura- ski orkester Cirkovci, prvič je predstavila Pank pevski zbor CZD. Zanimiva plošča z radijskega koncerta Gverlici brez meja ni le koncertna, saj prinaša tudi govorne vložke in najraje od- daje. Hedi poudarja, da ne gre zgolj za dokumentiranje časa, ker bo skupina v prihodnje še sodelovala s tamburami, pan- kovski pevski zbor pa bo deloval samostojno. Pesmi je mogoče razdeliti v več skupin. V prvi so pank-rokovske Da- keč je raj, Kri, Mimo, Tujec. V sodelovanju s tamburami so nastale bolj folkovski obarva- ne Gverlici. Ob našem prazni- ku, Barve in Da bo bolje. Pankovski pevski zbor je po- skrbel za a cappella različice skladb iz spopada v spopadi in Nimam dhara. (tk)

1. zapoved No border jam

Underground festival 23. in 24. avgusta Bojan Brnjaković

Letos bo fe- stival že de- seto. Dogaja- lo bo v Pekar- ni v Mariboru. Poleg razsta- ve, fotk, lara- skoga dogaj- ljanja, under- ground vide- oarta, razsta- vev, stripov, grafitiranja in pearcinga bo prvi dan koncertov in zbiranje garžnega rock and rolla z odlično skupino Rodriguez iz Celovca, velikim, bolj SKA kot punk bendom iz Litve Dr. Green in Grogini, med domači bolj znanimi, Winck in Dieky B. Hardy. Poudarek festivala je na mednarodni udeležbi obli- skovalcev (Avstrija, Madžarska, Italija, celo Švedska) in nastopajo- žih. In temu primerno glavni bendi drugega dne, ki je v znamenju anarhopunka, prihajajo iz tujine. Eden vrnencev bodo v zadnjem času popularni Hudu/Vodu iz Ljubljane in kot zadnji Škoti. O Polki (na sliki) iz Velike Britanije. Po besedah organizatorja Dušana primerjave z drugimi festivali v Sloveniji ni naj je No border jam, po- leg pufskega festivala Monta Paradiso in praškega Ladronek, eden od treh glavnih s tovrstno porokabo v Evropi. Vstopnina za prvi dan z začetkom ob 17.00 je 1000 SIT in za drugi dan 1500 SIT. Vstopni- ca za oba dneva v popustnem stanu 2000 SIT. Spajati se spakati je možno v klubu Kurd in v parku Pekarne. Koncerti pa bodo, če bo dež, ki je zadnje čase precej pogost, v dvorani Gustar.

